

B 1740 J
SYNTAXEN
ARTIS MIRABILIS,
IN LIBROS XL.
DIGESTARVM

Tomi Duo.

PER QVAS DE OMNI RE
proposita, multis & propè infinitis ratio-
nibus disputari, aut tractari, omniumque
summaria cognitio haberi potest.

*Authore D. PETRO GRÉGÓRIO Tho-
losano I. V. Doctore, nunc in noua Academia
Lotharingica Pontis Camassony
Professore publico.*

Cum INDICIBVS locupletis.



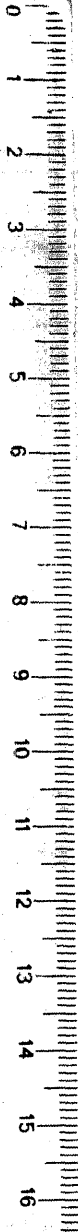
COLONIÆ,

Impensis LAZARI ZETZNERI
Bibliopolæ.

M. DCII.



UNIVERSITÄT
PONTIS CAMASSONII
Handwritten signature



B. 1740 J
SYNTAXEN
ARTIS MIRABILIS,
IN LIBROS XL.
DIGESTARVM

Tomi Duo.

PER QVAS DE OMNI RE
proposita, multis & propè infinitis ratio-
nibus disputari, aut tractari, omniumque
summaria cognitio haberi potest.

*Authore D. PETRO GRÉGÓRÍO Tho-
losano I. V. Doctore, nunc in noua Academia
Lotharingica Pontis Camassonij
Professore publico.*

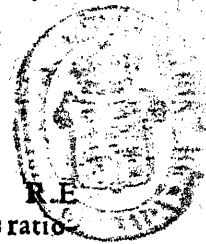
Cum INDICIBVS locupletis.



COLONIÆ,

Impensis LAZARI ZETZNERI
Bibliopolæ.

M. DCII.



Handwritten signature and circular stamp.
A large, flowing handwritten signature in cursive script, possibly 'L. Zetzner', is written over a circular stamp that contains the text 'UNIVERSITÄT' and 'BIBLIOTHEK'.



OMNIPOTENTI
IMPERATORI VNI-
VERSI, ET IMPERA-
TORVM DOMINO VNICO;
& in Trinitate ineffabili, viuenti DEO
suo liberalissimo, plus quàm
Mecœnatis;

PETRVS GREGORIVS.

Paterierunt ali-
quot anni, ado-
rande DOMI-
NE, quibus ta-
lentū, quod nul-
lis precedentibus meritis largitus
mihi es, oportuit me negotiationi
commoda concedere: requirebas
usuras & accessiones, si quas fe-
cisssem sorti. Non potui certè ratio-

DEDICATIO.

nes Calendarij, tibi, qui omnia non
 sti, subtrahere: conscius mihi tamē,
 quod nō ea, qua decebat, diligen-
 tia, sim in eo negotiatus, ausus non
 fui statim ubi petijsti, exiguum il-
 lud, quod apud me erat, peculio-
 lum promere, vix ad sortem exol-
 uendam sufficiens. Verū cogitanti
 mihi, & opes, quibus abundas, cum
 ea, qua premor inopia conferenti,
 subit, tenon tam lucrum quod po-
 stulas, quā animū & laborem
 debentis perpendere. Quamobrem
 & ea spe firmatus, ad suspendendas
 initas iam rationes, pro q̄ interu-
 surio, hoc Opusculum, breue qui-
 dem, sed ni fallor, per quā reipub.
 utile, Tuo nomini obtuli: reliqua
 omnia, si annuas redditurus.

CHRISTIANISSIMO



REGI GALLIARVM ET
 Poloniae, Henrico III. P. Gregorius,
 Academiae Cadurcensis Professor
 publicus.

DVO sunt, Christia-
 nissime Rex, quibus
 ciuilis societas stabi-
 lita, & semper con-
 seruata est, ratio, & legitima coa-
 ctio: illa leges peperit, ista leges
 conseruauit: vt contra, parū sit
 arma foris esse, nisi sit consilium
 domi, & quod ratio non suadet,
 ultio imperat. Atque & artes im-
 peratoriae, duæ, in legibus opti-
 mis condendis, & in armis legiti-
 mē pertractandis: vtraque pacem
 finem habet, & pacis quietisque
 desiderium reges constituit. Bella

suscipiuntur, vt in pace viuatur: & leges in pace colimus, vt belli causas præscindamus. Idcirco optimæ cuiusque bene institutæ reipublicæ olim, Imperatores & Principes, non solum in pugnam educere acies, sed & bonis probisque disciplinis instructi, exercitum continere, & regere nouerant: quibus eruditi, & æquissimis orationibus & legibus, concitabant, exacuebant, retrahebant & continebant militum enses, & animos subditorum, & hostium mentes: vt non tam vi armata, quàm iusto & accommodo consilio, oppida, ciuitates, prouincias, & regna ipsa subigerent. In hoc præstabant cæteris Romani: hominumq; bene imperantium soli, laude vt plerunque digni habiti sunt. Et quidem, vi vel robore

exerci-

exercitus, hostem aggredi, brutorum ferocium moribus peculiare & proprium, quæ furore iræ in ipso impetu concitantur: at cum hoste consilio congregari, Vulcanisque se tegere armis, expugnare & debellare superbos, prudentissimi & absolutæ virtutis principis est. Vt merito gloria immortalis donandi & celebrandi sint, qui regum ingenia humanioribus & iuris vtriusque disciplinis ab ineunte ætate imbuunt, & cum Martis laboribus in illorum institutione Palladis artes maritant & conferunt. Quæ omnia simul hæc Imperatori optimo necessaria: is enim qui solum sanguinolentus nouerit temerè instruere turmas & legiones, vix est, qui non in Phalaridis declinet crudelitatis infamiam: vt is, qui solum studijs li-

* 4

beralibus & legibus componendis omnem laborem impendit, rarum est, si non in Nini declinet otium: etsi, propter impiorum audaciam, quæ araneorum telas violant, ni compeſcantur, non imperio priuetur. Ex vtroque autem, admirandus & optimus nascitur, & desideratur à populis Princeps. Quo factum vt triplex ista tua Gallia, prudentissimo & magnanimo Principe, fratre tuo Rege Christianissimo orbata, tui desiderio qui aberas, aliquandiu ingemuerit: spem statim, in tam turbato statu, & incendio tam late propagato seditionum, in te vno post Dei opem habens: tanquam in eo, qui disciplinæ suæ militaris, vsque adeò in antè actis iuuenilibus annis testimonium celebre dederit: & qui vsque adeò bo-

nos,

nos, peritos, & prudentes honorauerit, seseq; ita eruditum & probum exhibuerit, vt à Sarmatis siue Polonienſibus in comitijs multorum hominum, & tribuum milibus constipatis, solus electus dignusque habitus sis, ad barbara & indomita vicina regna conculcanda. Cœperat quidem Polonia te hoc anno frui, & iam cogitabant hostes eius de pace & tributi oblatione: sed reuocauit te non minore cum tui laude regnum natale, quam Polonia inde elegerat: porat enim, vltra id quòd eras dignus eo regno, te regni splendor prouocare. Sed quòd in regnum natale redieris, eximium magis quippiam fecit: non enim te reduxit viuendi in otio, vel splendore voluptas, sed afflictarum rerum commiseratio, patriæ pietas, &

EPISTOLA

proximorum labor immēsus: vt curares, cōponeres, & restitueres ea, quæ nō nisi à principe bonis legibus & disciplinis, & militari arte instructo, curari, cōponi, & restitui queunt. Ades itaq; talis nobis, & talia nobis proximè futura speramus, & p̄ ijs Deo gratias, & tibi agimus: te omnes, nō vt regē solum, sed vt sapientiss. pastorem populorum, afflicti expectabant: te, vt patrē, amplectuntur & venerantur, sua tibi quotidie & magna certè, & quæ habent cuncta, offerunt, deuouēt, & consecrant. Ego quoq; qui nō habeo, quo possim ad modulū lætitiæ animi mei gratulari, qui non eas opes, quas tibi reliqui offerūt, possideo, thesauri mei quasdam primitias exhibeo: compēdium, in quā, cognitionis rerum vniuersarum, per syntaxes com-

DEDICATORIA

compositum. Cui accedet, Dei & tuis auspicijs, statim alia secunda pars, qua syntaxes omniū artium, si Deus voluerit, & si vixero, producam cum commētarijs vtriusque partis, additaq; magna epitome iuris vtriusq;, in qua plusquā decem annos laboraui. Quæ, vt spero, poterūt rempubl. aliqua in parte iuuare: eruntq; tibi, & posteris testes locupletissimi otij nostri literarij, & quietis à lectionibus iuris ciuilibus quotidianis impetratæ. omnia enim me vtilitati reip. & me ipsum debere arbitror: vt si quando in tuo Comitatu Cadurcensi, & Academia eius, in qua publicus dictus sum Professor iuris Cæs. à prælectionibus vacare contingat aliqua iusta causa, tēpus illud vacuum ab hoc labore nō sit: eo semper viuēs animo, vt vllam nō finam præterire occasionem,

EPIST. DEDICATORIA.

ex qua putē meo labore vtilitatē
cōmuni societati accessurā, quin
si eam præstare possim, non expe-
riar: sed eo libentius, q̄ sciam, cer-
tusq; sim, nos ante oculos labo-
rare principis & imperatoris opti-
mi, qui merita cuiusq; distingue-
re nouit. Quamobrē Imp. Chri-
stianiss. interim hoc munusculū
pro pignore mei obsequij erit &
gratulationis, dū cætera parturio:
ab eo, inquam, oblatū, qui certus
est, principē omnibus instructū
artibus imperatorijs, nō tantū
milites strenuos, sed & eos qui in
pertractādis artibus & legib. ver-
santur ad Reipubl. vtilitatē, habe-
re. Deus, in cuius potestate cor Re-
gum est, tuā Christianissime Prin-
ceps, mentem & manū ad pro-
mouendam suam gloriā, & im-
perij tui fœlicitatem dirigat. Lug-
duni pridie Non. Nouemb. 1574.

ELENCHVS SINGVLO-
RVM LIBRORVM ET
CAPITVM.

LIBER I.

Caput 1. De Cognitionis distinctione.	pag. 1
2. De methodo & gradibus, quibus perficitur co- gnitio.	2
3. De præcautione obseruāda in cognitione habē- nda, disputatione instruenda in quæstionibus, & earum solutionibus.	3
4. De generali rerum consideratione.	4
5. De accidente generaliter.	6
6. De secundarum rerum consideratione per materiam & formam.	7

LIBER II.

1. De artis speculo.	8
2. De vsu & praxi speculi.	11
3. De exordio.	ead.
4. De tribus dicendi partibus.	11
5. De quæstione in genere.	12
6. De quæstione, verum, vel an.	13
7. De quæstione, quid, quis, qua, quod sit.	14
8. Modi essendi in alio, ex varijs authoribus in vnum schema ordinati.	14
9. De finitione.	15
10. De notis vera & optima finitionis.	17
11. De specie.	18
12. De differentijs.	ead.
13. De proprio.	19
14. De accidente.	ead.
15. De individuo.	20
16. De tertia quæstione, quotuplex, & de loco diuisio- nis.	ead.
17. De	

ELENCHVS.

17.	De quarta quaestione, de quo, vel ex quo.	22
18.	De quinta quaestione, à quo, & per quem.	23
19.	De sexta quaestione, iuxta, vel secundum qd.	ead.
20.	De septima quaestione, cuius.	20
21.	De quaestione octaua, propter quid.	ead.
22.	De nona quaestione, quare.	24

LIBER III.

1.	De nomenclatura relationū distinguētū.	25
2.	De differentia & concordantia.	ead.
3.	De contrarietate vel contrario.	28
4.	De principio.	30
5.	De causis.	32
6.	De medio.	34
7.	De fine.	35
8.	De maiori, minori, & aequali.	36

LIBER IV.

1.	De bonitate.	37
2.	De magnitudine.	40
3.	De duratione, vel perseverantia.	42
4.	De potentia.	42
5.	De cognitione.	46
6.	De appetitu & voluntate.	54
7.	De virtute.	56
8.	De veritate.	57
9.	De gloria.	60

LIBER V.

1.	De accidentium summaria distinctione	61
2.	De quantitate.	63
3.	De relatione, vel ad aliquid.	64
4.	De actione.	66
5.	De passione.	67
6.	De vbi.	69
7.	De positione, vel situ.	70
8.	De	

ELENCHVS.

8.	De quando.	71
9.	De habitu.	72
10.	De qualitate.	72

LIBER VI.

1.	De ratione methodi presentis, & de classe substantie in vniuersum.	75
2.	De Dei nominibus.	77
3.	De distinctione veri Dei ab idolis.	78
4.	De Theologia.	79
5.	De epitome totius Theologia.	81
6.	De Theologiae vinculo, dilectione, & diuinis preceptis.	82
7.	Reliqua de preceptis, & quadam axiomata de Deo, & Theologia.	85
8.	De sacramentis.	86

LIBER VII.

1.	De Angelorum diuisione.	88
2.	De officijs bonorum Angelorum.	89
3.	De Demonibus, siue Angelis malis, & nominibus eorum quibusdam.	90
4.	De distinctione Demonum, & de quibusdam naturis eorum.	90
5.	Demonum quorundam, qui sibi Dei cultum vsurpauerant, nomenclatura.	92
6.	Alia distinctio Demonū, ex operibus eorum.	93
7.	De Magia vetita, & potestate Demonum.	94
8.	De definitione & distinctione Magia.	95

F I N I S.



S Y N T A X E Ω N
ARTIS MIRABILIS,
LIBER PRIMVS.

De cognitionis distinctione.

CAPVT I.

DVAE sunt cognoscendi species, quibus, veluti lumine quodam prælucente, abdita & incognita manifesta fiunt. Atque in summa, Omnis cognitio erit vel diuina, vel humana. Diuina est, quæ à diuino numine fluit vel mediâtè, vel immediâtè.

Mediâtè illa est fluens, quæ est ad nos delata per Angelos siue bonos, seu malos: per Prophetas, per Sacramenta, per reuelationes: quæ quidem fiunt per mysteria, in somnia, per visiones.

Porrò visionum aliæ sunt sensibiles, aliæ imaginariæ, aliæ intellectuales.

Sensibiles sunt, quando aliquid videtur exterius, & intelligitur significatû eius: sicuti dum Daniel vidit inscribi parieti ab Angelo, Mane, Thetel, Phares, & mysterium intellexit. In prophetia Danielis.

Imaginariæ, quando in vi imaginatiua formâtur imagines virtute diuina, ad aliquid significandum occultum: vt quando Daniel vidit quatuor animalia ascendêtia de mari, & mysterium agnouit. Daniel. 7.

Intellectuales sunt, quando sine imaginibus & figuris visiones apparent.

Immediâtè fluens à Deo cognitio, est illa quæ infunditur Angelis superioris ordinis, Prophetis: Lex à Deo Moysi in monte Sinai concessa: & Euangelium ab ore Dei Domini nostri IESV CHRISTI traditum. Potestq; huiusmodi dici, ratio & vis intelligendi insita animæ: de qua scriptû, Signatû est super nos lumen vultus tui, Domine.

Humana aut cognitio vel est Naturalis, vel Rationalis.

Naturalis illa, cuius & participia animalia bruta vel ex

inſita vi vel ex ſenſuali notione. Nam inſita, & veluſi con-
nata vi, omnia animalia ſerè, ſibi contraria, vtilia & pro-
pria norunt. Senſualisq; norio per ſenſus, & obiecta illis
oblata, facilè accedit: vt per auditù, viſum, guſtum, odo-
ratum, tactum.

Rationalis illa eſt, quæ ſolius eſt hominis. Et hæc na-
ſcitur, vel accedit aut ex propria vi intellectuſi indita ani-
mali: vel ex diſcurſu, & actione rationis: vel ex obſerua-
tione, ſiue experientia, inquiſitione & collatione ratio-
nabili rerum, cauſarum, temporù, actorum, vnde & præ-
ſagia, & alia: vel ex præceptis artificum: vel ex diſciplina,
& inſtitutione peritorum.

*De Methodo, & gradibus, quibus perficitur
cognitio. CAP. II.*

Cognitio diuinitus tradita, alia non eget arte ad cer-
titudinis probationem, quàm ſola fide: nec ſimili-
ter naturalis, vel ex ſenſibus comparata. Rationalis
ſola probationes recipit: cuius ſunt infantie & perfectio-
nis gradus decem. in quibus, vſq; ad ſextum, organa ſen-
ſuum profunt: in reliquis autem, anima hominis ſola ne-
gotiatur, & cogitat.

Primus itaque gradus cognitionis ſtatuitur in re ipſa,
quæ cognoscenda: vt ſit quod indagandum venit, ma-
teria exterior, Græcis *ὑποκείμενον*, ſubiectum vel obie-
ctum nobis.

2. In medio, quo ſenſibus res iungitur, & quodammo-
do applicatur: non ſecus, quàm per lucem cognoscitur
oculis, quod antea in tenebris latebat: & per verba mens
deſertur cognoscenda auribus, &c.

3. In organis ſenſuum, vel in ſenſibus bene diſpoſitis
exterioribus: qui quinque numerantur, auditus, viſus,
oſfactus, guſtus, tactus. Quorum inſtrumenta & organa
totidem, aures, oculi, nares, palatum & lingua, totù cor-
pus animale.

4. In ſenſu interiori, ad quem exteriores colliguntur,
niſi aliena prohibeat paſſio: ad quem ſenſoria, vel orga-
na ſenſuum, transferunt ſenſita, vt ad ſedem commu-
nem: vnde & ſenſus dicitur communis, ea facultas. Atque
hic incipit vis animalis operari.

5. In phantasia, vbi ſiunt imagines rerum ſenſu com-
prehenſarum. Hic etiam ſit intellectualium rerum, intel-
lectualis conceptio: cum res incorporates non habeant
corporum diſmeſiones, quibus ſimulacra perficiuntur.

6. In

6. In æſtimatione, & iudicio inferiori dicto: vbi iudi-
cantur prædictæ comprehensiones, quales ſunt ſimplici-
ter, & citra diſcurſum vel ratiocinationem, diſtinctione
facta tantùm reali. Et ad hunc vſque tantùm gradum co-
gnitionis, animalium præſtantia aſcendit, non vltra.

7. In cogitatione, *διανοία* Græcis, iudicium ſuperius La-
tinis: quo comprehenſæ imagines, ad examen & iudi-
cium reuocantur diſcurſus. Atq; hic, pro ſimulacrorum
varietate, & ex nimium ſummaria rerum collatione, opi-
niones variæ naſcuntur.

8. In ratione, ſiue conſultatione ſeria, qua, plura ad vnũ
ſtabiliendum colliguntur.

9. In intellectu, dum ſit vera determinatio poſt ratioci-
nationem: idcirco ibi quies agitationis mentis, & ſcien-
tia indubitata. Dicimus autem hunc intellectum, acquiſi-
tum: diſtinctum ab inſuſo, non via rationali vel humana,
ſed diuinitus præter ordinem vulgarem contingente.

10. Gradus omnibus ſuperioribus communis ſerè, in
memoria conſtituitur: quæ eſt perus & cellarium imagi-
num, cogitatio nũ, rationum intellectus. Ibi etiam quies,
nulla agitatio vel conſictus animæ: ibi & concurrentiũ
ordinatio legitima per artem.

Erit autem anacephalæoſis horũ graduum decẽ, hæc i
1. Obiectum. 2. diaphanum. 3. ſenſualia. 4. ſenſus com-
munis. 5. phantasia. 6. æſtimatione. 7. cogitatio. 8. ratio, vel
conſultatio. 9. intellectus. 10. memoria.

*De præcautione obſeruanda in cognitione habenda, di-
ſputatione inſtituenda, in queſtionibus & earum
ſolutionibus. CAP. III.*

Præcautio omnis conſiſtit in cura & conſideratione
ſui ipſius, rei propoſitæ, perſonarum quærentium, &
cauſarum aliquorum accidentium.

Cura ſui ipſius conſiſtit, vt primùm De ſe ipſo in auxi-
lium inuocemus vel palam, vel apud nos: deinceps vt à pec-
catis animam mundam, corpus ab impuris à contamina-
tis actionibus, quoad fieri poterit, liberum habeamus.
Tertiò vt animæ robur ab alijs negotijs ad opus agendũ
reuocemus, & in vnum quod proponitur intendamus
cius omnes vires.

Cura rei propoſitæ verſatur, primùm, vt concipiamus
eamdem probè, interrogati, vel queſtionis mætrem & cir-
cumſtantias. Deinceps vt conuenienter eligamus in ſpeculo

huius artis, cellulam in qua contineatur. Tertio vt in du-
bijs vtrinq; perpendamus partem.

Personarum quærentium obseruatio versatur in consi-
deratione, num sint graues: vt tunc respondeatur paucis,
& cum decenti decore, & cõclusionè accommodatã: Num
pertinaces, quia pluribus tunc verbis respondendũ: Num
simplices, vel rusticæ, & parũ eruditæ, vt tunc simplici
solutione cũ ratione quadam ex natura deprompta, fiat
satis: Num doctæ, & bonis disciplinis imbutæ, vt tunc
maximè locis ab autoritate tractatis, ornamentum sum-
mat oratio.

In causis accidentalibus considera, an quod proponi-
tur, sit iam satis cognitum, vel decisum; si vanum & futi-
le: si parui momenti: si supra mentis humanę notionem.
Nam in his sufficit simplici negatione, vel affirmatione
respondere. Deinde considera causas & occasiones cur
fiat, & tempus in quo fit inquisitio. Num quidem quis ad
experiendas vires ingenij quærat: vt tunc totis neruis,
qualis sis, doceas. An verò tantũ tua desideretur senten-
tia: tunc enim breuiter, sed appositè & cum ratione, re-
spondere melius, opinor, quæ sentis. Quod si dubia, &
vtrinque probabilis videatur res, vtrinq; propones sen-
tentiam: demum quam eligas, rationibus firmabis, & ad-
uersam refelles.

De generali rerum consideratione.

CAP. IV.

Prima & summa rerũ consideratio est, vt omne quod
fuit, est, vel erit, dicatur aut substantia, aut accidens.

Substantia est, id quod est per se, in se, non in alio:
in qua accidentia recipiuntur, quæ ei inhærent.

Accidens est, id quod potest adesse & abesse substan-
tiæ subiectæ, sine rei cui adhæret corruptione. Quamob-
rem accidens verè & proprie, est tantũ quatenus adhæ-
ret, nisi consideratione sola seorsum considereretur.

Diuiditur autem substantia, vt alia sit increata, creata
alia, alia ex creata & increata constans.

Increata substantia, est immortalis & extra omnia ac-
cidentia, omnem mutationè vel alterationem respuens.
Et hæc solius ipsius Dei est, qui omnium creator, causaq;
est omnis essentia: quia entia, & non entia, ex Deo sunt.

Creata subdiuiditur in spirituales siue incorpoream,
corpoream, & ex vtraq; compositam substantiam.

Spiritualis vel incorporea rursum vel est viuens, vel si-
ne vita:

ne vita: viuens, qualis Angeli vel spiritus, item animæ: si-
ne vita substantiæ incorporeales, possunt esse idæ, & ab-
stractiones quas animus facit: item prima materia secun-
dũ philosophos.

Corporea denuò subdiuiditur in simplicem, & com-
positam. Simplex constituitur in æthere, & quatuor ele-
mentis. Æthere continentur decem cœli, empyrei, cry-
stallinum, firmamentum vbi stellæ inerrantes, & septem
Planetarum orbis: sunt & eius substantiæ ipsi septem Pla-
netæ, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Lu-
na, & corpora stellarum fixarum.

Quatuor elementa, quæ ab Aristotele dicuntur substan-
tiæ naturales, sunt, Ignis, qualitatis calidæ & sicca: Aer,
qualitatis calidæ & humidæ: Aqua, qualitatis humidæ &
frigidæ: Terra, qualitatis frigidæ & sicca.

Composita autem substantia, vel est perfectè ex qua-
tuor elementis composita, vel imperfectè. Ex perfecta
compositione nata, quædam habent solam essentiam, a-
lia cum essentia vitam.

Quæ solam essentiã habent, sunt, veluti lapides, gem-
mæ, vitrum, cadauera, excisa & arida ligna, metalla.

At quæ cum essentia habent vitã, ratione perfectionis
vitæ distinguuntur: vt alia viuant vita plantæ, alia vita sen-
situa, alia intellectiua. Vita plantæ vegetabilis dicitur:
qualis in arboribus, fructibus, herbis, oleribus, frumen-
tis, leguminibus, & in horum & similiũ partibus & pro-
ductis, in floribus, folijs, fructibus, corticibus, siliquis, &
alijs id genus.

Vita sensitua irrationalis dicta, in animalibus substan-
tiæ suæ vim exhibet, siue ea sint volantia, pennis vel mē-
branis: siue gressilia, quadrupedia, vel bipedia, aut multi-
pedia: siue reptilia, vel terrestria, vt serpentes, vel aquati-
lia, vt pisces. Vita intellectiua viuunt homines soli, con-
stantes anima intellectuali, & corpore.

Imperfectè composita corporea substantia apparet in
impressionibus aeris, quæ conspiciuntur ex imperfecta
elementorũ quatuor cõpositione, vel ignitæ, vel aquæ,
vel aeræ. Ignitæ impressiones oriuntur ex halitibus sic-
cis, & oleagincis, & alijs: cuius mixtionis sunt stellæ ca-
dentes, bolides, cometæ, & similia his: addunt circulum
lacteam, dictum galactitem, vel galaxiã, & apparitiones
radiorũ solis, quales parelij, halon, virgæ solis. Ex aqua
impressionem nascuntur vapores, pluuia, nix, grando. Ex
aërea venti, terræ motus, fontes, flumina, &c.

Substantia constans ex corporali & incorporali Homo est, cuius pars spiritualis anima, reliqua corpus.

Quæ verò ex increato & creato substantia constat, est in solo domino nostro IESU CHRISTO, qui cum verus Deus sit, & ita increatus, est & verus homo, sine diuisione hypostaseos, & sine confusione.

Axiomata Substantia.

- 1 Commune est omni substantiæ, in subiecto non esse.
- 2 Inest secundis substantijs, id est vniuersalibus, & differentijs substantialibus, vniuersè prædicari.
- 3 Omnis substantia videtur hoc aliquid significare.
- 4 Inest substantijs, nihil esse contrarium.
- 5 Substantia non suscipit maius, vel minus.
- 6 Substantiæ sunt susceptibiles contrariorum, vnum & idem remanentes.

De Accidente generaliter. CAP. V.

Accidens semper in alio est: vel per modum materiæ, vt est quantitas: vel per modum formæ, vt est qualitas: vel est ad aliud, & hoc respectu includit, & bifaria considerari potest: vel intrinsecus, quo casu facit prædicamentum Relationis: vel extrinsecus, quo modo alia sex constituit prædicamenta per denominationem extrinsecam. Eo modo fit per actionem, actio: per passionem, passio: per tempus, quando: & per locum facta comparatione ad totum, vbi: per comparationem loci ad partes, situs vel positio: per ea quæ adiacent corpori hominum & brutorum, interdum & plerumque fit habitus. De quibus postea proprio de accidentibus libello.

Omnium autem accidentium aliud separabile, aliud inseparabile: aliud commune, aliud proprium. Separabile à subiecto euelli potest facile, vt sedere, ambulare. Inseparabile, vt nigredo in coruo, & Aethiope. Commune, quod pluribus, & diuersis subiectis, vel substantijs accidere potest: veluti calidum, humidum, siccum, frigidum, asperum, lenè, bonitas, magnitudo, duratio, &c. vitia, virtutes, & his similia. Proprium, quod cõuertitur cum subiecto, & vni soli generi, vel speciei cõuenit. sine adiectione termini subiecti: qualis lux in sole, summè calidum in igne.

Axioma de Accidente.

Accidens, melius demonstrat substantiæ dotes, alioquin ferè inuisibiles, incomprehensibiles, & indistingui- les sensibus.

De

De secunda rerum consideratione per materiam, & formam. CAP. VI.

Res omnes creatæ & factæ habent materiam ad formam suscipiendam idoneam: & formam qua res distinguuntur, mutantur, declaratur materia, & nomina concipiuntur.

Cæterum materia vel spiritualis, vel corporalis est. Spiritualis intellectualis dicitur, eaque bifariam intellectualis, in qua, creata simul cum sua forma, & consequenter immutabilis: quod pertinet ad essentiam materialem, cuiusmodi est ea quæ Angeli & animæ est. Alia autem est intellectualis, quæ per modum accidentis generatur in conceptione mentis, ex determinatione supposita pro subiecto disputationis. Sic materiæ in iuris Cæsarei & Pontificij explicatione, vt plerumque pro ipsa rerum tractatione.

Corporalis materia, vel prima, vel secunda est. Prima, illa est, quam dicunt informè Physici & inuisibilem: Moy- ses in mundi Genesi, vocat cœlum & terram. Secunda, ea quæ est ex priore & forma composita, & ex qua aliquid aliud fit, vel fieri potest: ita materia statuæ, & lignum, & æs, & simile vnde fit. Erit autem hæc materia vel simplex, vel composita, vel substantialis, vel accidentalis. Simplex, velut quatuor elementa sunt pro simplici materia elementorum. Composita, vt lignum, æsue in statua. Substantialis, quæ & naturalis dici potest, veluti germen, auis est materia: semen, eorum quæ inde oriuntur. Accidentaliter, quæ naturali & substantiali accidit non substantialiter.

Formarum etiam, alia spiritualis, alia corporalis.

Spiritualis rursum, substantialis, vel accidentalis esse potest. Substantialis, per quam fit essentialis distinctio per propriam naturam concessam cuique Angelorum, vel animarum. Accidentaliter ex accidentibus distinguit, veluti numero, ordine, bonitate, malitia, vitio, &c.

Forma corporalis, eodem modo, essentialis, aut accidentaliter dicitur. Essentialis, vel substantialis illa est, quæ dat rei essentiã, qua perempta, vel imminuta, res ipsa quæ erat, perire vel minui dicitur. Nascitur namque ex certa determinatione, mixtione & compositione, cuius dissolutione dissoluitur essentia: veluti in homine, anima & corpus formam constituunt, hisque distinctis nõ amplius homo, sed cadauer vel anima: ita lapides, plantæ, animaliaque dum integra sunt, dum viuunt, ex tota substantia di-

entur habere certam essentiam, quam post dissolutionem amittunt: siue ex visibili, aut ab inuisibili oriatur forma. Quomodo autem hæc compositio misceatur & perficiatur, soli summo perfectoque rerum artificii & creatori Deo relinquendum.

Accidentalis forma est, quæ accedens subiecto vel materiæ, aut inde recedens, non corrumpit subiecti vel materiæ essentiali formam: siue accidentalis forma visibilis sit, ut color: siue inuisibilis, qualis est modus utendi.

S Y N T A X E Ω N
ARTIS MIRABILIS,
LIBER SECUNDVS.

De artis Speculo. CAP. I.



X generali rerum consideratione, ad singularia perueniendi facilis est via & methodus. Idcirco desideramus huius artis discipulo, Epitome sequentem, quam Speculum dicimus, accurate præscire & memoria tenere: ibi enim rerum omnium ideas, & in speculo representatas formas, momento temporis cõtemplabitur, & ordinem, & electionem substantiarum, & accidentium admirabitur, & annotabit.

Speculum artis huius, duas partes habet summas & præcipuas. Prior continet modum quærendi, examinandi & disputandi, & respondendi: in hac disponitur animus & mens eius qui scire desiderat.

Altera continet classes & cellulas, ad quas proposita scienda, disputanda & referri debent: vnde duci & argumenta & rationes oportet.

Speculi prior pars questiones & comparationes exhibet.

7. **Q**VAESTIONES 9.
2. 1 Vtrum, vel an.
3. 2 Quid, quis, quæ, quod.
4. 3 Quotuplex.
5. 4 De quo.
6. 5 A quo.

7. 6 Secundum quid.
8. 7 Cuius.
9. 8 Propter quid.
10. 9 Quare.

11. **C**OMPARATIONES, vel relationes extrinsecas triplicitate.

Prior Triplicitas. 12. 1.

12. 1 Differentia.
13. 2 Concordantia.
14. 3 Contrarietas.
2. Triplicitas.
15. 4 Principium.
16. 5 Medium.
17. 6 Finis.
3. Triplicitas.
18. 7 Maioritas.
19. 8 Aequalitas.
20. 9 Minoritas.

Quæ omnia in substantia, accidentibus, virtutibus, virtutibus, pradicatis & subiectis, habent præxim.

Secunda speculi pars.

21. Classis communis prædicamentorum, substantiarum, accidentium, in abstracto & concreto. Dicanturque huius ordinis res, Transcendentia, numero 9.
22. 1 Bonitas, bonum.
23. 2 Magnitudo, magnum.
24. 3 Duratio, perseverans.
25. 4 Potestas, potens.
26. 5 Cognitio, scientia cognoscens.
27. 6 Voluntas, volens.
28. 7 Virtus, virtuosum.
29. 8 Veritas, verum.
30. 9 Gloria, gloriosum.
31. Classis accidentium, & prædicamentorum accidentalium, numero 9.
32. 1 Quantitas.
33. 2 Relatio.
34. 3 Actio.
35. 4 Passio.
36. 5 Vbi.
37. 6 Quando.

38. 7 Situs.
 39. 8 Habitus.
 40. 9 Qualitas.
 41. Classis substantiæ, & prædicamentorum præcipuorum.
 42. 1 Deus: Hic locus à Dei placitis.
 43. 2 Angelus: locus ab Angelorū vi, & reuelationibus.
 44. 3 Cælum, locus à vi, & effectu cœlestium.
 45. 4 Homo, cum loco ab autoritate, & factis eius, & inuentis.
 46. 5 Anima, cum ratione, & imaginatione: locus, à præstantia animæ.
 47. 6 Vita sensualis, & bruta: locus ab animalium irrationalium substantia, factis, & naturis.
 48. 7 Vita vegetatiua: locus à plantis, & earum virtute, & natura.
 49. 8 Silientia corpora, sine vita, habentia essentiam compositam tantum: locus à lapidibus, metallis & similibus elementatis.
 50. 9 Corpora simplicia, elementa rerum, siue principia seorsum considerata: hic locus à principijs, & elementis rerum, scientiarum, & actionum.
 51. Classis qualitatum particularium virtutum, & contrariorum.
 52. 1 Iustitia: iniustitia.
 53. 2 Prudentia: imprudentia.
 54. 3 Fortitudo: timiditas.
 55. 4 Temperantia: intemperantia.
 56. 5 Fides: infidelitas.
 57. 6 Spes: desperatio.
 58. 7 Charitas, vel misericordia: sine charitate, immisericordia.
 59. 8 Legum obseruatio: legum violatio.
 60. 9 Pietas: impietas.
 61. Classis qualitatum particularium vitiorum, & contrariorum.
 62. 1 Superbia: humilitas.
 63. 2 Auaritia: liberalitas.
 64. 3 Luxuria: castitas.
 65. 4 Inuidia: beneficentia.
 66. 5 Gula: sobrietas, abstinentia.
 67. 6 Ira: patientia.
 68. 7 Acedia: strenuitas, diligentia.
 69. 8 Fraus, dolus, calumnia: bona fides.
 70. 9 Impudentia: verecundia.

De vsu

De vsu & praxi speculi. CAP. II.

IN hac arte hic ordo in dicendo, & cognoscendi methodo seruetur, vt primùm cōsideremus rem propositam, cuius sit classis & numeri in speculo. Deinceps obseruandæ sunt præcautiones, de quibus superiori libro egimus in cap. Tertiò, antequam rem seriò aggrediamur, exordio aliquo præludendum, vel præcognitione quadam summaria: & purè, & simpliciter res complectenda, vel explananda, de qua dictum simus. 4. ad examen quæstionū, vel ad topica ex quæstionibus elicita perueniendum. Postea 5. ad relationes triplices res cōferenda. 6. ex reliquis classibus serie continuata mutuandæ probationes simpliciter. 7. possunt ex mixtione classium & cellularum aliæ penè infinitæ depromi rationes, ex quibus quilibet potest eatenus haurire, quatenus sibi sufficere arbitrabit, omit-tendo ea, quæ non sibi plenè probare, vel satisfacere existimabit.

De Exordio. CAP. III.

EXordium mihi probatur, quod attentos, bene uolos, vel dociles reddit auditores. Attentos reddemus, si nos polliceamur de rebus magnis, nouis, difficilibus, & in vsu quotidiano, & vtili positis, dicturos. Bene uolos, occasione sumpta à re ipsa, à psona vel nostra, vel auditorū, vel aduersarij, vel iudicis, vel aliorum. Dociles aut, si per breues diuisiones, eligamus, & distincte proponamus capita discenda, docenda, dicenda, disputanda. Conciliat etiam animos, & dociles facit, narratio negotij, si ea sit sine ambiguitate, sine repetitione: si fiat accommodata pronuntiatione, verbis vstitatis, & proprijs: si exprimañtur circumstantiæ omnes.

Erit omne exordium in summa, breue, quia prolixum fastidiosum: & à re proposita non longè petitur: nõ vulgare, non affectatum, non superfluens.

De tribus dicendi partibus. CAP. IV.

DOctrina dicendi partes tres, vis orationis, oratio ipsa, quæstio. Vis orationis consistit in rebus, & verbis. Hæc sunt inuenienda, disponenda, & rectè pronuntiantia. Verba comitantur, vox, motus, vultus, actio: custos horum omnium memoria.

Oratio ipsa partes habet quatuor: duas quidem ad impellendos animos, principium & perorationem: duas autem ad docendum, nempe narrationem, & confirmatio-

nem.

nem. Quæstio duplex, infinita, & definita: infinita, consultiatio est: definita, dicitur controuersia.

Constituuntur & tria orationum genera, iudiciale, deliberatiuum, & demonstratiuum. Iudiciale, quando coram iudice disceptatur, vt sequatur finis per sententiam iudicis, absolutionis, vel condemnationis. Deliberatiuum, quod agitur coram eo, qui consilium accipit, vel in eo positum, de quo consulitur: cuius finis spes, aut suasio, aut deliberatio. Demonstratiuum, habet finem in exortatione.

De quæstione in genere. CAP. V.

Quæstio, est propositio dubitabilis, vel in dubitationem deducta: quæ apud iuris ciuillis, & pontificij interpretes, dicitur species facti, aut casus, vel hypothesis: apud oratores, causæ status.

Omnis quæstio, est vel rerum, vel dictorum, vel factorum, vel volutaris. In rebus quæstio versatur vel circa substantiam, vel circa accidentia. Rursum quæstio aut simplex, aut composita: simplex est, quæ vnius subiecti, veluti, num mundus sit æternus: composita, num plures sint.

Diversitas autem omnium quæstionum nascitur ex quadruplici fonte: vel ex parte rerum in controuersiam deductarum, vel ex parte nominum, vel ex modo loquendi, vel ex diuersitate artium, ad quas quæstia pertinent. Rerum controuersarum duo maximè genera: vnum simplex, aliud compositum. Simplex, quod ex simplici nascitur pronuntiatio: cuius modi quærendi sunt, an sit, quid sit, num hoc sit illud, quomodo hoc sit illud, de quo, à quo, & sic de similibus. Compositum, quando copulatiuè, vel disiunctiuè sit quæstio. Copulatiuè, quando coniunctione duo vel plura iunguntur, vt, num terra stabilis sit, an cælum moueatur? sunt autem dictiones Copulatiuæ, &, etiam, quoque, quæ, ac, simul, tum. Disiunctiuè, quando disiunctum quid proponitur: vt sit ne dies, aut nox: disiunctiuæ porro dictiones, nec, neque, siue, seu, ve, vel. Quando ob nomina quæstio, animaduertendum est, nominum alia esse vniuoca, alia æquiuoca, vel homonyma, alia polyonyma, alia denominata, alia homogenea, id est, eiusdem generis, alia heterogenea, alia homoiidea, vel communitantia in specie, alia heteroiidea, quæ sunt diuersæ speciei. Vniuoca dicuntur, quibus nomen commune, & ratio substantiæ est eadem. Homonyma autem duplicia, vel æqui

æquiuoca à casu, vel à consilio: quando existente nomine communi, ratio, & finitio substantiæ est diuersa. Polyonyma quando existente diuersitate nominum, vna & eadem est substantia.

In modo loquendi consideramus verba, & voluntatem, vel mentem.

In verbis consideramus, num quæstiones sint prædicatoriæ, aut conditionales, aut puræ, aut modales. Prædicatoriæ, veluti, num homo sit bipes, vbi homo subiectum, prædicatum bipes. Conditionales, vt, num si quis loquatur, exuat. Puræ, vt, num homo mortalis. Modales, si ex quatuor modis aliquem habeant, veluti, num possibile, num impossibile, num contingens, num necessarium.

De Quæstione verum, vel an.

CAP. VI.

Quæstio an sit, reliquas necessariò præcedit, vel in confessa est, ne in cæteris perperam tempus conteratur.

Quæstio an sit, quærit, vel an sit simpliciter, vel conditionaliter. num per se sit: num sit in alio subiecto: sit ne omnino vel pro parte, scilicet per compositionem, vel additionem: an hoc illud sit, addè & quatuor proximè citatos modos, num possibiliter, impossibiliter, contingenter, necessariò sit tale: vel purè, vel simpliciter, vel compositè. per quæ etiam pari modo respondetur: scilicet quia possibile, impossibile, contingenter, &c.

Huic etiam quæstioni fit satis generaliter, per dubitationem, affirmationem, negationem: & in his quæ facti sunt, per probationem. Dubitatio non improbabitur, si proponantur dubij rei effectus: si in alterutram partem producantur rationes: si probationes sibi inuicem fidem abrogantes, a dferantur.

Affirmationem iuuant, exhibitio rei, effectus, causæ demonstratio, rei necessitas, contingentia, autoritas afferentium.

Negationem firmamus impossibilitate, autoritate scribentium, ratione. Probationes autem facti, vel artificiales, vel inartificiales erunt, vel coniecturales: artificiales eliciuntur à iuris autoritate, & legibus, à ratione, à iudicatis, ab exemplis, à tortura. Inartificiales erunt, testes, instrumenta, scripturæ aliæ, antiqua monumenta, vel cenotaphia, lapides antiqui cælati, vel sculpti. Coniecturæ ex vestigijs facti accipiuntur: sic probant necem, telum,

lum, crudor, clamor editus, permutatio coloris, oratio inconstans, ante & post factum dicta, facta, communicatave.

De questione quid, quis, quae, quod sit.

CAP. VII.

Habita cognitione quod res, vel negotium sit, recte interrogatur quid sit illud.

Quaestio aut quid, petit finitionem vel nominis, vel rei, sine substantiae: vel personae; per quis, quae, quod, petit cognitionem. Et scilicet; petitio de eo quod quid est, vel extrinsece, id est, prout apparet: vel intrinsece, de non apparente: vel absolute, sine expressione latentis, vel apparentis.

Petit & haec quaestio, quid sit in se, quid in alio: quid in se, formaliter, id est, per formam: quid essentialiter, id est, quid in sua essentia, & substantia propria: quid coessentialiter, id est, quid sit cum alio. Item in alio, quid id agit, quid operatur, quid patitur in alio, vel per alium: sic in dominante, per quid, est dominatio: in imperante, subiectio in glorificante, glorificatio. Quærit & quid habeat in se, & in alio. Quid, inquam, habeat in se, continenter vel compositiue: Continenter, vt totum habeat partes, & anima continet facultatem agendi, patiendi, vel proprie, vel appropriatè, & sic in alijs. Quid habeat compositiue, id est, quam mixtionem ex materia, & forma. Quid autem in alio habeat, quaerit quid agit in alio: vt omne agit in sua parte, forma in sua materia, virtus in potentia, causa in suo effectu, accidentia in subiecto.

Ex hac quaestione colliguntur rationes & argumenta à finitione nominis, rei vel substantiae, status personae vel conditionis. Itè ab apparentibus, ab intrinsecis: ab essentia propria, qualis in igne calor: ab appropriata, vt in sole est idem calor.

Modi essendi in alio, ex varijs authoribus in vnum schema ordinati. CAP. VIII.

- R**es est in aliquo sequentibus modis.
- 1 Genus in specie: vt animal est in finitione hominis, vt superius in inferiori.
 - 2 Species in individuo: vt homo in Petro, Ioanne, &c.
 - 3 Species in genere: vt homo latet & comprehenditur sub animali.
 - 4 Individuum in specie: vt Petrus comprehenditur sub specie hominis.

5 Pars in toto integrali: vt digitus in manu, manus in carpo, carpus in brachio, caput, pedes, & manus in Socrate.

6 Totum in partibus: quia totum non est sine partibus, quamuis totum non sint partes: veluti Socrates est in proprijs membris, capite, manibus, & brachijs.

7 Accidens in subiecto: vt album in pariete albo.

8 Forma in materia: vt sanitas in frigidis & calidis, humidis & siccis: forma statuæ in ære.

9 In causa efficiente & actiua: vt planta in semine, & sole, & imbribus: omnia in Deo: lectus in ligno: & homo in lumbis patris.

10 In finali causa: vt lectus in requie hominis, quia propter eius quietem fit. Sic dicimus, omnia in optimo & in felicitate esse constituenda, id est, prope finem illum, & ad illum consequendum.

11 In loco: vt sacerdos in templo, praeses in senatu.

12 In tempore: vt Noe in diluuio, id est, in tempore diluuij: homo in disputatione, in eo scilicet tempore.

13 In vase: vt vinum in dolio, triticum in modio, & sic de alijs alibi conclusis.

14 In gubernatore & potente: vt administratio, imperium in magistratu & lege: nauta in nauis.

15 Secundum quandam precellentiam, & eminentiam: vt calor in sole.

16 Forma naturalis, vt immortalitas in anima, ratio in homine, in igne calor: & proprium in re, vt grauitas in terra, fluiditas in aqua, &c.

17 In commixtione: vt in mulso vinum & mel.

18 Cognitum, in cognoscente.

19 Pictum, in pictura.

20 Deinceps, non similiter omnia in omnibus intelligenda. Sed proprie se habet ad omnia vniuscuiusque essentia: in intellectu quidem intellectualiter: in anima vero rationabiliter: in plantis seminariè: in corporibus imaginariè: in eo quod est eodem modo (quod his omnibus superius est) modo quodam intellectuali superessentiali.

Axioma.

Ex diuersitate essendi colliguntur distinctiones rerum, & sermonum: vitatur & confusio: & varietates.

De Finitione. CAP. IX.

Quia in quaestione quid est, responderetur per finitionem, notandum finitionem, esse orationem quae breuiter

breuiter demonstrat contenta vel in nomine, vel natura
sue essentia, vel in accidente rei: non secus, ac in rerum
corporalium certitudine termini & anguli res ad inuicē
distinguit, & demonstrant. Ceterum finitionum quatuor-
decim traditur species: quas ad octo reduximus, vel rei,
vel nominis.

Definitiones rei, quinque.

- 1 Essentialis, quæ complectitur omnem essentiam, & substantiam rei.
- 2 Per modum cognitionis, & descriptionis, eius quod res facit, vel habet: ex quibus intelligi potest definitum per qualitates expressas: vt beatus ita definitur, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non factus, &c.
- 3 Quando per comparationem, vel similitudinem rei magis cognita, id quod quaeritur, quid est demonstratur.
- 4 A forma sola ducitur.
- 5 A materia.

Definitiones nominis, tres.

- 6 1 Quæ per solutionem, vel diuisionem compositionis nominis fit, vt testamentum, testatio mentis, dicitur notatio.
- 7 2 Quæ ab etymologia nominis, vt pertinacia dicitur a pertendendo.
- 8 3 Secundum analogiā, vel similitudinem rationis, quæ latet in nomine: vt homo dicitur Deus similitudine participatione, non natura.

Axiomata de definitione.

- 1 Omne æquiuocum, prius distinguendum, quàm definiendum.
- 2 Non est immorandum in finiendis perfectè rebus parui momenti.
- 3 Antequam perfectā essentialē dare possimus, probe, quantumue consequi poterimus, intelligere debemus rei naturam.
- 4 Perfectè omnia defini nequeunt, eo quod perfectè non possint cognosci, vt Deus: & ideo omnis finitio periculosa est.
- 5 Genera definiuntur per collectionem naturarum, & differentiarum specierum.
- 6 Species definiuntur per commemorationem generis, & propriarum differentiarū, alia quibus ab alijs speciebus distinguantur

7 Indiui-

7 Indiuidua, adiectione speciei, & proprietatis cuiusdā, definiuntur.

8 Cui conuenit definitio, conuenit & natura finiti, & contra.

9 Cui non conuenit finitio, nec natura finiti, & contra.

10 Finitio perfecta non debet esse latior, vel angustior natura rei definita, sed debent hæc copuiri.

11 Concurrente notatione nominis, & substantiali finitione, sequenda substantialis.

De notis vera & optima finitionis.

CAP. X.

EXigitur in optima definitione, vniuersale generis, species, differentia, proprium, accidens aliquando, indiuiduum.

Quippe quia omne quod cogitatur, quod est, quod dicitur, quod habetur, definiendum est, vel vt vniuersale, vel vt genus, vel vt species, vel vt indiuiduum: in quibus distinctiones aut differentia adhibentur, vel propria, vel accidentales, vel numerales.

De Genere.

Genus est, quod plures partes complectitur.

Vsurpatur autem vel proprie, vel improprie. Proprie, tanquam vniuersale, quod est vnum indiuiduè plura continens: vt vniuersitas. Apud dialecticos, quod habet sub se species, inter se, & cum alijs proprie differet. Improprie & metaphoricè genus dicitur: vt totum, omne, fons & origo & principium plurium: Stemmatis & generationis initium: locus multis communis vel habitatione, vel natiuitate: elementa; & principia: compositionis initia: & species specialissima; genus apud Iuriscōsultos interdum. Doctrinarum, vel sectarum nomina, quæ earum affectu distingunt: congregatio hominum; genus ciuile. res pluribus inseruiens actionibus; veluti medicamentū pluribus morbis accommodū, apud Medicos est genus.

Axiomata generis.

- 1 Ex singulis oritur ipsum vniuersale.
- 2 Singularia per sensum habere oportet, vniuersalia autem in sensu.
- 3 Indefinita æquipollet vniuersali, si nihil excipiat.
- 4 Generaliter dictum, generaliter est intelligendum.
- 5 Qui omne vel totum dicit, nihil excludit.
- 6 Omnia verbo generali comprehendi debent.

7 In toto pars que continetur.

De Specie. CAP. XI.

Species, Cicero vocat formas: vt & Porphyrius vniuscuiusq; formam.

Porro species, variè vsurpatur. Nam apud Grammaticos accipitur pro originali dictionis positione: sic species illis nominum primitiua, quando aliunde non deriuatur, vt Aeneas, cœlum: & deriuatiua, quando aliunde deriuatur. Apud Rhetoricos & Poetas pro forma & dispositione aspectus faciei: sic quis dicitur specie tristis, hilaris, criticus, &c.

Apud Physicos pro rei similitudine: sicuti dum dicit Aristoteles, speciè lapidis esse in intellectu. Et Metaphysicè species sumitur pro forma exemplari: hinc ideè, formæ specificæ Platoni & Aristoteli. Communiter autem, & apud Iurisconsultorum interpretes, pro eo quod in indiuiduo proponitur: ita species illis facti: item pro pulchritudine, vt speciosus pro formoso & pulchro: Apud Logicos pro forma substantiali, & pro natura communicabili omnibus indiuiduis, species ponitur: quæ determinato & certo generi supponitur: vt homo species animalis, id est, res quæ sub genere ponitur, & de qua genus in eo quod quid est, prædicatur.

Axioma.

1 Generi per speciem derogatur.

De Differentiis. CAP. XII.

Obseruandum est pro distinctione & dissolutione argumentorum, differentiarum aliquam esse accidentalem, aliam substantialem. Accidentalis facit alterum ab altero vel numero, vel communiter, vel propriè: numero, in his quæ differunt per multum, magis, & minus, quæ in indiuiduis locum habent: communiter autem, ex accidente separabili: sicuti propriè ex accidente inseparabili, vt qui habet oculos castos differt à non habentibus.

Substantialis vel essentialis differentias magis propria, facit aliud ab alio: eaq; est vel generica, vel specifica. Generica est cum subiecta sunt diuersi generis: vt equus & ficus habent diuersa genera, animal & plantam. Specifica est eorum quæ proximo generi communicant: & hæc explicat qualitatem, quæ speciem ab specie facit differre.

In summa, differentia tria facit: primum diuidit genus, & illud limitat per species. Secundo constituit species sua distinctione. Tertio facit differre species ab inuicem.

Reliqua

Reliqua quæ ad differentiam pertinent, videre oportet in relationibus post quæstiones.

De Proprio. CAP. XIII.

Proprium cuiq; quod optimum est, apud Platonem. Vel secundum Ciceronem, proprium cuiq;, quousque; vtitur vel fruitur. Proprium ideo, quia proprius alicui potius, quam alij accedat: non ita, nec æquè alijs, ac vni commune.

Quatuor autem modis propriū dicitur: primum quod alicui soli speciei competit, non omni tamen in diuiduo eius speciei: vt hominis proprium ratione vt, potentia quidem omni homini proprium, sed non actu. Secundo proprium, quod omni in diuiduo alicuius speciei conuenit, excepto casu & impedimento, veruntamen non tantum ei soli speciei: vt quod homo bipes sit, hoc enim & commune auib. Tertio propriū, quod alicui speciei, & eius omni in diuiduo competit, sed non semper, nec omni tempore: veluti canescere homini, quod non omnibus hominibus, sed senibus tantum accidit, vel alia occasione pituitæ. Quarto propriū, quod omni in diuiduo conuenire potest eiusdem speciei, & semper quando voluerit: vt homini proprium esse risibile, hinnibile equo, crocitare coruo.

De Accidente. CAP. XIV.

Alius tertiusq; vniuersaliter distinguendi modus est per accidens in abstracto consideratum vniuersaliter, non in concreto: veluti consideratur aliter albedo, aliter album.

Accidens apud Aristotelem quatuor modis dicitur: primum id quod est extra naturalem formam & rationem: huiusmodi sunt nominum impositiones. Secundo pro omni ente quod non est substantia: suntq; huiusmodi nouem, vt quantitas, qualitas, & alia prædicamenta. Tertio pro casu & fortuna, seu pro eo quod præter spem aduenit. Dicuntur & apud Medicos accidentia, morborum symptomata, & morborum causæ, interdum & morbi ipsi. Quarto accidens vsurpatur pro omni eo, quod in sermone & prædicato appositum facit propositionē per accidens, cum prædicatum non est de essentia: vt homo est Ioannes, alba nix est.

Axiomata.

1 Accidens non potest esse sine subiecto vel existente, vel considerato.

2 Variatio accidentis non mutat substantiam.

Individuum id dicitur, quod per diuisionem tale quoddam esse definit.

Individuum vel ratione formæ substantialis est, vel ratione formæ figuræ externæ. Formæ substantialis individuum in anima apparet, quæ vna in animas non diuiditur, sicut nec factum, nec per se solutio statæ, neq; seruitus cundi, agendæ iumenta, &c. non iura apud Iurisperitos. Pari modo, ratione formæ figuram apparentem adijcientis, individuum erit Petrus, Ioannes, &c. quia in alios Petros ille, vel Ioannes diuidi, citra figuræ corruptionem, nequit, nec vna manus in plures: etsi ratione corporis secabilis, res per se, non contemplata figura, diuidua sit. Et hoc in individuo reale, vt prius legale dicunt Iurisperiti.

Individuum pro singulari acceptum, quadriariam sumitur: vt aliud sit individuum demonstratione, aliud terminatione, aliud vagum; aliud ex suppositione. Demonstratione, quando sine appellatione res aliqua demonstratur. Determinatione, qualia sunt propria nomina, rebus ex placito imposita. Vagum, quando cum vniuersali adijcitur indefinita particularis dictio, quales, quidam, aliquis homo, item, quispiam, quodpiam, &c.

Ex suppositione, cum ex his quæ dicuntur quoddam singulare intelligitur, vt filius Mariæ, pro Domino nostro IESU CHRISTO.

De tertia questione quotuplex, & de loco diuisionis. CAP. XVI.

Proximum est, vt cum quid sit vnumquodq; dixeris, deinde quotuplex sit ostendas: diuisiones enim nos scientiæ compotes reddunt.

Hic generaliter locus diuisionis, partitionis, & enumerationis constituitur: inter quæ hoc interest, quod diuisio sit generis in species: partitio, totius cuiuslibet in partes & membra: enumeratio vel distinctio, vocis in significata distributio.

Vt autem diuidendi quisq; sibi comparet facilitatem, subiiciemus typum diuisionum.

Diuisio itaq; fieri potest modis sequentibus.

1 Generis in species per differentias contrarias & oppositas: estq; hæc integra & perfecta diuisio.

2 Diui-

2 Diuisio fit in formas essentialis: vt, corpus aliud animatum, aliud inanimatum.

3 A' causa materiali vel à materia: vt, plantæ aliq; à semine, aliæ sine semine nascuntur.

4 Ab his quæ rebus adiacent: vt animalium aliud domesticum, aliud ferum.

5 Et adiacentia, prout in abstracto sumuntur, diuiduntur in ea quibus adiacent: vt feritas alia pardi, alia leonis, &c.

6 Sic ab actibus & ijs qui agunt, fit diuisio: vt hominū alij studiosi, alij segnes.

7 A' causis efficientibus: vt, animalium aliud generatur à putredine, propagatione aliud, aliud à sole cum alijs, &c.

8 A' variatione factorum: vt, animalium aliud parit foetum, aliud vermem, aliud ouum, &c.

9 A' sine diuerso: vt, rerum aliæ ad voluptatem, aliæ ad necessitatem, aliæ ad bellum, aliæ ad pacem.

10 A' diuersis modis tendentibus ad vnum finem: vt, hominum alij durescunt iuste, videlicet bonis artibus, alij iniuste ex rapina, furto, alijsue illicitis.

11 A' loci diuersitate: vt, animarum aliæ degunt in paludibus, quædam in aqua, quædam in syluis.

12 A' tempore: vt, florum alij æstiuū, alij autumnales, alij verni, &c.

13 A' connexis: vt, hominum alij domini, alij serui, alij ingenui, alij libertini, &c.

14 A' contingentibus: vt, eluti, musicorum alij literati, alij illiterati.

15 A' dictis: veluti, hominum alij laudati, alij opprobrio affecti.

16 A' partitione similium, vel dissimilium. Similium, inquam, facta diuisione in partes toto similes: & ita diuiduntur similes partes, vt, os, caro, neruus, in partes substantia similes. Dissimilium partitio fit de partibus dissimilibus in partes dissimiles: veluti in capite, manu, & similibus, quæ non diuiduntur in capita, in manus, sed tantum in alias dissimiles portiones.

17 A' sufficienti partium enumeratione.

18 Ab ordine & numero: vt dum partitio fit in primum, & secundum, &c.

19 Postremò ab omnibus classibus & cellulis speculi nostræ artis, diuisio sumi potest, & ab eorum contrarijs: de quibus loco proprio,

Axiomata.

- 1 In vera diuisione nullo modo consideratur natura prius, vel posterius.
- 2 Neq; maius, vel minus.
- 3 In partitionibus cuncta permessa.
- 4 Diuisa participant quidem in natura generis, verumtamen naturas & proprietatem inter se non commiscent.
- 5 Quod dictum est de toto, habet locum in aliqua eius parte.
- 6 Qui totum dicit, & partes comprehendit.

De quarta questione, de quo, vel ex quo.

CAP. XVII.

In hac quaestione cognoscitur basis, vel materia, ex qua aliquid fit.

Respondetur itaque ad quaestionem ex quo, vel de quo, tripliciter: vt sit nō ab aliquo, nec de aliquo, vt Deus: nō de aliquo, sed ab aliquo, vt creatum omne, Angelus, anima: vel sit de aliquo & ab aliquo, qualia sunt corporea generata, producta, facta, formata.

Fit autem aliquid ex alio, vel ex materia sensibili & corporali, vel ex materia spirituali. Ex materia sensibili, vel materialiter mutata forma, vt dum ex panno fit vestis: vel transmutatiuè, siue conuersiuè, vt dum cibus & potus mutantur in carnem & sanguinem, aliquid metallum in aliud, lapis in calcem: vel confusiuè per cōmixtionem, vt dum fit ex aqua & melle hydromel, ex aceto & melle oxymel: vel compositiuè, siue constitutiue, vt dum ex cæmentis, lapidibus, & tignis fit domus, ex anima & corpore homo.

Ex materia spirituali fit aliquid ex alio, veluti quando de aliqua re instituitur tractatio: vel quādo imagines seu phantasmata, apprehensa, vel notiones rerū constituunt discursum, vel sermonem, vel consilium.

Repeto hīc rursū, materiam duplicem esse, primam & secundam. Prima & remota, est id quod primum est, & ad quod vltimum aliud reducitur, quōve corrupto vel dissipato non est materiātum. Secunda & proxima, est quæ ex alia vltius materia, tanquam parte essentiali componitur: vt aurum & argentum in statua, materia statuae est.

*Axiomata**Axiomata quaestioni, de quo, & materia.*

- 1 Materia non est separata à corporibus quia sine ea non sunt.
- 2 Qualis materia, tale materiātum.

De quinta questione, à quo, & per quem.

CAP. XVIII.

Per hanc quaestionem, authorem, inuentorem, facientem, agentem, & originem, aliam tamen quàm materiam, quaerimus.

Fieri autem quid potest, & dicitur ab aliquo, vel per aliquem, tripliciter: vel constitutiue, vel compositiue, vel effectiue: per instrumentum actionis, cognitionis, inuentionis, verbi. Instrumentum actionis, secundum negotij vel artificij necessitatem, variat: veluti instrumenta bellica, galea, lancea, clypeus, signa, & reliqua id genus, sunt diuersa ab instrumentis agriculturæ, veluti à marra, rastro, aratro: vt futurum, acus, filum, forfices diuersa. Dicitur & fieri quid pugno, manu, &c. Cognitionis instrumenta sunt, pædagogi, libri, documenta, præcepta, & alia similia. Inuentionis, ratio, casus, fortuna, experientia. Verbū instrumentū Dei fuit in creatione: est & in hominē, cum vi diuina, miraculorum, sanitarūve instrumentū: sūntque per verba, impressiones in animo ex auditis.

Axioma.

- 1 Omnis facultas quæ alicuius causa agit, instrumenta quaerit ad opus apposita.

De sexta questione, iuxta, vel secundum quid.

CAP. XIX.

Hic locus addit tractationi similitudinis considerationem. Et quaestio hæc habet solutionem, vt sit vel secundum conceptionem animi, vel præter, vel cōtra: vel secundum ideas exemplares, quas quis imitatur, vel præter, vel cōtra: vel secundum ideas vel formas coelestes, ad quas inferiora referuntur, vel præter, vel cōtra: vel secundum præcepta, leges, canones, mandata, &c. vel secundum rationē temporis, locorū, occasionis, & similitum. Conceptio animi habet exemplar, secundum quod ex voluntate fit vel opus, vel oratio, opus autem vel per ichnographiā, leuē in quā, descriptionē: vel per orthographiā, id est, rectiorem delineationē: vel per scenographiā, id est, per magis politam operationem. Sumitur & exemplar ex protoplaste, pictura, scriptura, imagi-

ne. Oratio autē, ex conceptionibus vel dilucidis, vel confusis, vel ambiguis, veluti ad exemplar mētis, similis excutitur. Trahitur etiā exemplum iam iudicatum, & sufficienter per alia probatum: vt secundū id, fieri quid dicitur bene, vel perperam.

De septima questione cuius. CAP. XX.

Hac questione, de possessione, detentione, dominio eorum quæ alterius iuris sunt, agitur.

Respondetur autē ad quæstionem cuius, quod sit aut possidentis, aut domini proprietarij, per modos acquirendi possessionem & dominiū, per contractus licitos, per usucapionē ex possessione cum iusto titulo, & bona fide, & tempore legitimo habitā: vt titulo pro emptore, pro donato, pro suo, & sic de similibus. Item ad quæstionem cuius respondetur, quod sit detinentis tantum, vel vi, vel precario, vel clam, vel occupatione, vel custodia, vel ex commodato, vel deposito, vel ex locato. Accedit & accommodare responsioni, si res dicatur eius, in cuius est potestate. In sua autem potestate habet pater filium, filiā nepotes: maritus uxorem: dominus seruum: tutor pupillos: abbas, prior, præpositus monachos: episcopus clericos: dux milites: superior inferiores: victor victos: Angelus sibi commissa. Sicuti ratione authoritatis, est potestas imperatoris in regulos: regis in subditos: magistratus in res & personas suæ iurisdictionis & territorij: patris familiās in domesticos: legis in subditos: cuiusque in ea, quæ sua sunt: Dæmonis in obsessos Dei permissione.

De questione octaua, propter quid.

CAP. XXI.

Cum Deus & natura, arsq; que imitatur perfecta, nihil faciant frustra, finem merito, & scopum rerum, & actionum inquirimus. Fines autem diuersi sunt pro rerum varietate, boni, vel mali.

Axiomata.

- 1 Semp̄ deterius, melioris gratia est, siue sit secundū artem, siue sit secundū naturam.
- 2 Semp̄ cuiq; expectendum est, cuius frui est summū.

De nona questione, quare. CAP. XXII.

Quia etiā propriū est hominis, nihil temerē, sed cum ratione agere vel dicere, cum sit animal rationis particeps, in hac quæstione fit inquisitio rationis, vnde fit hinc transitus ad alias classes probationum.

SYNTA.

S Y N T A X E Ω N

ARTIS MIRABILIS,

LIBER TERTIVS.



De nomenclatura relationum distinguendum.

CAP. I.



Res triades distinctionum sunt. Prior docet in quo res differant, conueniant, vel concordent, vel contrariæ sint inter se, cum alijs ratione accidentis vel substantiæ, seorsum vel simul. Secunda trias habet topica à principio, medio, fine rerum, & de illis agit. Tertia differentias venatur ab eo quod maius, quod æquale, quodque minus est. Et ita nouem sunt hic sedes argumentorum, & differentia, concordantia, contrarietas, principio, medio, fine, maiore, æquali, minore.

De differentia & concordantia. CAP. II.

Quæ dicuntur de differentia, eadem dicta censentur de concordantia, per contrarium. Differentiarum & concordantiarum alia communis erit, alia propria, alia magis propria. Communis, quam facit quod dicitur accidens separabile quod inest, ratione cuius quid & à seipso & ab alijs differt: hæc q; differentia est separabilis. Propria est, quam constituit omne accidens proprium & inseparabile, vt coruus differt à signo accidente inseparabili, nigredine & albedine: hæc q; differentia est inseparabilis. Magis propria est, qua quid differt ab alio inseparabiliter: sic hæc differentia aliud ab alio facit.

Differentia esse potest dictorum, factorum, vel actionum & rerum, siue res inanimatæ sint, siue animatæ, siue corporales, siue spirituales.

Omnis differentia vel concordantia colligitur vel exprimitur, vel secundis intentionibus. Primæ intentionis sunt, qua humana cognitio vt proximiora corpori obsub-

et, vel rei, primum contemplatur: cuiusmodi sunt essentialia, realia, accidentalia, primæ intentionis dicta, habita ratione nostræ cognitionis. Secundæ intentionis ea sunt, ad quæ secundo loco consideratio nostra post priores intentiones attollitur: cuiusmodi sunt genera, species, numeri, siue indiuidua.

Latius & vberius, Differentia & concordantia vel est nominis, vel rei.

Nomen diducitur in incomplexum, significans, & complexum.

Incomplexum est, quod seorsum orationem non constituit.

Significans est, quod significat seu demonstrat aliquid vel propriè, vel vniuocè, vel æquiuoçè, vel comparatiuè, vel communicatiuè, secundumque vsum loquendi, vel translatiuè, seu metaphoricè. Propriè, quando nominis & substantiæ ratio est communis. Æquiuoçè, cum ratio substantiæ est diuersa, & nomen commune: siue sit æquiuoçum à consilio, siue à casu, siue per analogiam. Est autem æquiuoçum à consilio, quando vnum aliquod principaliter nomine illo significatur, & aliud minus principaliter: à casu, quando significantur plura æquè principaliter: per analogiam autem, quando per similitudinem rationis. Sicuti & metaphoricè, seu translatiuè potest differentia, vel conuenientia elici per analogiam, similitudinem, oppositionem, varias suppositiones, per varias scientiarum acceptiones.

Complexum nomen, est illud quod orationis est constitutum. In oratione autem, differentia & concordantia consideratur subiecti & prædicati, & modus eorum: patientis & agentis, & quod vltra ea, variæ attributiones, variæ suppositiones, variæ applicationes.

Realis vel rerum differentia, ex diuisionibus facile colligitur: vt quando fit diuisio totius generalis, integralis, accidentalis. generis in species: specierum in indiuidua: totius in partes: cause in effectus: subiecti in accidentia: virtutis in operationes: substantiæ in suas potentias: absoluti in sua comparata: vnius in attributiones varias, per modos existendi, vel essendi: mixti in ea ex quibus fit mixtio: compositi in ea ex quibus componitur: continui in continuantia: discernentis in discreta: suppositi vel subiecti in materiam & formam: termini in ea quæ ad eum concurrunt: stirpis seu profapiae in cognatos & affines, ascendentes, descendentes & collaterales:

laterales: artis & instrumenti in subiectas sibi materias, & partes.

Sic de concordantia, vt alia sit essentialis, integri, accidentis, specierum in genere: indiuiduorum in specie: partium in toto: effectuum in causa: accidentium in vno subiecto: operationum diuersarum in virtute vna: facultatum in communi substantia: comparatiuorum in absoluto & positiuo: attributionum variarum in vno, cui attributio: modorum essendi in essentia: mixtorum in mixtionem: compositorum in composito: continuatorum in continuato: discretorum in discernente: materiæ & formæ in supposito: extremorum in medio: stemmatû, proximiorum, affinium in stirpe vel stirpe: operationum vel actionum in operante, vel instrumento.

In summa etiam differentiæ & concordantiæ peti possunt à principijs & cellulis classium secundæ partis speculi artis.

Porrò vt facilius differentiarum & concordantiæ habeatur ratio, subijciam quædam, quæ se eas habere doceant.

Syntagma differentiarum.

Aliud.	Multiplex.
Alterum.	Multiplicatio.
Confusio ex pluribus.	Mixtura plurium.
Discordia.	Nomina, quia distinguunt propria, agnomina, cognomina, appellatum.
Discretio.	Non idem.
Disparitas.	Pluralitas.
Disproportio.	Pronomina.
Distinctio.	Præpositiones omnes singulares, & demonstratiuæ.
Disimilitudo.	Remotio.
Dissonantia concentuum in harmonia.	Separatio.
Distantia.	Temperatura, dissimilium partium penetratio.
Diuerfitas.	Varietas.
Diuisio.	His opposita habent concordiam: & præter hæc ad sunt adhuc alia, quæ concordiam indicant.
Inæqualitas.	Amicitia.
Intercapedo.	Coniunctio.
Longinquitas.	Copula.
	Communio.
	Conuenientia omnis: vt contractus

contractus, consensus, Vnitas, siue ea sit totius, vt
matrimonium, societas, membrorum in corpo-
pax, & similia. re: vel conformitatis, vt
Consonantia. dum dicitur vnus ani-
Centus. mus, vna volūtas, inest-
Continuum. que similitudo: vel attri-
Paritas. butiois, quando pluri-
Proportio. bus vnum tribuitur, vt
Similitudo. dum vna fides dicitur.

Axiomata.

- 1 Pares cum paribus facile congregantur.
- 2 Argumentum receptum est à simili affirmatiuè, à dis-
similibus negatiuè.
- 3 Simile simili, in aliquo communicat.
- 4 Nullum simile est idem.

De contrarietate, vel contrario. CAP. III.

Hic contrarium, generaliter vsurpatur pro omni op-
positione. Oppositio erit vel terminorum comple-
xorum siue propositionum, vel terminorum incom-
plexorum, vel rerum.

Oppositio terminorum complexorum, siue proposi-
tionum est, quando propositiones pugnant inter se, vel
quantitate, vel qualitate, veritate, aut falso. Propositio
quanta, qua duplex est: vniuersalis, cuius signum est om-
nis, nullus: particularis, per quidam, aliquis, signata: in-
definita, quæ effertur cum termino communi sine signo,
vt animal est corpus: singularis, quæ fit cum communi
termino, addita demonstratione, vt hic, ille, iste homo.
Ad qualitatem propositionis pertinent, verum, falsum,
affirmatio, & negatio.

Recipiunt autem hæ propositiones, oppositionem
vel contrariam, aut subcontrariam, aut contradictoriam,
aut subalternam. Contraria, est vniuersalis negatiua cum
vniuersali affirmatiua, vt omnis, nullus. Subcontraria,
dum vna propositionum est particularis vel indefinita
affirmatiua, altera indefinita vel particularis negatiua.
Contradictoria tum probè concepta est, quando fit op-
positio affirmationis & negationis, quatuor vna concur-
rentibus: si de eodem secundum rem & vocem, si refe-
rantur ad idem, vel sint secundum idem, si tenentur sim-
iliter, & si eodem tempore. Subalterna est, dum altera
propositionum oppositarum est vniuersalis affirmatiua,
altera

altera particularis, vel singularis, vel indefinita.

Terminorum incomplexorum, quorum significata
mutuò pugnant, oppositiones generaliter quatuor sunt:
sic erit oppositio vel relatiuorum, vel contrariorum, vel
priuantium, vel contradicentium. Relatiuorum, vt pater,
filius, duplum & simplex ex collatione, Ciceroni: con-
trariorum, quæ aduersa vocat Ciceroni, vt album, nigrum:
priuantium, vt nox, dies: contradicentium, vt albus est,
albus non est.

Rerum oppositiones fiunt ratione localis situs: vt op-
posita dicuntur, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistror-
sum, antè, post, infra, supra.

Axiomata.

- 1 Vsque ad contrarietatem initia & sequentia differre
non possunt.
- 2 Quorum esse contrarium, horum oratio & sermo con-
trarius, & proprietates.
- 3 Contraria sese inuicem fugant, & simile attrahit sibi
simile.
- 4 Relatiuorum vno posito alterum per consequens
ponitur.
- 5 Substantijs nihil est contrarium: sic substantia equi
non est contraria substantiæ hominis, &c.
- 6 Quantitas non habet contrarium: sic cubitum tricui-
bito non est contrarium.
- 7 Substantiæ susceptibiles sunt contrariorum, vnum &
idem numero remanentes. Dico autem susceptibiles esse
contrariorum, non autem suscipere contraria. nam pos-
sunt quidem successiuè, vnum post aliud, in se contrarium
suscipere, non autem ambo simul: vt nunc corpus friget,
postea calet, sed non simul eodem momento.
- 8 Habitus non suscipit contrarietatem.

*Contrarietatem vel oppositionem has
referunt.*

Abrogatio.	Corruptio.
Accusatio.	Derogatio.
Aemulatio, quæ conten- tionis genus.	Demolitio.
Bellum.	Destructio.
Contentio.	Disiunctum.
Contrarium.	Dissensus.
Contradictio.	Diuertium.
Controuersia.	Inimicitia.
	Iniuria.



Ira.	Pugna.
Iurgium.	Pertinacia.
Lis.	Priuation.
Negatio.	Præpositiones accusatiuæ
Oppositio.	deteruētēs, vt aduersus,
Repudium.	contra, &c.
Repugnantia.	Zelotypia, discors ani-
Resistentia.	mus.

De Principio. CAP. IIII.

DE principio disputatio latè pater, cū nihil sine principio sit, præter Deum: qui cū omnium principium sit, tamen principio caret & sine.

Principium est id, ex quo aliquid oritur, & in quod extremū omnia recurrunt: vel id à quo aliquid procedit.

Principia omnia aut communia, aut propria sunt. Ea autem vel sunt, vel fiunt.

Sunt quidem à natura, seu substantia, vt homo hominis, planta plantæ principii: & in rebus immobilibus qualitatē dixit Aristoteles principium. Constituunt & naturale principium rerū omnium Cælos: ex quo postea materia, forma, elementa, quibus & aliqui addunt atomos. Facit & Aristoteles priuationem principium.

Fiunt autem principia vel à causa efficiente, vel à casu, vel à fortuna, vel ab arte. Est & in homine solo principium actionum, quia is solus agere videtur. Sunt & cognitionis principia, vel elementa cuiusque artis. & præcepta prima, vel demonstrationes, potissimum in mathematicis.

Rursum significationis principium erit vel vniuersale, vel accidentale, vel instrumentale, vel originale, vel positionis seu termini à quo, vel ordinis, vel priuationis, vel operantis & agentis.

Vniuersalia principia sunt, veluti genus, species, differentia, prædicamenta.

Instrumentale est vel materiæ, vel figuræ seu formæ, vel doctrinæ, vel continentis: aut motus, qui quidem est principium vel generationis, vel corruptionis, vel alterationis, vel argumentationis, vel diminutionis.

In Ordinis principio prius multis modis dicitur, vel naturā, vel ordinē, vel situ, vel definitione, vel cognitione. Naturā, vt minor numerus naturā maiore prior, animal prius homine. Tempore, vt Abele prior Adam fuit, institutio substitutione. Ordine, vt in Grammatica literę priores

priores syllabis. Situ, vt ratione nostræ habitationis nobis prior sphaera Lunæ sphaerā Mercurij, fundamenta super ædificatione priora. Definitione, vel determinatione, vt dum primum ex placito dicimus consensu: vt aliquis magistratus alio in honore prior. Cognitione, vt vniuersalia nobis priora ipsius particularib. & singularib.

Priuationis principium, formæ sunt secundum Aristotelem.

Operantis & agentis principium, id per quod aliud fit: vt instrumentum prius eo, quod per instrumentum fit.

Axiomata.

- 1 Omne quod est, vel est principii, vel est ex principijs.
- 2 In terminis prioris & posterioris; posterius sine priorē esse nequit.
- 3 Lapsus ab initio in elementis & principijs, postea cogitur multa falsa subijcere.
- 4 Principijs mutatis multa quæ hinc consequuntur mutari necesse est.
- 5 Negatis principijs quæ ex eis consequuntur negata videntur, sicut ex affirmatione eorundem admissa consequentia.
- 6 Principium rerum quæ semper sunt, aut semper fiunt, nullum esse querendum, non rectè asseritur.
- 7 Principia non recipiunt quæ rerum sempiternarum sunt.
- 8 Difficile est quæ malo inchoata sunt principio, bonum sortiri exitum, & contrā: quod si fiat, mutetur principium, & aliud fiat necesse est.
- 9 Potest aliquid esse principium, medium, & finis, sed diuersis respectibus, non eodem remanente modo.

Synopsis eorum, quæ quodammodo principium continent.

Agens.	Impressio.
Antecedens.	Influxus.
Authoritas.	Ingressus omnis, & quæ ingressum præbent primū,
Acquirendi omnes modi.	Causa.
Coactio.	vt limen, ianua, &c.
Electio.	Initium.
Genus.	Mandatum.
Generatio.	Metus.
Genera principia specierū.	Nobilitas principii splendō
	ris, dignitatis & generis.
	Origo.

Origo.	Aristoteli.
Obligatio, principium de-	Producens:
biti.	Proximus:
Præcedens.	Præpositiones ablatiuo
Prius prior.	deseruientes.
Prædicamenta omnia.	Species respectu indiu-
Priuatione, prout principium	duorum.

De Causis. CAP. V.

Sed quia inter principia annumerantur causæ, trademus etiam earum breuè schemata:

Causa itaq; diuidetur primum in propriè causam, & in eam quæ impropiè, vel metaphoricè causa dicitur.

Rursum propriè causa erit vel diuina, vel humana

Diuina, voluntas Dei est, omnium causa: in Deo quippe causa causarum, & primordiales causæ: estque Deus omnium causa vel effectiuè, vel permissiuè.

Humana causa, vel efficiens, vel formalis, vel materialis, vel finalis, vel exemplaris est.

Efficiens est, ad cuius actionem sequitur effectus: veluti ignis calefaciendo aquam, eam reddit calidam. Ordo autem, quo causa efficiens facit, hic est, quia disponit, præparat, conciliat, perficit. Efficientium autem causarum quædam est antecedens præcatàretica; quædam coniuncta. Item alia totam producit rerum substantiam; (ea causa, solus Deus, qui creando totam producit.) alia producit secundum partem: hæcque est agens creaturam, quod solum introducit formam in matèria; vetustè non producit matèriam; saltem primam: Deinceps & efficientium alia vniuersalis, alia particularis. Vniuersalis causa efficiens, quæ potest effectus plures distinctos specie producere: talis Deus, qui propria virtute producit: sic etiam Sol; causa cum Planetis reliquis hæc inferiora producit. Particularis est causa efficiens; quæ vnum solum producit effectum: vt homo producit hominem; arbor quælibet proprium fructum. Postremo & causarum efficientium alia subordinata essentialiter; alia subordinata accidentaliter. Subordinata essentialiter est; quando vna causa sine alia agere nequit, veluti Luna sine alijs non operatur Planetis: sic in generatione homo & Sol causæ subordinantur. Subordinata causa accidentaliter est; veluti in motu lapidis per baculum; manus & baculus subordinantur accidentaliter.

Formalis causa est, quæ dat esse intrinsecè per se ipsam:

vt anima, rei animatæ causa. Dico intrinsecè, vt differat ab efficiente & finali, quæ dant extrinsecè: dico etiam per se ipsam, vt differat ab efficiente, quæ actione sua dat causam. Porro hæc formalis, vel idealis, vel essentialis est, vel accidentalis. Causa formalis duo potissimum agit. primum facit alium ab alio differre: secundò restringit matèriam primam à potentia ad actum, vt calorem ad ignem, ad hominem, ad arborem, colorè ad rubrum, ad album, &c. & ita dat esse rei.

Materialis causa est, quæ recipit formam, & conseruat eam: quia præter animam rationalem, nulla res habet esse per se, sed in alio, scilicet in matèria. Quamobrem separata à matèria corrumpuntur, vt anima bruti corrumpitur mortuo corpore animali: habentque tandiu esse, quandiu in matèria recepta sunt. Causa itaque conseruationis in esse, est matèria: neque accidentaria sunt, vel conseruantur sine matèria secunda, cui hærent: nec anima intellectiua actu est, nisi quandiu existit in corpore, velut in matèria.

Finalis causa est, quæ incitat & mouet agentem ad agendum, nempe alicuius gratia: sic sanitas, medicina; causa: æqualitas & bonum, causa finalis iudicij, & omnium magistratuum. Erit autem finalis, vel impulsua, vel subordinata, vel vltima.

Exemplaris est idea secundum Platonem.

IMPROPRIÈ & metaphoricè causa est dicta, primum occasio, vnde querere causam dicimus pro occasione. Deinceps ratio, vt dicimus causam reddere. Item controuersia iudicialis, dicta Græcis *δίκη*: cuius genera tria sunt, nempe τὸ ἐπιδεικτικὸν εἶδος, id est, demonstratiuum genus: secundum τὸ συμβουλευτικὸν, deliberatiuum: tertium τὸ δικαιολογικὸν, iudiciale: in quibus consideramus qualitates, si honestum, si admirabile, si humile, si anceps, si obituum genus sit.

Alia causarum diuisio per modos quibus operantur.

Causæ à modis quibus operantur, diuiduntur in priores & posteriores, per se, per accidens: in simplicem & compositam: in eam quæ est in potentia, & quæ in actu: in extrinsecam & intrinsecam: in compositam & propriam. Priores causæ dicuntur & superiores, & mediæ, & remotæ: vt Sol est causa remota generationis hominis. Posteriores causæ, vel proximæ, vel propinquæ dicuntur:

ut homo causa prima generationis hominis. Per se causa est, quæ propria virtute producit effectum. Per accidens autem, quæ non secundum propriam virtutem producit effectum, sed in quantum coniungitur effectui per se, vel aliæ causæ per accidens. Prioris exemplum est, ut quæ remouet columnam, cui innitur ædificium, causa est per accidens, iuncta effectui per se, cur ædificium collabatur. Secundi membri exemplum in hac propositione erit, Nobilis vir legit: nam quod quis sit nobilis, per accidens est, iunctum alteri accidenti, nempe lectioni. Cæterum per accidens oriuntur causæ vel à casu, vel à consilio, vel à fortuna, vel ab occasione: à casu, veluti quando nihil agenti aliquid sine proposito accidit: à consilio, quando per inquisitionem ex proposito aliquid aduenit: à fortuna, dum ei qui agit, aliquid citra eius actionis propositum contingit: ab occasione, dum ex modico principio alia facile sequuntur.

Simplex causa, sicuti dum perficiens vna absoluit causa: ibi enim adest quod perficit, estque hæc causa, prolata per terminum incomplexum.

Composita causa, quæ terminis complexis significatur, ut, homo hispidus perficiens perficit: ibi enim causa per se, perficiens, per accidens autem hispidus.

In potentia causa esse dicitur, quæ actu non efficit, sed quæ potest efficere, vel causare: quæ exprimitur per nomen verbale, quale lector, auditor, creator, dominator, &c. quibus significantur, qui possunt legere, audire creare, dominari, &c. quanquam actu non id agant.

In actu causa est, quæ agit, vel effectum causat & producit: quæ exprimitur per participium præsentis temporis, ut, legens, audens, creans, dominans, &c. Reliquæ causæ per se satis patent. Si quis autem desideret cognoscere quæ causæ sint in nostra potestate, quæ ve extra nos, consular diuisiones potestatis, de quibus in classe transcendendum dicitur.

De Medio. CAP. VI.

Via qua peruenitur ad finem, Medium est, quod ab extremo utroque æquè distat.

Medium autem vel rei solius, vel orationis solius, vel rei & orationis simul.

Medium rei, exempla plura habet & distinctiones: tale enim constituit commixtio, vnde vnum: coniunctio, cui extrema adhaerent: mensura, inter inæquale & mensuratum.

furatum. Eiusmodi, æquale, iustum sine differentia, participatio, comprehensio, duo vel plura continēs: via per quam ab vno loco in alia æquali ipatio itur: priuatio ab eo quod fuit ad id quod est transitus: destructio, qua ex vno aliud: constructio: his enim postremis medijs forma mutatur rerū: medium & mediocritas: temperamentum: instrumenta, media operis & artis.

Orationis media, negatio & affirmatio: in quibus adhuc aliud medium, tacere. Illa autem media dicuntur ratione expressionis mentis & expressi. Est & orationis medium, problema: destructio propositionis: coniunctio verbalis, ut, vel, ve: item dictiones, inter, intra.

Ex quibus patebit, si coniungantur, quid sit medium rei & orationis simul.

Axiomata.

1. Media, diuersorum comparatione, & exuperare & deficere possunt, sicut & æquale.
2. Quæ magis à medio absunt, magis opposita existimantur.
3. Medium in omnibus tenere, optimum.

Synopsis eorum quæ medium quodammodo continent.

Aequum, æquale.	Mediocritas.
Affirmatio.	Mensura.
Coniunctio.	Negatio mediū solutionis.
Comprehensio.	Participatio.
Constructio, medium col- lectionis.	Pecunia, medium commer- ciorum.
Destructio, medium disso- lutionis.	Priuatio.
Indifferens.	Proxereta.
Instrumentum.	Tacere.
Index.	Virtus omnis, medium in- ter exuperantiam & de- fectum, in quibus vitia.
Magistratus.	

De Fine. CAP. VII.

Vetus adagium est, Non statim cum initio finem spe-
randum: idè de medio antea dictum.

Generaliter tot modis finis dicitur, quot princi-
pium, & medium, post quæ finis.

In summa, finis vel est priuationis, vel termini, vel con-
summationis, vel consumptionis, vel corruptionis, vel
intentionis, vel extremi. Priuationis autem est, vel na-

turalis, vt mors, corruptio: vel moralis: vel artificialis, cum artifex formam priorem tollit, vt dum fusione statuae figuram elidit. Terminus finis, exemplum habet limitem. Consummationis finis, in perfectione determinata est operis. Finis consumptionis, dum aliquid deficit: sic dicimus finē cibi, candelæ, materiæ, formæ, & dum quippiam definit esse, operari, pati, dicere, credere, opinari, vel aliud facere. Finem corruptionis norunt omnes. Inventionis autem finis est, id, ad quod quippiam dirigitur, siue sit mens, siue actio. dicitur & scopus, & id cuius gratia aliquid fit: sic finis medicinæ, sanitas: finis iuris, iustitia. Finis extremi, est vel substantiæ, vel accidentis, vel temporis, vel loci, vel quantitatis, vel qualitatis.

Axiomata.

- 1 Omne quod nascitur, & finem habere necesse est.
- 2 Non omnes fines perfecti, sed ad aliud quiddam: & propter vnum quodque tale: & illud maius.
- 3 Ignorata finali causa, ignorantur & ea, quæ ad eum finem pertinent, & eius gratia sunt.
- 4 Omnia in natura, alicui⁹ finis gratia, nec temerè sunt.
- 5 Nullus in rebus creatis processus ad infinitum, quia creata determinata sunt.

Synopsis eorum quæ finem quodammodo continent.

Acceptilatio.	Nouatio.
Consummatio.	Obiectum.
Consumptio.	Perfectio.
Corruptio.	Portus.
Effectus.	Postremum.
Euentus.	Priuatio.
Exitus.	Putrefactio.
Extremum.	Propositum.
Iuramentum.	Quies.
Intentio.	Scopus.
Implementum.	Status.
Limes.	Sententia iudicialis.
Mors.	Solutio.

De Maiori, Minori, & Aequali. CAP. VIII.

Maiora alijs, excedunt: minora, ab alijs deficient: quæ sine excessu & defectu similia æqualiaque dicuntur.

Cæterum maioritas (liceat vti verbo artis) & minoritas,

tas, atque æqualitas inter substantiam & accidens esse potest, ordinis, dignitatis, præstantiæ, numeri, qualitatum, ætatis, corporis, spiritus. Ordinis, vt maiores in stemmate antiquiores, & senatores maiores, minorumve gentium. Dignitatis, vt imperium, maius magistratu. Præstantiæ, vt in æstimatione negotiorum, & eorum consequentia. Numeri, maioris vel minoris partis, vel æqualis. Qualitatis, vt sanior, melior pars, &c. Aetatis, vt senis & iuuenis. Corporis vel molis, vel quæ eorum sunt, vt procerus, pygmæus, &c. Spiritus, & quæ eius sunt.

Axiomata.

In eo quod plus est, & quod minus est continetur.

Synopsis eorum, quæ maius & minus & æquale referre videntur, colligi potest ex principio magnitudinis in transcendentibus.

S Y N T A X E Ω N

A R T I S M I R A B I L I S,

L I B E R Q V A R T V S.

Vbi de Transcendentibus.

De Bonitate. CAP. I.

Bonitas, quasi ens boni.

Itaque bonitas est ens, fons causæque, & origo boni totius, & essentiæ, & actuum, qui priuatione non superantur in eodem subiecto & tempore.

Omnia quæ sunt vel bona, vel mala, vel adiaphora sunt. Adiaphora, bona vel mala esse possunt, vti voluntas, otium, voluptas, & similia.

Diuisio bonorum.

Bonorum alia sunt bona finis, alia propter finem: & ideo rursum bona quædam secundum quid, alia simpliciter. Secundum quid, vel potentia naturæ, quæ adesse consuevit, vt pueris & furiosis inest potentia bonum rationis; vel secundum alterius, non præsentis considerationem. Simpliciter bona dicuntur, quatenus res tales sunt actu, potentia in actum deducta, siue sint momentum, siue actionum, siue accidentium.

Tertio, bonorum alia necessaria, alia non necessaria. Necessaria, veluti vita, pudicitia, libertas, liberi, coniu-

ges, cognati, parentes: per se eligibilia, vt virtutes, & similia. Non necessaria, quæ aut per se expetenda, vt munera, honores: vel ratione alterius optāda, quia aliquod adferat commodum: qualis est mercatura, ratione lucri: victoria, ratione pacis: & vt alia nobis quæramus, opes.

Quarta bonorum diuisio, in eorum electione obseruanda: vt aliud bonum sit perfectè absolutum, aliud bonum secundum quid, aliud imperfectum. Bonum perfectè absolutum, Deus solus, summum bonum. Bona perfectæ secundum quid, sunt aut ratione conuenientis naturæ propriæ, certè speciei, vel generis, vel determinationis: aut relatione ad aliud magis perfectū. Imperfectum bonum est, quod aliud desiderat.

Ista & alia bona rursus deducuntur in bona animi, corporis, externorum, siue fortunæ.

Colligi & alia bonorum possunt distinctiones, à substantijs & accidentibus.

Gradus autem bonorum, tres. Primus & supremus, supra ideas, in Deo, ens, genus ad omnes ideas, Deus ipse omnium creator. Secundus, inter ideas, his, quæ perfectiones rerum significant, sicuti dicimus ideam iusti iustum, honesti honestū: imparticipabile quippe est bonū, nisi sit in essentia: sic bona omnis essentia secundum naturam, quia omnia esse appetunt.

Contrarium bonitati malum.

Synopsis eorum, quæ bonitatem referunt.

Acceptabile.
Accommodum.
Actio.
Aequum, iustum.
Benemeritum.
Beatitudo.
Benignum, & omne compositum ex bene, vt benedictio, &c.
Communicatio, vt liberalitas.
Commodum.
Commodatum.
Concessum precario.
Congruum.

Conu-

His repugnant.

Repudiandum.
Incommodū malè conueniēs.
Otium.
Iniquum.
Malemeritum.
Infelicitas.
Ferum, malignum, immitte, omne compositū ex male, vt maleficium, maledictio.
Restrictio, auarum, tenax.
Incommodum, damnum, damnosum.
Incongruum, dispar.

Inconuc-

Conueniens.	Inconueniens.
Constructio.	Destructio.
Dans fructum.	Sterile.
Debitum.	Indebitum.
Desiderabile.	Fugiendum.
Dei dona & facta.	Opera contra Dei mandata.
Dignū, dignitas: vt honor, magistratus.	Indignum.
Diffusio.	Parcitas nimia.
Donatio.	Non esse.
Esse, essentia.	Infelicitas.
Felicitas.	

Synopsis eorum quæ bonitatem referunt.

His repugnant.

Gratum.	Ingratum.
Honestū, honestas, decus.	Inhonestum, turpe dedecus.
Mortis eorum quæ mortē sequuntur cogitatio.	Oblitio inconsiderata eorum quæ mortis sunt.
Nobilitas, nobile, clarum.	Ignobile, rusticitas, rude, inciuile.
Pax.	Dissidium, dissentio.
Perfectio.	Imperfectio, imperfectum, mancum.
Pulchrum.	Turpe & deforme.
Ratio, rationabile.	Irrationale, temerarium.
Sanctum.	Pollutum.
Tranquillum.	Inquietum, turbidum.
Verum.	Mendacium, falsum.
Vtile, lucrum.	Iactura rerū, sine utilitate.

Bonitatis Axiomata.

- 1 Vna est bonitas naturā & essentiā, eaq; increata, Deus; reliqua, bona sunt participatio, ne, aut per creationem.
- 2 Tot sunt species mali, quot & bona, & contrā: & quæ devno affirmatiuè, eadem de contrario negatiuè dicta censentur, & contrā.
- 3 Bonitati inest bonum esse, & bonū facere posse: consideratur & in eadem bonitate id quod bonū fieri potest.
- 4 Bonum, mali est remedium: malum, velut morbus.
- 5 Bonum, dilatandum: malum, contrahendum.
- 6 Bonum & studiosum fieri potest animal, naturā, mo-

ribus vel consuetudine, ratione & doctrina: naturâ, cum nascitur: moribus, cum imitatur: ratione, cum docetur & ratiocinatur.

Axiomata circa electionem boni.

- 1 Bonum melius, eligibilis. In malis duobus utrunq; si fieri possit vitandum, saltem peius potius est fugiendum.
- 2 Melius dicitur, collatione alterius boni minoris, id est, quâdo id quod melius dicitur, id quod minus est continet, & aliud quippiam præterea: malum maius, quod magis & plus adimit ab eo quod bonum est, vel quod bono magis officit.
- 3 In bono finis vix erratur: facillè tamè decipimur in bonis ad finem tendentibus.
- 4 Præstantiora bona finis, bonis tendentibus ad finem.
- 5 In vnaquaq; arte licita bonum inuenitur secundum artem, & melius.
- 6 Quânto finis præstantior, tantò melior.
- 7 In homine bona meliora animi, quàm corporis.
- 8 Bonum perfectum melius imperfecto.
- 9 Necessaria bona innecessarijs præponenda.
- 10 Et plura paucioribus.

De Magnitudine. CAP. II.

Magnitudo est extensio vel intensio cuiusq; rei, ex qua magna dicitur.

Magnitudinum alia increata, alia creata: alia in potètia, alia in actu: alia perfecta, alia imperfecta. Increata, est illa quæ immensa, indeficiens, infinita, superessentialis: Dei scilicet, & Deus ipse. Creata, vel spiritalis, vel corporalis est: spiritalis, est quæ intensiorem non extensionem propriè habet, vt Angeli, & animæ magnitudo: corporalis, quæ molem habet. In potentia illa est, quæ dicitur in fieri. In actu, in eo quod est. Imperfecta autem dicitur, ratione alterius corporis magis absoluti: sic linea, minor superficie, illa enim vnam, hæc autè duas habet dimensiones. Perfecta dicitur corporum magnitudo, vt corporis, quæ tribus constat dimensionibus, longitudine, latitudine, profunditate. Item perfecta erit, ratione destinationis seu determinationis factæ, aut ratione distributæ naturæ.

Dicitur & in homine magnitudo esse triplex, corporis, anime, externorum. Est in corpore magnitudo, proceritas, crassitudo, &c. In anima, magnanimitas, audacia, &c. Inter externa, opes, dominatio, imperium, &c.

Synopsis

Synopsis eorum qua magnitudinem referunt. His repugnant.

Abundantia.	Penuria.
Amplitudo.	Angustia.
Adiunctio.	Diminutio.
Auctio.	Detractio.
Capacitas, comprehensio, continens.	Incapacitas.
Communio.	Partitio.
Copia.	Inopia.
Dignitas omnis, & maiestas.	Status priuatus.
Diuitiæ.	Paupertas.
Excellentia, excellens.	Vilitas.
Egregium.	Infirmum.
Extensio.	Restrictio.
Essentia omnis.	Nihil.
Exuperantia.	Defectus.
Fœcunditas.	Infœcunditas.
Fertilitas.	Sterilitas.
Immensum.	Mensurabile & apprehensibile.
Infinitum.	Finitum.
Inflatio, tumor.	Depressio.
Insigne.	Obscurum.
Intentio.	Remissio.
Liberalitas.	Auaritia.
Multitudo.	Pauci.
Sublime.	Infirmum.
Sufficiencia.	Insufficiencia.
Vehementia.	Remissio.

Axiomata Magnitudinis.

- 1 Intensum, magnum, perfectius suo extenso: intensio in spiritalibus, extensio de incorporalibus dicitur.
- 2 Magnum & paruum contraria non sunt, sed dissimilia: referuntur enim ad aliquid.
- 3 Id quod magnum est, quatenus paruo opponitur, constituit tandiu, quandiu oppositio durat simul, quodammodo contrarium.
- 4 Nulla essentia magnitudinis spiritalis, quæ intensiorem solam, non extensionem recipit, verè in partes diuidi potest: remitti tamen potest. Diuiduum quippe inte-

- 1 Omnis magnitudo, in eo quod est actu finita, continua est: & infinita diuisione, partibus.
- 2 Non contingit aliquando magnitudinem totam ac omnino esse diuisam.
- 3 Magnitudinis partes sunt potentia finitæ, actu uerò infinitæ semper.
- 4 Impossibile est omnes magnitudinis partes assignari.
- 5 Magnitudo tota homogenea est, cuius quælibet pars est magnitudo: constat enim ex similaribus partibus, quæ sunt eiusdem speciei, ut lineis pluribus.
- 6 Diuisa utcunq; magnitudine, impossibile & terminos relinqui.
- 7 Impossibile est ex suis terminis magnitudinẽ cõstare.
- 8 Ex punctis nulla magnitudo crescit.
- 9 Magnitudines omnes ad tres reducuntur species, linearum, superficialium, & corporum. sola tertia perfecta est, tres terminos & interualla possidens: duæ reliquæ imperfectæ.

De Duratione vel perseverantia.

CAP. III.

Duratio est colligatio temporis.
 Duratio itaq; id est, ratione cuius quid est etiam nunc, & ut cum arte loquar, quod existentiam demonstrat, exhibetq; vel præteritum, vel præsens, vel futurum, vel utrũq;. Et in summa quod perseverat in eo quod est, durare dicitur: sic durum in corporibus, quod tactui non cedit.

Duratio alia extra omne tempus, alia in tempore, alia ex utroq; mixta. Extra tempus omne est sempiternum, unde (liceat delinare nomẽ demonstrationis gratia) sempiternitas, quæ folius Dei, sine initio & sine exitens. Duratio temporanea, est generabilium & corruptibilium, quæ semper esse nequit, sed ad certum usque tempus. Mixta duratio, æterna & æternitas dicta, quæ habuit quidem principium, sed habitura nequaquam est finem: & quæ in tempore existens, sine tempore futura & victura est: qualis duratio Angelis bonis & malis, & animæ, imò ipsi humano erit corpori post resurrectionem & anastasin generalem & ultimam.

Synopsis

Synopsis eorum quæ durationem referunt.

His repugnant.

Aeternitas.	Quæ hæc negant.
Aeuiternum.	Mors.
Aetas omnis.	Recens, nouum.
Antiquum.	Inconstantia.
Constantia.	Rescisio contractuum.
Contractuum, pactorum, iuramenti vis.	
Confidentia.	Diffidentia.
Consistentia.	Mobilitas.
Contentia.	Incontinentia.
Durities.	Mollities.
Existentia.	Priuariatio, corruptio aliquãdo.
Firmitudo, vel firmum.	Infirmitas, debilitas.
Fidelitas, fides.	Infidelitas.
Immobile, pro temporis, & negotij definitione.	Mobile.
Insolubile. Immortale.	Dissolubile. Mortale.
Nobilitas.	Ignobile. nuperrima agnitio.
Nunc.	Præteritum, aliquando.
Patientia.	Impatientia.
Perpetuum.	Transitorium.
Permanens.	Fluxum.
Perseuerans.	Mutatio.
Præsens.	Aliquando.
Spes.	Desperatio.
Stabilitas.	Instabilitas.
Sanitas.	Morbus.
Temporis indicia: qualia, seculum, annus, mensis, hebdomada, dies, hora, sextares: nã hæc se mutuo cõtinent succedunt sibi.	Quod nõ habet tempus durans, ut momentum, atomus.
Vita.	Mors.

Axiomata.

- 1 Omnis duratio diutius perseverans, cæteris partibus perfectior.
- 2 In omni duratione considerari possunt quatuor, antequam, postea, semper: quæ nunquam tamen simul in aliquo

quo sunt. Semper & nunc, tantum in Deo. Antè & nunc, in existentibus & deficientibus. Antè, & nunc, & postea, in anima & spiritu, & si qua sit materia incorruptibilis: hæc enim cum creata sunt, semper non fuerunt, & tamen habitura finem non sunt.

3 Vnaquæque res tantò diuturnior, quantò eius causa efficiens efficaciaior est.

De Potentia. CAP. IIII.

Potentia est ens, siue principium & virtus, aut transmutationis in altero, aut prout alterum est.

Potentia, aut infinita, aut finita est. Infinita, sine principio, sine medio & sine fine. Hæc in Deo solo est, imò Deus ipse ista potentia; quando nihil in Deo sit, quod non sit Deus, ex quo aliæ potentia omnes, vel permissiue, vel effectiue oriuntur.

Finita potentia duplex, actiua & passiua: vtraque, vel naturalis, vel extra naturam.

Naturalis rursus, vel ea rerum ipsarum natura est, vel ex alicuius legis aut consuetudinis constitutione.

Ex rerum ipsarum natura potestas, subdividitur in rationalem, & irrationalem. Rationalis, quæ in anima, & in Angelica dicitur esse natura. Irrationalis, & corporis, & externorum esse potest, interdum latens occultave nobis, aliquando apparens.

Potestas ex legis vel consuetudinis constitutione procedens, est veluti ea quæ dignitatis, magistratus, principatus est. Eaque vel legitima, à Deo vel alia optima lege definita, vel illicita & usurpata Deo permittente, qualis tyrannorum autoritas, Demonum obsessio, impiorum gubernatio.

Extra naturam potestas dicitur, vel quæ contra naturam, vel quæ præter ordinem naturæ, vel extra id quod natura licet. Contra naturam, veluti quando graua, quæ natura deorsum vt ad centrum proprium tendunt, sursum potestate alia impelluntur. Tales sunt operationes aliquando miraculorum verorum, prodigia, & his similia. Præter ordinem naturæ potestas, casus est. Extra id quod natura licet, vis, abusus, &c.

Latius & significantius, potestas omnis oritur vel ex his quæ sunt extra nos, vel quæ sunt in nobis, vel ex mixtis ex illis. Quæ sunt extra nos, habere causam dicuntur à Deo, à necessitate, à fato, à natura, à fortuna, à casu, ab homine. A Deo, est substantia rerum & providentia earum.

rum. A necessitate, illa quæ ferè semper eodem modo contingunt. A fato, quæ ex destinatione Dei, quæ & necessitati subiacent pro Dei nutu. A natura, generatio, augmentio vel incrementum, corruptio, vnde plantæ, animalia, metalla, & similia ex causa determinata. A fortuna sunt, quæ rara sunt, & insperata seu non expectata agenti secundum propositum, cum aliud quàm inquiratur inquirenti euenit, & præter id quod euenire natum est, vel solet ex eo quod agitur: vt si quis effo diens sepulchrû, thesaurum inueniat. A casu procedunt, quæ & inanimatis contingere possunt, neque ex determinatis, sed præter propositum adueniunt. Ab homine, vis & violentia: quæ vel impulsua, vel expulsua, vel turbans, vel inquietans, vel metus maior, scilicet mortis, infamiae, morborum, turpitudinis, & similium, dicitur. Potestas quæ pendet ex his quæ in nobis sunt, est in voluntate, ex qua principia nostrorum operum, in quibus locum habet consultatio & electio, potissimum in adiaphoris & contingentibus: vt & velle, & agere, & desiderare, num velimus artes addiscere, & his similia.

Potestas ex mixtione eorum quæ pendet ex nobis & aliunde, habet actiones, quæ quidem ex nostra sunt voluntate, sed quæ vi impediuntur extrinseca. Potestas & alia mixta ex his quæ ex nobis non sunt, sed tamen habent occasiones ex his quæ ex nobis vel in nobis: quales sunt retributiones actionum nostrarum bonarum vel malarum, in hoc vel alio sæculo. Talis etiam corruptio, morsque nobis contingens ex scelere à primo parente commisso.

Synopsis eorum quæ potentiam referunt.

Agere.
Auctoritas.
Dignitas.
Diuitia.
Dominatio.
Facultas.

Fortitudo.
Idoneum.
Iurisdictio.
Libertas.
Magistratus.

Repugnant his.

Succumbere.
Sine auctoritate.
Priuatum.
Paupertas.
Obedire.
Prohibitio efficax, vel impedimentum.
Debilitas, timor.
Non idoneum.
Sine iurisdictione.
Seruitus.
Sine magistratu.

Præci-

Præcipere.	Obtemperare.
Principatus.	Famulatus, subiectio.
Patrem esse.	Filius.
Potestas.	Impotentia.
Robur.	Infirmitas.
Vis, omnis virtus.	
Violentia, & ea omnia per quæ vis infertur, vt arma, lapides, coactio, &c.	Resistentia.

Axiomata potentia.

- 1 Omne sempiternum abstractum & necessarium, est actus, nec est in potentia passiva.
- 2 Potestatum alia considerantur veluti efficientes in effectu, sicuti intellectus in intelligibili: alia est in fieri, per quam aliquid fieri possit realiter.
- 3 Potentia quæ actum suum bonum assequitur, perfectior & melior, quàm cum in fieri erat.
- 4 In malis actus malus, ideo & peior eius potentia.
- 5 Omnis potestas à Deo est vel effectiue, vel permissiue.
- 6 Potentiæ signum est, tendere vel progredi ad esse: in potentia autem, ad non esse.
- 7 Nulla est in natura potentia passiva, cui non respondeat vel adsit alia potestas actiua.
- 8 In potestate nostra legitima ea esse non censentur, quibus boni mores, lex, aut constitutio iusta, vel ius, vel æquitas firma & recepta repugnant.
- 9 Nihil potest esse simul in potentia formali, & in actu formali, respectu eiusdem: veluti nihil est eodem tempore & eodem modo, actu & potestate calidum. Potest tamen aliquid esse in actu, vt dicunt, virtuali, & in potentia formali simul.
- 10 Vnumquodque intelligitur in quantum est actu, non in quantum est in potentia: quia intelligere, est actus. idcirco & id quod intelligitur debet esse in actu. Quod etiam ad veri & falsi intellectum referendum est.
- 11 Potentia naturalis, aptitudo, & impotentia, qualitatis sunt species.
- 12 Quæ impossibilia sunt factu, in eo ipso non admittunt obligationis vel iuris vinculum.

De Cognitione. CAP. V.

Cognitio, est rei latentis vel ignoratæ manifestatio vel declaratio, Cognoscimus coniectura, definitione, con-

ne, consecutione, & alijs modis, de quibus in primò lib. Cognitio, alia creata, alia increata. Increata in Deo solo est, hæcque sola perfecta, ab vno rei extremo vsque ad aliud ex integro permeans.

Creata, vel acquisita, vel connata est. Acquiritur autem vel propria inquisitione, & proprio labore, vel aliorum ope. Connata illa est, quæ ex Dei constitutione cuiusque animalium nature indita est, vt ea vratur quando organa ad eam erunt exerendam idonea.

Creata autem omnis in intellectualem, rationalem, æstimationem, sensualem, & instinctum diuidetur.

Intellectualis, est quæ formatur vnicò actu, veluti vnicò intuitu manifestans: qualis inuenitur in Angelis, & hominibus. Dicemus eius generis scientiam infusam, quando plurium cognitio simul & semel à Deo, notionis fit in mentem infusio: non secus ac in arte typographica plures orationes & sententiæ simul, & semel vna præsi depressione papyro excipiuntur: eo modo prophetia, & similia cognoscuntur.

Rationalis cognitio, vel opinio, vel scientia dicitur. Omnis autem scientia, vel speculatiua, vel practica est. Speculatiua scientia, vel realis, vel rationalis. Realis speculatiua triplex, metaphysica, physica, mathematica: prior de rebus supernaturalibus, secunda de naturalibus agit, tertia de quatuor demonstratiuis, de astrologia vel astronomia, de musica, de geometria, de arithmetica.

Rationales speculatiuæ scientiæ, grammatica, dialectica, rhetorica, poetica, historia. Addere licet iuris scientiam, & eius species nouem: nempe ius diuinum, naturale, gentium, pontificium, ciuile, ius consuetudinis, honestatis, necessitatis, & aliud quod ius positum.

Practica scientia, vel actiua, vel factiua est. Inter actiuas erit politica quæ ad tractandas res ciuitatis, ethica quæ ad mores, & economica quæ ad domestica pertinet. Factiua practica scientia continet mechanica, vt lanificium, militiam, nauigationem, agriculturam, medicinam, venationem, fabriles, & reliquas mechanicas artes.

Æstimatiua, est cognitio illa quæ generatur in parte capitis eius nominis, in æstimatiua, inquam, ex distinctione reali, & collatione eorum quæ sensibus comprehenduntur: & hæc adest quibusdam animalibus perfectioribus.

Sensualis cognitio est, quæ fit per sensus exteriores & interiores, ex propria obiecti apprehensione.

Instinctus, est quædam species cognitionis in animalibus omnibus, & in plantis, & aliis inanimatis: per sympathias & antipathias manifesta.

Synopsis aliquorum quæ cognitionem referunt.

Repugnant his.

Ars omnis, liberalis, vel mechanica & arte facta.	Temerè & sine arte facta.
Certitudo.	Incertum.
Coniectura.	Inconsultè factum.
Consilium.	Confusio.
Distinctio, separatio, diuisio.	Incognitum. Ignorantia.
Doctrina.	Inexperientia.
Experientia.	Dubitatio.
Fides.	
Gradus omnes, quibus scientes ornantur insignibus: præceptoriatu, bacalareatus, prolytatu vel licentiatu, magisterium, doctoratus.	
Industria.	Sine industria.
Intelligentia.	Ignorantia.
Jurisperitia.	
Lex.	Leleges.
Opinio.	Error.
Ordo.	Inordinatum.
Peritia.	Imperitia.
Prædestinatio.	
Prænotio.	Incognitum.
Præscientia.	Improvidentia.
Pronosticatio.	Mendacium.
Prudentia.	Imprudencia.
Ratio.	Irrationale.
Regulæ præscriptio.	Irregulatum.
Reprobatio.	
Sagacitas.	Stultitia.
Sapientia.	Inspicientia.
Scientia.	Obliuio.

Axiomata cognitionis.

1 Principium scientiæ est, demere ex animo se aliquid scire opinionem.

2 Natu-

2 Naturalia non possunt exponi ab homine expositione perfecta: neque potest studio consequi homo, ut sciat, inquit periti, pars principiorum suorum.

3 Naturalia sunt rationibus inuestiganda, moralia vsu comparanda, diuina verò per oracula sacra intelligenda.

4 Melioris conditionis non debent esse stulti periti.

5 Cuilibet naturæ intellectuallè proprium est, ut intelligat secundum modum suæ substantiæ.

6 Scienti, intelligenti, & volenti non fit iniuria.

7 Iurisconsulti in his quæ scientiam exigunt, paria existimant, scire, & nescire, si utique scire quis debuisset & potuisset.

Subnectere & placet Pauli Riccij centum conclusiones scientiæ.

Conclusiones quibus resolutiue modum sciendi assequimur.

Prima classis.

1 Omnes naturæ scire desiderant.

2 Qui natura scire desiderat, id ipsum sine externo adminiculo assequi potest.

3 At quanquam id assequi natura possit, pluribus tamen, præsertim orbatis oculis, ars ipsa auxiliatur.

4 Ars, modusque sciendi (non enim scientia) est ea facultas, quam logicam dicimus.

5 Logica quæ modum tribuit sciendi, nihil aliud, quam conceptus rationis moderari proponit.

6 Moderantur conceptus, si concipiendis rebus ab extrâ conformes illis statuuntur.

7 Conformes sunt conceptus, si co pacto rem concipimus quo res ipsa est.

8 Est autem res quæque concipienda per esse suæ causæ.

9 Per essentiæ causæ itaque conceptionem rem ipsam concipiamus oportet.

10 Quando per causam cognoscimus, demonstrationem appellamus.

11 Demonstratio ex ignotioribus ad notiora perducit.

12 Notiora sunt vel naturæ & nobis, vel naturæ & non nobis, vel nobis & non naturæ.

13 Quod naturæ notius est & non nobis, nullam demonstrationem statuit.

14 Quod nobis & naturæ, demonstrationem facit, quæ tamen vera demonstratio non est.

15 Quod autem naturæ & nobis, id in duplicem consistit.

derationem cadit: nam aut idem est notius nobis & nature, non autem eodem modo, quia non secundum habitudinem quam habet ad ignotius, aut sicut idem, sic & eodem modo.

16 Primum demonstrationem dat propter quid: quia scio rem per causam, hanc autem esse rei causam ignoro.

17 Secundum demonstrationem simpliciter constituit: rem enim scio per causam, & quoniam est causa.

18 Simpliciter demonstratio, ipsum quod simpliciter est scire nobis largitur, qua humani generis perfectio tota consistit.

*Conclusiones que pertinent ad modum ordinandi
resolutiue doctrinam quolibet, & ad cuius-
vis libri quæstionis, subiectum dis-
cernendum.*

Secunda classis.

19. 1 Humanum genus perfectionem exoptat.
20. 2 Hanc assequitur dum ea possidet quæ sua natura exoptat.
21. 3 Possidet hæc dum à suo principio ea suscipit actu.
22. 4 Suscipit dum principio coniungitur.
23. 5 Coniungitur dum ei simile efficitur.
24. 6 Simile efficitur dum sciendi actum exercet.
25. 7 Eundem exercet actum dum causam rerum inuenitur.
26. 8 Intuetur dum eas quæsiuerit.
27. 9 Quærit cum dubitat.
28. 10 Dubitat dum admiratur.
29. 11 Admiratur per animæ fugam à repugnante.
30. 12 Repugnat, quod animæ perfectioni tam primæ quam secundæ obstat.
31. 13 Obstat animæ perfectioni, (quia ipsa vna indiuisibilis immobilisq; existens, vnum indiuisibile
32. 14 ac immobile petit) multitudo, magnitudo motus.
33. 15 Ens in se plura complectitur.
34. 16 Plura ratio in simul quærere nequit.
35. 17 Inquirit primum quod se admirabile prius offert.
36. 18 Se prius admirabile magisque repugnans offert ens mobile.
37. 19 Mobile ens ex pluribus quæ ei insunt consistit.

38. 20 Se

38. 20 Secundum plura in simul se nullum ens offert.
39. 21 Se offert primum secundum id quod primum ei inest.
40. 22 Primum inest quod prioris causæ est opus.
41. 23 Prioris causæ opus est quod se latius communiusve effundit.
42. 24 Se latius diffundit mobile simpliciter, quam mobile loco, & quæ deinceps.

*Conclusiones, quibus scientia de natura compositi-
uè progrediendo à parte in partem, iux-
ta executionem naturæ pro-
gredimur.*

Tertia classis.

43. 1 Mobile est quod fit ex aliquo aliquid, nõ ex quo-
libet, sed ex apto nato.
44. 2 Ex apto nato duntaxat cum rem fieri contingat,
è nihilo fieri aliquid philosophantium tenuit dogma.
45. 3 Quum è nihilo res fieri nequeat, mobile ex tri-
bus re ipsa distinctis principijs per se consistere asserimus,
priuatione, materia, forma.
46. 4 Priuatio, est non ens enti admixtum: materia, est
admixtum non enti: forma, est ens omnis priuationis
expers.
47. 5 Formæ vt bono materia adhærere exoptat.
48. 6 Hanc verò suam cupidinem materiæ cum totam
in simul explere nequeat, motus necessario emergit.
49. 7 Motus, est perfectio entis in potentia secundum
huiusmodi.
50. 8 Ens in potentia mouetur ad actum ab alio.
51. 9 In his quæ mouent & quæ mouentur, dan dum
est primum.
52. 10 Primum mouens, nec corpus, nec virtus in cor-
pore est, sed infinitum, vigore mouens, vt finis, efficien-
que mobile primum.
53. 11 Mobile primum, est cælum, ex anima (id est, Deo
primo mouente sine commixtione cæli & sui) efficiente
motum.
54. 12 Quod fertur in orbem, quatenus latione nam-
que vniforme existit, eatenus sublunarem hæc materiam
primæ vniformique caducorum formæ adaptat.
55. 13 Prima sublunarium communis substantialisque

d 2

forma est natura corporata, quam coeternam materiam contendimus.

56. 14 Hæc intercedere per varia cœli organa, nec non & per corruptibilitatem corporum discrimina, (quæ corruptibilia, inquam, corpora) non primariè, imò & minus, quàm instrumenta agere (vt 2. de genera. Aristoteles posuit) ad distinctas numero specie & genere formas, eadem materia disponitur.

57. 15 Terminant verò eam formis distinctis quidem genere leges, prima elementi, secunda imperfecti mixti, tertia mineralium, quarta vegetalium, quinta animalium quibus deest ratio, sexta in qua totius naturæ intentio vergit humana ratio.

58. 16 Hanc (rationem scilicet) materialem, potentialemve asserimus.

59. 17 Hanc etsi potentialis fuerit, nec materiã tamen, nec materiã permixtam, sed substantiam abstractam ostendimus.

60. 18 Quæ quia abstracta, ideo & semper intelligens actu.

61. 19 Et quamvis suapte natura intelligat actu, humano tamen corpori formam tribuens, quandoque intelligit, quandoque verò minime.

62. 20 Intelligit quando ei cogitativa phantasma porrexerit: hoc cum non porrigat, nequaquam.

63. 21 At phantasma cum sua natura intelligibile non sit, virtus in nobis danda est agens, quæ & potentia actu intelligibile constituat.

64. 22 Intelligibilia actu cum fuerint, materialis facultas adeptum intellectum parit.

65. 23 Adepto intellectu genito, ab eoque phantasmatum appendicibus deletis, nobiscum agens intellectus iungitur, quo & abstracta cuncta prospicimus, adhæsiōnemq; altissimi Dei assequimur.

Conclusiones, quibus Metaphysicam sapientiam diffinitivè à toto scilicet in partes incidendo assequimur.

Quarta classis.

66. 1 Dei adhæsiōnem assequimur si ipsum nouerimus.
67. 2 Nouimus si illinc entis attributorumve ambitum passim dependere concipimus.

68. 3 De-

68. 3 Dependere concipimus, si entis partes attributaque inuicem attribuimus.

69. 4 Entis quadrifaria partitio est. Aut enim ortum habet in re, & in re ipsa consistit: aut oritur ab intellectu, in eodemq; sistit: aut à re ducit originem, in intellectu tamen reponitur: aut oritur ab intellectu, & sistit in re ipsa ab extra.

70. 5 Quod oritur intus sistitq; ab extra, artificialium, mortaliumq; cultor pertractat.

71. 6 Quod ortum habet in re extra sistitq; intus, sunt intelligibilia, speciesve, quæ actu reflexo, per adeptum intellectum intuentur.

72. 7 Quod originem ducit intus, & intus reponitur, est ens rationis, quod logicus considerat.

73. 8 Quod verò in re extra & oritur & consistit, alij scientiarum opifices, vt tale: Metaphysicus autem quatenus ens speculatur.

74. 9 Ens quatenus ens, est propria ratione aliquid quod omnibus analogicè inest.

75. 10 Huius si essentiam in se aspexeris vnum (veluti peculiarem eius passionem) ipsum scilicet ens perpendes comitari.

76. 11 Quod si ad aliud, ad id scilicet cui primum ratio competit entis, ad intellectum, inquam, retuleris ipsum, verum ipsum sociari dicēs.

77. 12 Si verò ad voluntatem, quæ continuò intellectus comes est, id ipsum conferas, bonum ei mox comperere agnosces.

78. 13 Vnum igitur ens dicit indiuisum secundum quod diuisum: verum vt intellectu apprehensum: bonum vt volitum.

79. 14 At quoniam volitum apprehensumque esse, non ex absoluta, sed ex collatiua mentis ratione dependent, ideo partes disiunctaque attributa ens ipsum sortiuntur.

80. 15 Quatenus independens, substantia: quatenus dependens, accidens emergit.

81. 16 Rursum vt independens, vnum: quia dependens multum.

82. 17 Hinc actus, illinc potentia.

83. 18 Hinc prius, illinc posterius.

84. 19 Hinc causa, illinc causatum.

85. 20 Hinc vniuersale, illinc particulare.

86. 21 Hinc infinitum, illinc finitum.

87. 22 Hinc necessarium, illinc contingens.

88. 23 Quæ singula enti vt modos attributave, non vt partes competere dicimus.

89. 24 Partes verò primò contrahentes, ens (non modos) substantiam, & accidens asserimus.

90. 25 Substantiæ ratio est non inhaerere, accidentis vero inhaerere subiecto.

91. 26 Quum accidens inhaereat, substantia verò minime, potior pars entis substantia.

92. 27 Substantia alia mobilis, alia immobilis est.

93. 28 Mobili substantiæ materiam cōtrarijs subiectam esse oportet.

Subiecta materia ens est, non actu, sed potentia: in æternis quidem ad vbi.

In generalibus ad formam.

94. 29 Quod in potentia est, mouente eget vniuoco quo ducatur in actum.

95. 30 Mouēs vniuocum quod sensu cernimus, quum perpetuò generationem & corruptionem subeat, aliud perpetuò mouens adesse contendimus.

96. 31 Quod perpetuò mouet, nulla potentia ac materia commisceri contendimus.

97. 32 Quod nulla potentia inficitur actus est, se primùm & reliqua omnia secundò intelligens & curans, vta in summo delectabilis atque perfecta, vt appetibile & intelligibile mouens, à quo in esse & in moueri dependet atque natura.

98. 33 Cælum à tali mouente veluti à causa effectus manat: quotq; eius sunt motus, tot erunt & motores.

99. 34 Motores, inquam, duplices: quorum vnum coniunctum, & animam: alterum re ipsa sciunctum, & intelligentiam decernimus.

100. 35 Et quanquam plures sint motores, hi tamen (quemadmodum & per se mota) ad inuicem ordinis unitatem obtinent, & ab vno veluti exercitus à duce pendunt, & ad vnum refluunt vniuersa.

De Appetitu & voluntate. CAP. VI.

Appetitus est incitatio vel impetus quidam, manans à naturali facultate: cuius vi vel per se, vel aliunde, res ad aliquid excitatur. Appetitus, vel rationalis, vel irrationalis est.

Rationalis, dicitur voluntas, quæ vel diuina, vel Angelica, vel humana. Diuina voluntas in se vna, sed secundum

dum nostrum intelligendi modum dicitur vel voluntas signi, vel beneplaciti apud Theologos: atque ea vel absoluta, vel conditionalis, vel permissiua. Humana & Angelica interdum simpliciter voluntas, interdum propositum dicitur.

Irrationalis appetitus, est vel naturalis, vel sensualis.

Naturalis, dicitur & facultas attractrix, retentrix, alteratrix, expultrix: item antipathia & sympathia.

Sensualis vel animalis duplex, concupiscibilis, & irascibilis. Concupiscibilis, vel bonus per se, vel malus: bonus per se, vt amor, desiderium, gaudium: malus, vt odium, abominatio, tristitia. Inde & concupiscentia, vel sensualis, vel spiritualis. Sensualis, bona, mala, indifferentes: bona, quæ est ordinata ad finem bonum: mala, ordinata ad malum, vel inordinata absolute concupiscentia: indifferentes erit, naturalis passio & affectio. Sicut spiritualis concupiscentia, mala ad malum, bona ad bonum. Irascibilis, sensualis appetitus est: veluti spes, desperatio, timor, audacia, ira, impetus, furor, &c. Operum quæ motu voluntario sunt, alia libera sunt, alia affectibus corporum seruiunt. Libera sunt, quæ à nobis absq; impedimento sunt, vt ire ad aliquem, alium alloqui, capere quidpiam. Affectibus corporum seruiunt opera non perpetuò libera, sed in tempore & cum mensura, vt egerere, & mciere.

Synopsis eorum, quæ appetitum, & c. referunt.

Hic repugnant.

Amor.	Odium.
Amicitia.	Inimicitia.
Audacia.	Timor, metus, pauor.
Benevolentia.	Malevolentia.
Concupiscentia.	Nihil concupiscentis.
Consuetudo.	Desuetudo.
Cupiditas.	Nihil cupiens.
Desiderium.	Nullum desiderium.
Dilectio.	Odium.
Gaudium.	Tristitia.
Interpretatio.	Dubium.
Libertas.	Seruitus.
Lex.	Sine lege, incertum.
Libera arbitrium.	Coactio.
Licentia.	Nullus appetitus.
Permissio.	Prohibitio.

Spec. Desperatio.
Voluntas. Nolle.

Axiomata appetitus.

- 1 Appetitus regulam & efficacia interpretationum accipiunt, secundum naturam propriam rerum, de quibus appetitus dicantur, & ita alius appetitus animalis, hominis, bruti, plantæ, &c.
- 2 Quo magis voluntas accedit ad maius bonum, eo præstantior.
- 3 In eo quod est concupiscibile, vel desiderabile, & quod ex voluntate concupiscibile propter se, quia bonum: voluntas melior, perfectior, & præstantior, quam in eo quod desideratur propter aliud.
- 4 Motus omnis corporis animalis, est per se voluntarius, in homine, quia voluntas ipsum excitare & sedare potest, cundo, sedendo, ambulando, &c.
- 5 Deus, & iudices, & quilibet, qualitatem actus boni vel mali ex voluntate potius, quam ex ipso actu iudicat.
- 6 Duo sunt quæ necessario ad perficiendum actum desiderantur, voluntas & potestas simul.

De Virtute. CAP. VII.

Virtus Aristoteli est facultas bonarum rerum conciliatrix, & conseruatrix, facultas benefica bonarum rerum, atque ideo omnium, & per omnia.

Virtus alia spiritus, alia corporis. Spiritus virtus multiplex, superintellektualis, intellektualis, rationalis, moralis, theologalis.

Superintellektualis illa est, quæ procedit ex Dei omnimoda & nobis incognita vi, qualis virtus miraculorū, & eorum quæ Deus operatur supra causas per Angelos bonos, vel quæ permittit malos agere, qualia magica præstigia, fortilega.

Intellektuales virtutes sunt, sapientia, scientia, prudentia, quæ tamen propriè referuntur ad cognitionem.

Rationales virtutes, vel partis animæ sunt, vel rotius. Partis animæ, vel partis cupidæ, qualis temperantia, continentia: vel partis animosæ, vt mansuetudo, fortitudo, iracundia. Totius autem animæ sunt, iustitia, & liberalitas.

Morales virtutes sunt, iustitia, fortitudo, temperantia, quæ non nascuntur, sed acquiruntur, & sunt, vt dicunt, ad extra, discretivæ actuum in proximum.

Theolo-

Theologales virtutes, fides, spes, charitas: dona quæ gratiæ diuinæ, quæ dirigunt ad Deum, & infunduntur, vt loquuntur classici sacri interpretes, ad intrā. vnde sunt discretivæ virtutis actuum in Deum tendentium.

Corporis virtus, aut animalis, aut vegetalis, aut elementalis, aut celestis.

Animalis rursus, vel sensitiva, vel motiva, vel vitalis. Sensitiva item, exterior, aut interior. Exterior, quæ operatur per sensus exteriores circa obiectum particulare in loco & tempore: scilicet per visum, auditum, olfactum, gustum, tactum. Interior, quæ operatur per sensum communem, & per imaginationem, phantasiā, opinionem, memoriam. Motiva animalis, aut naturalis, aut appetitiva est. Naturalis, vnde motus respirationis perfectorum animalium, pulsus, & motus vitalis ex corde. Appetitiva, est aut irascibilis, seu transibilis, aut concupiscibilis. Irascibilis, circa ardua & difficilia. Concupiscibilis, circa delectabilia & desiderata. Vitalis motiva, est quæ vita nostra sustinetur.

Vegetalis virtus, est quæ operatur, vel consistit in generatione; auctione, & nutritione: quæ fiunt mediante virtute attractiva, retentiva, concoctiva, vel digestiva, & expulsiua.

Elementalis illa est virtus, quæ ex mixtura oritur elementorum, aëris, ignis, aquæ, terræ: illaque vel ex motiva secundum locum, vel naturalis.

Cœlestis, quæ ex influxibus cœlestium corporum, & eorum commixtionibus, coniunctionibus, oppositionibus, aspectibus, &c. & ex motu & natura eorum.

*Synopsis eorum, quæ sub
virtute continentur vltra
diuisiones.*

His repugnant.

Actuum.
Agere, quod agit.
Fortitudo.
Generatio.
Potentia omnis.
Regulatio.
Robur.
Virilitas.
Vis.
Virtus.

Deficiens in actus.
Non valens agere.
Debilis, imbecillitas.
Corruptio.
Impotentia.
Irregulare.
Infirmitas.
Mollities, ætas immatura.
Defectus animi.
Vitia.

Axiomata.

- 1 Quælibet virtus ad suum obiectum principale secundum æqualitatem proportionem vel comparisonem accipit, cum virtus rei secundum obiecta mensuretur.
- 2 Virtus minor maiori cedit, cæteris paribus.
- 3 Virtus corporea ipsa corpora absque corporis dispositi beneficio nec exerere, neque operari valet: ut calor non extat, nec operatur nisi in corpore cui præsidet, & in igne: frigus pariter nec existit, nec infrigidare potest, nisi terræ vel aquæ, vel alijs adsit eius vis prædominans: sic vis sua virtus minimè in suas operationes transit, si oculum dispositum, qui eius est instrumentum, non habeat. ita de audiendi virtute, in disposita vel sublata aure, & de alijs similibus conijcere licet. Omnis denique virtus corporea ita se habet in corpore, sicut in cera aut ære imago: siquidem dum cera vel æs dissoluuntur, actutum perit imago ipsa, & sculptura.
- 4 Virtus vnita maior seipsa dispersa.

De Veritate. CAP. VIII.

Veritas est cuiusque rei, sicuti est, exhibitio, vel intelligentia.

Veritas alia increata, alia creata. Increata veritas Deus, qui & veritatis totius fons & author, non secus ac Sol & lumen lucis fontes.

Creata veritas vel rei, vel intellectus, vel orationis est. Rei veritas, in essentia, moribus, & actionibus. Intellectus & orationis, quando res, sicuti est, intelligentia & sermone continetur.

Synopsis eorum, quæ veritatem referunt.

Adæquatio.	Prædestinatio.
Approbatio.	Probationes omnes, vt testes, instrumenta, &c.
Authoratio.	Quidditas.
Confirmatio.	Registrum.
Essentia.	Verum.
Fides.	
Lex.	

His repugnant.

Adulatio.	Calumnia.
Ambitio.	Contingens.
Arogantia.	Futurum.

Deceptio.

Deceptio.	Iactantia.
Dolus.	Ironia.
Error.	Mendacium.
Fabula.	Ostentatio.
Falsum.	Periurium.
Fallacia.	Proditio.
Fictio.	Sufurratio.
Hypocrisis.	Simulatio.

Ad veritatem assequendam sequentia necessaria.

- 1 Acre & impigrum ingenium exigitur.
- 2 Educatio & exercitatio à puerili ætate in bonis disciplinis potissimùm in mathematicis.
- 3 Aurès optimis quibuscunque eius temporis accommodare.
- 4 Laboribus non parcere circa meditationem rerum.
- 5 Veritatis amore, spretis proprijs & aliorum passionibus, capi.
- 6 Metho dum quandam perscrutari, qua facilius verum à falso distinguatur, eamque in praxim deducere.
- 7 Impellit ad inquisitionem veritatis, cum quis cupit magnus & sapiens præ cæteris haberi.
- 8 Iuuat maximè subtilitas animi in apprehendendo.
- 9 Vitare oportet in vero discutendo, quæ solent aliò mentem desectere, qualia arrogantia, iactantia, philautia, siue nimius sui amor, honorum atque bonorum immoderata libido, falsa persuasio sapientiæ, auaritia, ira, pertinacia, munera, & similia, quæ animum à sua integritate & puritate auocant.
- 10 Cauenda similitum confusio, & affinitas distinctionibus secernenda.
- 11 A facilioribus & notioribus exordiendum.

Axiomata veritatis.

- 1 Veritas propter pugnantium argumentorum difficultatem rejicienda non est.
- 2 Veritas odium parit.
- 3 Veritas super omnia, omniaque tandem vincit aduersa.
- 4 Veritas non querit angulos.
- 5 Veritas in omnibus quaerenda.
- 6 Veritas simplicitatis amica.

De

De Gloria. CAP. IX.

GLoria est multorum bonorum ore concelebrata laudatio, quando quis habet, vel existimatur habere quod plures, vel omnes probi expectunt. Aut dicitur claritas, vel splendor, vel lux cum laude, ratione cuius id quod antea latebat apparet.

Gloria alia vera, alia falsa. Vera, aut perpetua, aut temporalis: perpetua, in seculo futuro & vita æterna beatis, & Angelis: temporalis, in hoc seculo mutationibus obnoxio, eaq; vel essentiæ, vel actu est. Falsa & inanis gloria est, vel ratione rei à qua sumitur, vel ratione eius qui gloriam dat, vel ratione eius qui eam sibi usurpat. Inanis gloria ratione rei est, si ea non sit, si modica vel vilis, si ignominiosa & potius vituperio digna. Inanem & falsam dicimus ratione dantis, veluti si laudet Dæmon, mundus, impij homines. Ratione accipientis, si is qui laudatur sit indignus, si hypocrita, si eam sibi usurpet immeritus, si eam ambit, si suis meritis, non Dei gratiæ, quæ concedit laudabilia agere, adscribat: si ea superbiat.

Synopsis eorum quæ gloriã

*veram, vel inanem
referunt.*

His repugnant.

Ambitio.
Arrogantia.
Beatitudo.
Celebritas.
Decus.
Dignitas.
Fama.
Festa
Fœlicitas.
Gaudium.
Honor.
Iactantia.
Laus.
Maestas.
Nobilitas.
Ornamentum.
Pulchritudo omnis.
Remuneratio.

Infœlicitas.
Obscuritas.
Dedecus.
Priuatio vitæ.
Infamia.
Memoriæ damnatio.
Obliuio.
Damnatio.
Tristitia.
Inhonoratio.
Iniuria.
Calumnia.
Contemptus.
Vituperium.
Tenebræ.
Populare.
Ignobile.
Inornatum.

Splendor.

Deforme.

Splendor.
Superbia.
Triumphus.

Deforme.
Exilium.
Pœna.

Axiomata Gloriae.

- 1 Sequitur, vt vmbra corpus, semper virtutem gloriae.
- 2 Gloria emulationem Reipublicæ saluberrimã parit.
- 3 Gloriam consequi, omnium finis.
- 4 Gloria, quies operum est, & condimentum suauissimum laborum.

S Y N T A X E Ω N
ARTIS MIRABILIS,
LIBER QUINTVS.

In quo de accidentibus agitur.

De Accidentium summaria distinctione.

CAPVT I.



NOBIS, priusquam substantiæ cognitiue sint, se se offerunt accidentia sigillatim consideranda: à quibus ad substantias præparatur tractatio. Igitur generaliter consideratis transcendentibus, optima methodo ad singulares rerum apparentes peruenimus notas accidentales, antequam ad earum fundamentum & basim descendamus, ad substantiam scilicet. Vna substantia: accidentia nouem, quæ à pluralitate ad vnum, tanquam ad subiectum reducuntur. Omnia autem hæc denario concluduntur numero, decemq; nominibus & essentijs, ad quas omnia reijciuntur, vnde & decem dicuntur prædicamenta:

quorum naturam duobus versibus
Murtellij exprimimus.

Versus

Verfus continentes natu- ram predicamen- torum. *Nomine decem predica- mentorū, quorum primū substantia, alia 9. accidentia.*

<i>Arbor,</i>	Substantia.
<i>Sex,</i>	Quantitas.
<i>Setuos,</i>	Relatio, vel ad aliquid.
<i>Feruore,</i>	Qualitas.
<i>Refrigerat,</i>	Actio.
<i>Pfos,</i>	Passio.
<i>Ruri,</i>	Vbi.
<i>Cras,</i>	Quando.
<i>Siabo,</i>	Situs.
<i>Nec iunicatus ero.</i>	Habitus.

SUNT tamen quædam extra prædicamenta, quæ ad ali- quod accidentium reduci nequeunt. Duobus etiam ver- bis expressa ad memoriam iuuantur.

Verfus exceptorum à numero predica- mentorum.

Conceptum, id est, vox composita ex pluribus, vt homo iustus: nisi complexum, vnum significet, vt corpus ani- matum.

Consignificans, syncategorema, id est, nihil per se signifi- cans, & nisi cum alio, vt omnis, nullus. Quamobrem & ex octo partibus orationis, quatuor, categorijs conti- nentur tantum, nomē, participium, verbum, aduerbium.

Fictum, veluti Sirenes, Centauri.

Polysemum, id est, quod multa significat, nisi fiat di- stinctio.

Vox logica, Huiusmodi sunt termini dicti secundæ in- tentionis, quos dialectici aliarum rerum gratia vsurpant, vt nomen, verbum, oratio, propositio.

Deus, id est, omnia nomina infinita actu, vt Deus, crea- tor, extra prædicamenta sunt: eo quod prædicamenta om- nia finita actu sunt.

Excedens, id est, id omne quod transcendens dicitur, vt vñ, ens, aliquid: nobis, bonitas, magnitudo, duratio, &c.

Privatio, hoc est, quæ privationem significant, vt cæci- tas, surditas, tenebræ, &c.

Parsq;, id est, vox partis principiiue materialis signifi- catiua, vt forma, materia, &c.

Prædicamenta considerantur interdum in abstracto, interdum

interdum in concreto: in abstracto proprie, veluti sub- stantia, quantitas, qualitas, &c.

In concreto, vt substantiuatum quantum, quale.

De Quantitate. CAP. II.

QVia ruidior & faciliior rerum cognitio est illa, quæ per distinctionem numeralem fit, vt corpus hoc ab illo nemo differre nescit, vel ex eo quod hoc & il- lud duo sunt, in quo quantitatis est observatio: idcirco prius, vt à faciliioribus, argumēta ducimus post superiora à quantitate.

Quantitas omnis, vel non prædicamentalis, vel præ- dicamentalis est.

Non prædicamentalis, est distinctiua graduum perfe- ctionis, virtutis & substantiæ, secundum plus & minus: atq; hæc proprie dicitur magnitudo, quæ enumerauimus inter genera metaphysica vel transcendentia: veluti dum dicimus magnam architectum, magnam & paruam sub- stantiam, & maximam vim.

Prædicamentalis, est ens accidentale dimensionem faci- ens substantiæ, per quod quantus & quotus in ordine quis dicitur. Atq; hæc quantitas, vel per se, vel p accidēs est.

Per se, ea quæ proprie & essentialiter sine respectu ad alterum: quæ subdividitur in continuam & discretam.

Continua quantitas est ea, cuius partes copulantur in termino aliquo communi, aliter, coniuncta & coherens dicta: qualis est in linea, superficie, corpore, loco, tempore. Linea est longitudo sola, ex fluxu puncti continuata: & terminus eius communis, punctū. Superficies, est lon- gitudo cum latitudine solum: communis eius terminus, linea. Corpus, est latitudo cum profunditate: communis eius terminus, superficies. Locus, superficies est in qua ali- quid: communis terminus, linea. Tempus, est solis & or- bium conuolutio: communis eius terminus, cursus, con- sequentia & continuum.

Discreta quantitas est, cuius partes non copulantur ad vnum terminum communem. Atque hæc erit vel nume- rorum, vel mensurarum, vel orationis. Numerorū quan- titas, vt vnum (quod numeri principium, non numerus) duo, tres, &c. Numerus autem, est multitudo aggregata ex unitatibus. Quantitas mensurariū, vel est tēporis, vel li- quidorū, vel aridorum, vel ponderū, vel interualli. Tem- poris mensurā & quantitatē discretam referunt, atomus, 6. s. 4. 3. 2. minuta, gradus, hora, dies, hebdomada, mensis,

annus,

annus, olympias, lustrum, seculum, æuum, &c. Liquidorum mensura, cyathus, cochlear, culeus, metreta, &c. Aridorum, medimnus, chœnix, modius, saccus, &c. Ponderum quantitatem exprimunt, scrupulus, vncia, denarius, libra, talentum, &c. Interuallorum mensuræ, digitus, palmus, pes, passus uterque, pertica, funiculus, crassum, latum, altum, profundum, &c. Orationis discreta quantitas, est distinctio & mensura distincti soni, separatarumq; syllabarum: & idcirco hæc discretio in duas scinditur partes, vt sit vel syllabarum, vel totius orationis. Syllabarum quantitas triplex, longa, breuis, anceps. Totius orationis quantitas, quando propositio dicitur vel vniuersalis, vel particularis, vel indefinita, vel singularis: de quibus & in superioribus egimus.

Per accidens quantitas est, quæ habet quidem quantum, sed nõ propriè, nec ex se, nec essentialiter tale quantum dicitur, & nisi respectu subiecti: veluti albedo magna vel parua habita ratione subiecti, quod magnæ vel paruæ superficiæ sit cui adiacet albedo: sic etiam de intentione albedinis vel remissione, quod quippiam minus vel magis album sit. quæ potiùs ad prædicamentum ad aliquid referri oportet ob relationem, & propter repugnans secundum quantitatis axioma.

Axiomata Quantitatis.

- 1 Quantitas quantitati contraria non est, vt bicubito, tricubito nihil contrarium, &c.
- 2 Quantitas non recipit magis nec minus.
- 3 Maximè proprium quantitati, quod secundum eam æquale vel inæquale quippiam dicatur, vt secundum latitudinem aut longitudinem.
- 4 Rei magnitudo propriè molis, in qua magnū, parū.
- 5 Multitudinem, quot, indicat.
- 6 Multiplicationem, quoties.
- 7 Distributionem, quotuplex.

De Relatione, vel ad aliquid.

CAP. III.

Natum hoc accidens ex cõsequentiã rerum, eo quod res omnes à summa Dei sapientia eum in modum colligatæ sunt, similitudinis vel alterius cuiusdam participatione, vt vix res aliqua inueniatur, quæ si planè, vel aliqua ex parte sit cognita, ad alterius cognitionem aditum non præbeat secundum relationem ad aliud.

Relatio autem, vel realis, vel secundum modum dicendi. Rea-

di. Realis, absoluta est ratione essentiæ, vel substantiæ, vel alterius ad aliud: vt dupli & dimidij, patris & filij, totius & partis, actionis & passionis, & aliorum sequentium accidentium. Secundum modum dicendi, est relatio non absoluta, sed ratione alicuius qualitatis vel substantiæ: ratione qualitatis, vt dum opinio refert opinabile, scientia scibile, sensus sensibilis: ratione substantiæ, vt si agatur de capite & manibus; relatio subintelligitur hominis, qui manus habet solus.

Cæterum cuiuscunq; sit modi relatio, ea vel comparationis siue proportionis, aut suppositionis erit.

Comparatio seu proportio potest esse communiõnis, continuationis materiæ, vel alterius qualitatis. Communiõnis, veluti amicus alium amicum refert ratione communis amicitie, æqualis æqualem ratione æqualitatis communiõnis: sic de ciuili, & alijs. Continuatio materiæ relationem facit, vt inter patrem, matrem, & filios inter auum & nepotes, fratres & sorores, proximos affines. Ratione alterius qualitatis relatio inuenitur, quia qualitates plures, multiplex, vt inter commensales, familiares, domesticos, argentarios, socios erga labores, &c. Fit & proportionis relatio, in dictionibus compositis ex uocula cog, vel con, vt in cognatus, confocius, conscius, consimilis, &c.

Suppositionis relatio, est ordinis aut naturalis, aut artificialis, aut contingentis, secundum prædicationem seu enuntiationem maioris vel minoris, quia & plus & minus sunt ad aliquid: sic subordinantur minus dignum digniori, subditus imperanti, cliens patrono, inferiori superiori, seruus domino, filius patri.

Axiomata relationis.

- 1 Relatio interdum contraria recipit, vt virtus refert vitium, scientia ignorantiam.
- 2 Relatio suscipit maius & minus ex intentione vel remissione rei: ita & similes & dissimiles magis & minus res qualitate.
- 3 Omne relatiuum ad cõrelatiuum respicit, vel, vt trium est, ad dependentiam aut conuertentiam alterius.
- 4 Relatiuorum altero posito alterum censetur etiam positum, altero sublato & alterum sublatum: quod intelligitur de positione & ademptione eius in quõ fit relatio, non de essentia.
- 5 Cognito altero relatiuorum determinatè, cognoscitur

tur & alterum in quo est relatio, non tamen in alijs.
6 Ideo pro conciliatione argumentorum considerandum est id in quo fit relatio.

De Actione. CAP. IIII.

Quia substantiæ non sunt perperam ad actionem & passionem rerum, ordo desiderat ut perueniamus deinceps.

Idecirco actio, vel functio, vel operatio rerum, est motus actiuus, qui à facultate procedit, quæ Græcis *ειργα*. Vel breuius, actio est motus ex faciente in patiens, ut passio est motus in patiente ex faciente in patiens.

ACTIONYM alia manens, alia transiens. Manens est ea, quæ remanet in agente, & perficit ipsum, est & subiectiuè in ipso. Huius generis sunt actiones animæ, velle, desiderare, intelligere, sentire, & aliæ morales actiones. Sed hæc actio vel passio prædicamentalis non est, & pertinet ad metaphysicum.

Transiens ea est actio, quæ causam accipit ab agente, & recipitur subiectiuè in patiente. sic agens, principium quidem est, recipiens autem subiectum: ut calefactio aquæ actiuè quidem est ab igne, sed calefactio in aqua passiuè. Et hoc genus constituit prædicamentum actionis & passionis.

Actio transiens rursus vel est actio ipsa, vel factio. Actio ipsa est, cum non videtur effectus post actionem remanens, sed is cum actione ipsa transit: ut cantare, citharam pulsare, nauigare, ire, &c. Factio, est actio per quam producit effectus, post actionem remanens: veluti post fabricationem, ædificationem, demolitionem remanet fabricatum, ædificatum, demolitum, &c. Et hæc generaliter de omnibus actionibus, & omnium rerum dicta sunt.

ACTIO iterum vel ab incorporeo, vel à corpore procedit. Incorporea, sine corporis ministerio fit: qualis est Dei & Angelorum, & animæ, quæ tamen & per corpus operatur. Corporea, quæ fit mediante corpore, eaq; duplex, inconuersiua, & conuersiua. Inconuersiua, in qua agens in agendo nõ repatur. Conuersiua, in qua agens in agendo repatur: quæ propriè generabilibus & corruptibilibus competit.

In humano corpore actio in summa duplex, animalis, & naturalis.

Animalis, voluntaria, à nervis & musculis procedens, quando

quando quiescit excitari potest, vt sedens postea mouere crura & pedes potest: excitata potest sedari, vt currens sedere potest si velit, vt actionis motus velocior vel tardior sit pro voluntate. Erit autem hæc animalis quadruplex actio, sentiendi, mouendi, regendi, respirandi. Actio sentiendi rursus quintuplex, audiendi, videndi, odorandi, gustandi, tangendi: quæ passionibus etiam illis relatas constituunt, audiri, videri, odorari, gustari, tangi. Mouendi actio patet. At restrix, actio princeps, quadruplex est, nempe imaginatio, cogitatio, ratio cinatio, memoria: unde passionibus totidem, imaginati, cogitati, examinati, memorati. Respirandi actio, planè animalis & voluntaria, habetq; passionem, pati respirationem, & respirationem. Obseruandum etiam est, actionum animalium voluntariarum alias absolute liberas, alias non omnino liberas. Absolute liberæ illæ sunt, quæ à nobis & à nostra pendent libera potestate, vt loqui, tacere, accipere, velle, nolle: quibus respondet passiones, dictum, accipi, quod volumus, &c. Actiones non absolute liberæ sunt, quæ corporeis affectibus seruiunt, quæ non perpetuè, sed in tempore quodam, & cum certa mensura sine impedimento fiunt, vt meiere, egerere: quæ nemo perpetuè, aliquando tamen agit. In respiratione idem recipitur.

Actio naturalis corporis humani volutatis est expers, nec à voluntate, sed à vena & arteria procedens, spontè & naturaliter fit, nec pendet ab arbitrio vel electione: huiusmodi est alteratio, formatio, corruptio, ex quibus generatio, item nutritio, quæ est perfecta assimilatio ex agglutinatione & adhærentia: postquam enim succus à valis excidit, dispersus per partes agglutinatur, & postea partibus assimilatur. Ad hanc etiam actionem naturalem pertinet attractio, retentio, concoctio, distributio, motus cordis, motus arteriarum, id est, pulsus, auctio, quæ est incrementum in longum, latum & profundum permeans. Ex quibus passiuè fit alterari, formari, corrumpi, nutriri, attrahi, retineri, coqui, distribui, moueri augeri.

Axiomata & media actionis in capite traduntur sequenti.

De Passione. CAP. V.

Quæ dicta sunt de actione, in passione passiuè tradita esse censeantur.

Annotandæ tamen seorsum adhuc passionis acceptiones sunt, vt hæc methodus sine cõfusione procedat.

Passionis acceptiones.

- 1 Passio sumitur pro propria qualitate fluente à principijs naturalibus; quæ constituunt específicas differentias, vel passionés individuorum: eiusmodi est risus in homine, hinnitus in equo, latratus in cane, & sic de similibus, quæ dicuntur passionés individuorū, & specificæ.
- 2 Pro conceptione intellectus; cuius expressions sunt, eæ quæ sunt in voce notæ passionū, quæ in anima degūt.
- 3 Pro motu appetitus sensitui, in quo dicuntur esse animi passionés; quoniā excitantur cū alteratione corporis.
- 4 Pro supplicio, vltione, & pœna, siue iustè, siue iniustè infligantur: hinc passionē dicimus Domini nostri IESU CHRISTI, & martyrum eius, pro cruciatu.
- 5 Pro qualitate sensibili nō firmata in subiecto, de qua in tertia specie qualitatis agitur, cuius est ruboris, iræ, vetcundia concitatio.
- 6 Pro eo quod ab agente, siue pro eo quod ab agente causa fluit: vt ab actione ignis & solis fit calidum & calefactio passiuā. Et hoc sexto modo constituitur prædicamentum passionis, prout fit relatio actionis.
- 7 Passio pro permissione eius qui aliquid fieri patitur & finit, sumitur.

De medijs agendi & patiendi.

Actio agit, passiove patitur vel per mediū causæ formalis, vel per mediū instrumenti naturalis coniuncti cum agente, vel per mediū instrumenti separati ab agente.

Medium causæ formalis habet vel formam permanentem, vel formam fluentem. Forma permanēs est, quæ agit per qualitatem sibi intrinsicam & permanentem: vt ignis agit in aquam per calorem, sol per lucem in hæc inferiora. Forma fluens, illa quæ agit per actionem, cuius principium ipsa eadem qualitas quæ inest agenti.

Per mediū instrumenti naturalis coniuncti agenti actiones fiunt, vt per mēbra, & alia quæ natura generat & nutrit, per quæ suis fungitur actionibus.

Per mediū instrumenti separati ab agente actio vel passio fit, vt dum quis ferra findit, secat scuri, dolabra polit, ense necat.

Axiomata actionis & passionis.

- 1 Relatiuè sese ostendunt actio & passio, cū altera sola esse nequeat.
- 2 Agere & pati contrarium implicat in eodem, secundum

ñm idem, & eodem tempore, propter contrarias qualitates quas recipere possunt.

3 Agere & pati magis & minus recipiunt.

4 Omnis instrumentaria causa, p se ipsam actionis est expers, neq; agit, nisi à superiore vel diuiniore causa excites.

5 Omne simul actiue & passiuè mouens, physicè mobile existit.

De Vbi. CAP. VI.

Vbi esse in aliquo loco ostendit; aliud tamen locus, aliud vbi. Esse in loco idem est quod replere locum illum. Estq; relatio vbi ad locum pertinēs. Collocatio rei in loco, triplici modo est: vel circumscriptiue, vel definitiue, vel cōtentiue. Circumscriptiue, quando corpus in loco alio est circumdatum: & eo modo nulla substantia incorporea est in loco, neq; illi cōuenit illud vbi circumscriptiue, & ita circumscriptiue vbi facit prædicamentū. Definitiue vel cum determinatione in loco quid est, quando virtus incorporei agentis est finita, & applicatur in loco in quo operatur: quo tempore cū incorporeum illud agens finitū sit, in alio loco non potest esse. Hoc modo Angelus est in vbi, & in loco definitiue, non autē priore modo, quoniam caret quantitate loci repletiuā. Contentiue siue repletiuè aliquid est in loco quando virtus agētis est infinita, & operatur & influit omni loco: & hoc modo solum Deus est in loco, extra prædicamentū tamē.

Locus multiplex, communis, proprius, naturalis, violentus, superior, inferior, lateralis. Communis, est terminus qui plura immediatè continet. Proprius terminus corporis continentis, contento immediatus. Naturalis, in quo res naturales, naturā quiescunt: in eo autem res natura quiescunt in quo conseruari possunt natura, vt terra locus grauiorum, aer leuium, &c. Violentus, in quo præter naturam res naturales quiescunt. Superior & inferior, situ distinguuntur. Lateralis autem est, dexter, sinister, anterior, posterior. Loci dimensiones sunt, longitudo, latitudo, profundum vel altitudo.

Axiomata de vbi.

- 1 Vbi contrarium non habet secundum logicos,
- 2 Vbi non suscipit magis vel minus.
- 3 Per vbi interrogamus locum in quo.
- 4 Per vnde locum à quo.
- 5 Omnia mutabilia moueri necesse est, quia in loco sunt vniuersa.

- 6 Corporum vnumquodq; suapte natura aut sursum, aut deorsum tendit, aut ibi manet.
- 7 Quia loca finita sunt, & quæ ibi continentur prædicamentaliter, finita esse necesse est.
- 8 Ex opportunitate loci & temporis secundum Pythagóricos omnibus bonum adest.
- 9 Pro locorum varietate variae sunt qualitates rerum intrinsecæ vel extrinsecæ, vel ob naturam diuersam soli, vel ob mores & usum incolarum, & diuersas functiones.

De Positione, vel situ. CAP. VII.

Postquam nouimus locum in quo quid sit, impellitur mens ad quæstionem de situ & positione: quia uerbi fit relatio, & ratio habetur totius locati & totius loci, cum circumscriptionis expressione: at per positionem exponitur situs partium locati in partibus loci, singulari & propria sedis nota. Verumtamen positio tripliciter accipitur, pro propositione, ordine & prædicamento. Pro propositione vel *positio* quando proponitur axioma sine medio. Pro ordine, quando partes supponuntur inuicem, vel dum habetur respectus ad totum, qua acceptione ad quantitatem reijcitur positio. Prout autem positio prædicamentum constituit, dicitur ordinatio, vel situs, vel dispositio partium alicuius corporis positi in loco.

Omnis positio rerum, aut naturalis, aut voluntaria, vel casualis. Naturalis positio, quando ordo naturæ seruetur: ut positio capitis in homine superior, pedum inferior, manuum in lateribus, elementorum in proprijs locis. Voluntaria positio, quando pro arbitrio ea fit: ut si caput deijciatur, pes eleuetur, si sedeamus, iaceamus, &c. huc pertinet ordinatio per artem, ut columnarum dispositio, arborum in certum ordinem plantatio, &c. Casualis, quando fit casu vel fortuna præter naturam: veluti si contingat hominem capite pronò, obuersione cadere, si præter spem aliquid accidat, ut in taxillis iactus, &c.

Positorum alia immobilia, alia mobilia. Immobilia, ut terra & agri, & quæ per se non mouentur. Mobilia, ut aer, ignis, aqua, animal, & similia.

Repetantur hic in summa modi situs & positionis, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, antè, post, retrò, stare, sedere, iacere. Frequensq; notatio situs apud mathematicos, astrologos, geometras, cosmographos, rusticos, nauas, per ortum, occasum, meridiem, septentriones. Estq; Glareano positio, recta vel obliqua.

Axiomata

Axiomata positionis.

- 1 Positioni nihil est contrarium.
- 2 Positio non recipit magis vel minus.
- 3 Proprietas positionis, quod substantiæ proximè adhæret, omnibus formis alijs prædicamentalibus, id est, accidentalibus præsuppositis, quæ præcedunt ipsam positionem.
- 4 Qui ignorat positionem partium corporis humani, facile ignorat earum usum & actionem.
- 5 Qui propositioni seu thesi non credit, reprobare debet: & qui reprobare non valet, credere debet.

De Quando. CAP. VIII.

Superioribus decursis, ad tempus conuertitur inquisitio circa rem eandem: subindicatq; quæstionis quando solutio, rem esse in tempore, non autem naturam ipsius temporis, quæ quidem quantitatis est, ideo non præsentis, sed alterius categoriæ vel prædicamenti.

Constituunt periti duplex quando: simplex, inquam, & compositum. Simplex, cum res se habet ad tempus ut ad indiuisibile: tempus autem indiuisibile & à susceptione mensuræ semotum, est æternitas, sempiternum, nictus oculi, momentum, atomus. Compositum quando, dum se habet res temporalis ut ad diuisibile tempus, ut ad certum diem, annum, mensem, &c. diuisibile enim est tempus in partes successions.

Tempus omne, ex motu vniuersi & numero constat.

At tempora considerantur vel ut naturalia, vel ut non naturalia. Naturalia, præterita, præsentia, futura, & ex illis nata, antiqua, recentia, instantia: & ea quæ naturam temporis exhibent, hyems, æstas, ver, autumnus: & anni tempora, ut hora, dies, hebdomada, menses, &c.

Non naturalia tempora, sacrificia, dies festi, nuptiæ, causa facta, euentus: consilio, imprudentia, errore, metu facta: feriæ repentinæ, indictæ, statæ.

Est & temporis, simul. Porro simul, triplici modo. Primum de his quæ sunt eiusdem temporis, ut simul nata, facta creata, id est, in eodem tempore. Secundò simul, ratione conuersionis, quæ simul incedunt, vel se referunt: ut duplum & dimidium, pater & filius. Tertiò simul, quæ sunt species eiusdem generis: ut homo & brutum, simul in genere animalis: equus, asinus, leo, simul in bruto.

Axiomata quando.

- 1 Quando nihil est contrarium.

- 2 Quando non suscipit maius & minus.
- 3 Quando habet proprium, esse in tempore, estq; respectus mensuræ inter tempus & rem temporalem.
- 4 Omnia tempus habent.
- 5 Quæ participant in tempore, & sunt in tempore, cum ipsa ætatem agunt, & seipsis seniores & iuniores dicuntur.
- 6 Distingue tempora & multas cõciliabís antinomias.

De Habitu. CAP. IX.

Cognita distinctione temporali externa, alia rei scientia notior offertur ex habitu. Qui est medium quoddam inter corpora, & ea quæ corporibus adiacent: secundum quod, hæc scilicet quæ adiacent, haberi, illa autem, nempe corpora, habere dicuntur. ita habitus, armatura, tunicatio, &c. Quamobrem & habitus ab habere differt, quod habere possessionem quandam referat. Habitus itaque est adiacentia corporum, & eorum quæ circa corpus sunt: quæ in corpore humano, intelligunt esse in accidente mediante inter corpus hominis & vestimentum, ut non circudationem ipsam, non vestem, non tempus ostendant, sed differat habitus à quando, ab ubi, & à situ.

Possumus tamen in hac arte, extra prædicamentorum naturam, hic sedem constituere rationum ductarum ab omni ornamento, ab ornatu extrinseco adhærente, vel attributo. Sic in summa habitus continebit propriè vestitum, deinceps generaliter omnem ornatum, possessionis vel quasi, modum habendi, item dominij titulum, atque habitum siue dispositionem rei: quæ tamen est qualitas propriè.

Axiomata habitus.

- 1 Habitus suscipit magis & minus.
- 2 Habitus non suscipit contrarium.
- 3 Talis quisq; esse præsumitur, quales sunt ij, quorum vitur habitus.
- 4 Privatio præsupponit habitum in possessione.

De Qualitate. CAP. X.

Accedit plus ad substantiam qualitas, quam cætera prædicamenta, & idcirco postremam ex accidentibus constituimus, quo facilior esset transitus ad ea quæ substantiatum continent.

Est autem qualitas, forma accidentalis, incorporalis, secundum quam quodlibet dicitur esse tale.

Qualitas

Qualitas in summa alia intrinseca, alia extrinseca. Intrinseca rursus vel habitus & dispositio, vel naturalis potentia. Dispositio, est quædam præparatio, qua quid postea facile fieri potest: quamobrem ea dispositio, imperfectus habitus, & initium eius dici potest. Differuntque dispositio & habitus, quod dispositio ita se ad habitum habet, ut ætas puerilis ad virilem. Atq; iterum dispositio, est assuetudo & promptitudo actibus pluribus comparata: verumtamen infirma, hoc est, qualitas insensibilis ex multis actibus vel unico acquisita, sed non firmæ radices agens, & quæ à subiecto facile amoveri possit.

Iterum habitus & dispositio, aut animæ, aut corporis. Animæ, cum subiectum est in anima aut in eius intellectu, vel in voluntate. Ex habitu & dispositione intellectus oriuntur sapientia, intellectus, scientia, prudentia, ars, opinio. Ex voluntate habitus & dispositiones morales sunt virtutes iustitia, fortitudo, temperantia, item vitia. Corporis habitus & dispositiones, habent subiectum in corpore: atque in istis corporeis qualitatibus, ultra ea quæ ars addit, aliquam membrorum exercitationem exigimus, veluti in habitu pila ludendi, scribendi, currendi, & similibus.

NATURALIS qualitas intrinseca, est potentia vel infirmitas naturalis, qualitas congenerata, cum naturali complexionem temperamenti alicui indita, per quam aliquid naturaliter fit potens vel impotens ad agendum, obliuendum, vel non agendum. Ad eum modum naturaliter quidam sunt sani ex constitutione naturæ: alij naturaliter ægri: alij molles, duri ad pacem, ad arma sati. Huc pertinent omnes potentie naturales, tam animæ quam corporis. Animæ, ut qualitas voluntatis, intellectiva, memorativa: quæ quidem indigent corporeo instrumento, sed immediate habent subiectum in anima. Naturales corporis potentie & qualitates, sunt facultates vegetatiuæ, ut attractrix, retentrix, qualitas, &c. Item sensitiuæ interiores & exteriores, & motiuæ secundum locum.

EXTRINSECA qualitas, aut passio, aut figura esse potest.

Passio, est passibilis qualitas. Attamen differunt, quod passio citò transit, nec fixa est, ut de dispositione dicimus: passibilis autem qualitas, diuturnior. Exempli causa, subito irasci, passio est: radicata autem passio iracundia, passibilis est qualitas. Atque sub hoc genere comprehen-

duntur omnia obiecta sensuum exteriorum, vt colores, lux, lumen, soni, voces, sapores, qualitates tangibiles, frigidum, humidum, calidum, siccum.

Figura, est qualitas formæ extrinsecæ, qualis figura anguli, quadranguli, & similes geometriæ. Item figura, pulchritudo rei cuiusque: item triste, benignum, lærum, & aliæ formæ vultus, & reliquæ notæ, characteres, & superficialium distinctiones vel naturales, vel artificiales rei cuiusque, vt domus, vestis, &c.

Cæterum forma tripliciter vsurpatur. Primum pro forma substantiali, qua compositum naturale constituitur, & habet essentiam actu: veluti per animam formam dantem homo dicitur, per animæ & vitæ alterius formam leo, &c. quæ forma non est in prædicamento qualitatis, quia est substantia. Secundò forma ponitur pro omni re quæ verè est accidens, & dat esse accidentaliter, postquam subiectum constitutum est, vel dum constituitur per formam substantialem in esse accidentali: quæ forma inuenitur in nouem omnibus prædicamentis. Tertiò forma sumitur in specie, siue, vt dicunt, specificè, pro re accidentali, quæ procedit ex determinatione vel circumscriptione quantitatis cõclusæ lineis, aut aliqua superficie, prout quibusque rerum conuenit naturis.

Axiomata qualitatis.

- 1 Qualitas aliquando suscipit contraria, vt virtus, vitium, album, nigrum: interdum non suscipit, vt apparet in coloribus medijs inter album & nigrum, nempe in rubro, pallido, & similibus.
- 2 Figuræ contrarium non admittunt.
- 3 Qualitas aliqua, non ramen omnis, suscipit maius & minus.
- 4 Magis & minus suscipiunt figuræ imperfectæ, quales sunt rectum, curuum, conuexum, concauum, & simile: quia potest esse rector, magis incurua vel conuexa linea.
- 5 Magis & minus non suscipiunt perfectæ figuræ: quia illis nihil addi vel detrahi potest sine mutatione speciei. Talis figura est spherica, cubica, pyramidalis, triangularis, quadrangularis, &c.

S Y N.

S Y N T A X E Ω N

ARTIS MIRABILIS,

LIBER SEXTVS.

Vbi agitur de prima cellula classis substantiarum, nempe de Deo & Theologia.

Deratione Methodi presentis, & de classe substantia in vniuersum.

CAP. I.



Ab soluto cursu per accidentia instituto, ex quo rudior quædam nobis erit comparata cognitio, ad substantias rerum conuolandum ordine est, & a singulis crucianda & aduocanda auxilia, cognitio propria & singularis, rationes, probationes, & distinctiones. Hicque incipimus vela in altissimo profundoque pelago navigationi dare, & à præludijs ad rem ipsam deuenimus. Quamobrem qui hæc classem probè cognouerit, nihil ferè habebit eorum quæ sciri possunt incognitum. In primis etenim, rerum omnium, ex admirabili istius classis graduum, ordinatione, apparet perfectionis distinctio, mutuaque connectio: deinde ex cuiusque gradus summaria anacephalæosi, naturâ præstantiora traduntur. Proinde annota, in supremo gradu Deum esse, & postea alios, eo minus præstantes, quo magis recedunt ab eo: vt quæto magis ei vicini sunt, tantò sint inferioribus meliores: semper enim descendendo aliquid amittunt perfectionis maioris, & contra ascendendo perfectionis adijciunt. Hinc & licet colligere, nihil verè perfectum infra Deum, nec quicquã Deo esse perfectius, quia vterius gradus alius non inuenitur eo superior: sicut inferior, elemètorum simplicium est, vbi consideratio rerum simplicium, ex quibus artificis summi prudentia, ascendentium graduum replentur distinctiones per colligationes & cõcathenationes implexas. Quas vt faciliè concipias, constituè duplicem ordinem in hoc schemate rerum, vnum quo fit descensus, elongatio vel diminutio perfectionis, alium quo fiat ascensus à minus perfectis ad magis perfectæ, & à simplicibus ad composita. Deinceps, vt perfectiora intelligas, à simplicioribus incipe.

Primus

Primus itaq; naturæ gradus & minor in simplicibus ele-
 mentis rerum, scilicet ex principijs incompōsitis consti-
 tuitur. Ex horum mixtione & compositione prima na-
 scitur secundus gradus, qui res tantum compositas, &
 maiorū rerum rudem materiam continet: & ideo quia
 simplex est elementorum ibi compōsitio, inde generata
 vel facta, dicitur elementata, & corpora silentia Hebræis
 sine vita. Ex hoc tertius gradus alius accipit materiam,
 cui additur vitæ animalis rudimentum, nempe vita vege-
 rans, qualis inest plantis. Quarto hic fit accessio sentien-
 di, & constituitur gradus alius vitæ sensualis, in quo sunt
 omnia genera & species brutorum animalium. Sexto
 Deus adhuc viuendi substantiam excellentiorem huma-
 no huic admirabiliq; opificio adiunxit, quæ non ex com-
 positione elementalī corporea penderet, & esset vitæ a-
 nimali & vegetatiuæ superior: hanc animam diximus,
 quæ sine corpore esse potest, postquam scilicet a corpo-
 re se iungitur morte. Et septimo, quia anima simul, & se-
 mel, ac perfecta sunt eius organa in corpore hominis,
 creatur, & corpori infunditur, fit alius gradus vitæ homi-
 nis intellectuālis, qui quidem habet omnes facultates vi-
 tæ vegetatiuæ, & sensitiuæ, quæ non ex ea animali, vel
 plantæ, inferioriue commixtione, sed ex anima pendent
 & regantur vi & potentia: hæc quæ anima supra corpo-
 ream est substantiam sibi subiectam, si suum ruatur gra-
 dum. Nam si ei corpus & vita sensualis imperet, tunc ad
 gradum inferiorem ex proprio decedit. Et quia vicinitas
 illa graduum bruti & rationis in anima, mouet pugnam
 in subiecto hominis, altior & præstantior erit in celo gra-
 dus & in Angēlo. In celo septimus, habita ratione cor-
 poris, quod liberum est, omnesque suas actiones secun-
 dum legem à Deo præscriptam exerit sine pugna & im-
 pedimento aliquo. In Angēlo autem octauus gradus, eo
 quod & ipse non patiat pugnā corporis, & sine corpo-
 re est, & præstantius anima nostra intelligit, efficacius
 operatur, gratia firmatur ne labatur, proximius Deo ac-
 cedit, vnde omnia perficiuntur, vbi vltimus & summus
 gradus, perfectio ipsa aliorum, fons rerum omnium.

Graduum perfectionis natura Epitome.

Ordo, quo à	1	Deus.	9
Dei perfe-	2	Angelus.	8
ctione res de-	3	Cœlum.	7
clinanti.	4	Homo.	6

§ Anima

§ Anima rationalis.	5	Ordo, quo à
6 Vita sensualis.	4	simplicibus
7 Vita vegetabilis.	3	ad perfectio
8 Elementata, vel silentia.	2	ra fit ascen-
9 Elementa, principia simplicia.	1	sur.

De Dei nominibus. CAP. II.

DE Deo hic, nõ quidem de cognitione essentiæ eius
 perfecta, quia incomprehensibilis est, sed quatenus
 concessum est, agemus:

Nomina quæ Deum dicunt, vel significant vniuersali-
 ter, vel per compositionem Cabalisticam, vel per attribu-
 tionem; vel metaphoricè, vel per relationem ad creatura,
 vel ratione proprietatis.

Generaliter vt plerunque, omnibus que fere orbis po-
 pulis appellatio hæc numinis summi est quadrilitera. A-
 pud Hebræos, אֱלֹהִים adonai, יְהוָה Iehoua, אֱלֹהִים eheieh,
 qui est, &c. Assyrijs Adad, Persis *evah*, Aegyptijs *Shub* vel
Shu, Magis *agah*, Arabibus *aha*, Græcis *Zeus*, Turcis *ezdis*,
 Hetruscis *ioah*, Latinis Deus, populis nõui orbis Zimi.

Per compositionem cabalisticam, ex sacris literis Ca-
 balistæ plura nobis tradunt nomina, vt ferunt, virtutis &
 efficacis admirabilis, cuiusmodi nomē illud quod dicit
 sem hamephorah, quadraginta literarum: nomē agla,
 & similia, de quibus, si Deus vitam largiatur, & velit, la-
 tius in iam præparatis dicemus commentarijs de Deo.

Per attributionem; nomina sunt septuaginta fortifū-
 dinis, qualiā benedictus, creatus, magnus, &c. Et totidem
 amoris, vt vir, iustus, &c. quibus ab iisdem Cabalisticis ap-
 pellatur, quæ in commentarijs vtroque idioma, & He-
 bræo & Latino, exhibebō.

Metaphoricè Deus, siue per translationē, dicitur Læo,
 astrum, pastor, custos, &c.

Per relationem ad creatura, creator, dominus, sanctifica-
 tor, refugium, salus, &c.

Ratione proprietatis personalis, vel alterius. Personalis, p-
 prietas sanctissimam trinitatem exprimit, in qua Pater ge-
 nerans, Filius nascens, & Spiritus Sanctus procedens. Ra-
 tione alterius proprietatis, Deus dicitur bonitas, fons ho-
 norum, sapientia, vita, deitas, essentia, æternitas per se
 existens, &c.

Nomina Dei & Domini nostri IESV CHRISTI sunt
 Christus, Vnctus, Messiah, Emanucl, verbum Dei, vnige-
 nitus

nitus Patris, primogenitus virginis Mariæ, *u & u*, via, veritas, panis, vita, iustitia, semen iustum, filius hominis, vermis, &c.

Nomina Spiritus sancti, charismatum largitor, digitus Dei, columba, ventus occultè gratiam inspirans, ignis, mel, ros, oleum animam impinguans, animumque exhilarans, paracletus, consolator.

De distinctione veri Dei ab idolis, & vnde idola. CAP. III.

Deus aut verus, aut fictus, seu idolum. Deus verus, vnus est substantia. Malach. 2. cap. 1. Cor. 1. Sap. 12. Deus Deorum dominus. Psal. 49. In personarum trinitate, Pater, Filius, Spiritus sanctus. Sunt & Dij dicti participatione homines aliquando, vt ob creationem, filij excelsi omnes. Psal. 81. vel ob adoptionem, regenerati Christiani, Rom. 8. & 8. Ioan. cap. 1. vel participatione beatitudinis, & eius fruitione: vel ob ministerium Dei exequentum, vt Moses constitutus à Deo, Deus Pharaonis, Exodi cap. 7. & Angeli boni, dij, Iob. cap. 1. Quodque iudices Dei iudicium exerceant, dij dicti, Exodi 22. Psal. 46.

Falsi Dij, originem habuerunt ex Diaboli impietate, vel ex præsumptione & sui superbia, ex aliorum fictione, ex inani ratiocinatione, ex admiratione virtutis, ab euentibus, locis, regionibus, à metu & superstitione.

Diaboli impietas, vel suasio, potissima fuit idololatriæ causa, & seminarium falsorum deorum. Voluit ipse enim esse Deus, & similis fieri altissimo, Esai. 14. voluit & adorari ab ipso Deo dño nostro IESV CHRISTO, Matt. 4. sic dij gentium, dæmonia, Psal. 80. eaq; persuasionem p̄mos parentes aggressus est, Eritis sicut dij, Genes. 3.

Præsumptione aut propria deos se dici voluerunt, & falsi sunt superbia, vel rerū placido successu, plures. Vt Rex Tyri, Ezech. 28. Herodes, Act. 12. Alexander, & alij.

Fecerunt aliqui sibi deos, & vnâquæque gens fabricata sibi est Deum suum, 4. Reg. 17. vt Sidonij, 3. Reg. 12. Ephesij, Act. 19. Adorauerunt & rectores orbis terrarum, Sap. 7. atque per adulationem Deum dixerunt Nabuchodonosor, Iudith. 5. Vt ob nimiam dilectionem aliquando filij parentes, & contra patres filios post mortem venerari sunt, & dicarūt cultus diuini ergo statuas, Sap. 14. Sicut & ob virtutem insignem, & miracula, voluerunt Dei honores deferre Apostolis, Act. 14. Prisci, rerum inuentores,

vel

vel qui earum vsum docerent, pro dijs honorarunt. Laet. libro 1. cap. 18. eosque, qui eis aliquo modo profuissent. Hinc illa farrago idololatriæ, Cereris, Bacchi, Iouis, Herculis, & similibus. Fuit & aliquando Dei delatus honor tyrannis, ad conciliandas sibi eorum mentes.

Ex inani ratiocinatione pertinaces in suis axiomatibus Philosophi, cum nō possent ad sup̄remū, primum, & præcipuum gradum conscendere principiorum, quæ sibi persuadebant esse principia priora, constituerunt deos. Sic Alcæon deos dixit sidera, Alexander Milesius astra, Anaximenes Milesius quoque aërem, Aristoteles sed variè mundum & mentem, Brachmanes lumē rationis, Cleanthes Afsius Stoicus æthera, Chryssippus diuinam necessitatem, Democritus poenam & beneficium, Empedocles quatuor elementorum naturas, Heraclitus Ephesius deos ex igne, Parmenides & Melissus coronam quandam fictitiam vniuersi, Prodicus Cæus quatuor elementa, Solem atque Lunam, Pythagoras Samius & M. Varro animam per vniuersum mundum meantem, Straton & Lucretius naturam, Stoici mundum, Speusippus vim naturalem, Theophrastus vnum & vniuersum, & omne, Zeno Citicus diuinam legem & æthera.

Ab admiratione virtutis, virtutes ipsas, & alia pro nunc habuerunt, vt pudicitiam, concordiam, sp̄em, honorem, clementiam, fidem. Sic de vitijs etiam aliquibus.

Ab euentibus, fortunā, victoriā & similia deas fecerit.

A locis, plures ethnicis, vt terrestres, cœlestes, inferi, palustres, montani, marini, fontales, fluuiales, manes, larcs, &c.

A regionibus cœli & alios distinxerunt, de quibus ad fastidium vsque Cicero.

Metus & superstitio, eiusdem farinae quoque deos fecit, serpentes, dracones, Pomonam, Floronam. Faciunt & Deum suum quidam ventrē, id est, voluptatem, vt 1. Cor. 6. ad Philip. 3.

De Theologia. CAP. IV.

Quia Theologia nihil aliud est, q̄ sermo de Deo, de ea disputandi conueniens sequitur occasio: hoc tamen præter morem in superioribus vsurparum, eod quod de rebus agatur arduis, probationes quasdam subnectemus dictis, ne dum commentaria in has Syntaxes expectantur, dubius remaneat, & ab auctoritate diuinæ paginae ieiunus & destitutus animus.

Bass

Basis itaque & fundamentum Theologiæ Deus.
At sermo de Deo, vel Theologia, docet in summa Deum cognoscere, eius mandata & Ecclesiæ vniuersalis sermare, mysteria & sacramenta Legis, foelicitatem beatorum, penas & supplicia contumacium.

Theologia, alia vera, alia falsa.

Vera rursum triplex, mystica, symbolica, simplex. Mystica Theologia est, secretissima mentis cum Deo loquutio, diuinæ caliginis intuitio, & ad Deum per secretiora & admirabiliora transitio, qua per contemplationem quis erigitur vsque ad ipsam vnitatem, Deo magis appropinquando, relictis sensualibus & intellectualibus ipsis. Symbolica est, quæ per figuras & inuoluerca quædam alia, diuina significantia, ea quæ Dei sunt, exhibet: quemadmodum Pythagoras olim suis dogmata tradidit: & dominus noster IESVS CHRISTVS parabolis, seu paræmijs vsus, symbolicas & Prophetarum aliquas visiones, & Angelorum apparitiones. Simplex Theologia est, quæ ita simpliciter docet, ac tradit.

Falsa Theologia, est deorum falsorum, hæcque religionis, & hæreticorum.

Eusebius aliter Theologiam diuidit, in fabulosam, naturalem, & ciuilem. Fabulosa, quam & historicam dicunt, Poëtis maxime attributa. Naturalis & mystica, quæ sapientes approbarunt. Ciuilis, quæ in singulis ciuitatibus consuetudine & legibus defenditur.

Theologia continetur in lege antiqui Testamenti, & noui: vtrique scripta & non scripta. Volumina rursum Testamenti antiqui diuidunt in legem, Prophetas, & hagiographa Hebræi.

Legem scriptam dicunt, **הורח בכח**, cuius quinque libri, Genesis, habens 50. capita: Exodus habens capita 40. Numerorum, capitum 36. Deuteronomium cap. 34.

Prophetas, in maiores vel primos, & minores diuidunt. Maiores illis Iesaias, habens capita 66. Hieremias, habens capita 53. Ezechiel, habens capita 48. Connumerant inter primos Prophetas Thalmudistæ libros Iudicum, Iosue & Samuelis, id est, primum & secundum Regum, & Melachim, id est, tertium & quartum Regum, vt ait Galatinus lib. 1. aduersus Iudæos, cap. 1. Minores dicunt Prophetas, Oseam, Ioëlem, Amos, Abdiam, Micheam, Nahum, Abbacuch, & alios sequentes inter sacra Biblia.

Hagiographa Hebræi vocant **כתובים**, inter que numeramus libros Sapientiæ, Ecclesiastem, Ecclesiasticum,

um, Psalmos, Prouerbiales: historiales, Iosue, Iudicum, Hester, Tobiam, Ruth, &c.

Notat Rabi Kimhi in directorio viarum linguæ sanctæ, per versus apud Hebræos sacra Biblia fuisse scripta, atque in libris legis esse versus; 5845: Prophetarum omnium qui in Hebraico extaret sermone; 9294: Hagiographorum, 8064. Quod non est referendum ad omnia volumina; quæ hodie extant Latine excusa; quæ quamuis sint in canone Ecclesiastico, & merito recepta, nõ tamen sunt in canone Hebræorum.

Legem non scriptam Hebræorum, kabalam & traditionem dixerunt antiqui. Et Rabini eorum nominant **תורה שבעל פה**, id est, legem, quæ in ore scilicet Moysis, data est in monte Synai: quam ille tradidit Iosue, Iosue autem Senioribus, Seniores Prophetis, & Prophetæ viris synagogæ magna, vt scribitur in libro qui **פירקי אבות** id est, capitula patrum. Per hanc intelligunt mysticam & spiritualem legem, publicata primum a Mayr, qui ex Idumæo Necromantico factus Iudeorum profelytus, falso interpretatus est legem diuinam & Prophetas, & legem illam contexuit & confinxit, quam dicunt Misna, id est, secundam legem, & multis voluminibus illustrauit & præscripsit Rabi Monoa, vt refert Iacobus de Valentia, in Psalmum 81.

Noui Testamenti lex etiam & scripta, & non scripta est. Scripta, habet Euangelia quatuor Sanctorum Matthæi, Marci, Lucae, Ioannis. Continet & historiam Apostolorum, Epistolas eorundem, & prophetiam Apocalypseos. Non scripta, continetur traditionibus Apostolicis & Ecclesiasticis, vniuersalibus quæ synodis. Et in summa; in omnibus sacris voluminibus & constitutionibus, littera, gesta docet: quid credas, allegoria: moralis, quid agas: quod tendas, anagogia.

De Epitome totius Theologiæ. CAP. V.

Apostoli domini nostri IESVS CHRISTI, pædagogii totius Ecclesiasticæ disciplinæ præstantissimi, omnem fidei & Theologiæ rationem in capita duodecim per compendium coniecerunt; singulis quid de ea sentirent exprimentibus: vnde epitome illa nobis Symbolum dicitur Apostolicum. Hoc quæ Christianis vbique per orbem vniuersum pro tessera est, quæ se internoscant: & pro lapide Lydio, ad quem dicta factæ, & scripta nostra relata & collata, num Christiana sint, comprobentur: O:

portet autem credere antequā intelligamus. *Esaia cap. 7.* Quamobrem omnia capita fidei & symboli Apostolici, per verbum Credo incipiunt.

Symbolum Apostolicum.

SS. Apostolorum nomina. Articuli.

- 1 D. PETRVS. Credo in Deum, Patrem omnipotentē, creatorem cœli & terræ.
- 2 D. ANDREAS. Credo in IESVM CHRISTVM, filium eius vnigenitum.
- 3 D. IOANNES EVANGEL. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine.
- 4 D. IACOBVS MAIOR. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.
- 5 D. THOMAS. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.
- 6 D. IACOBVS MINOR. Ascendit ad cœlos, sedens ad dexteram Dei Patris.
- 7 D. PHILIPPVS. Inuenturus est iudicare viuos & mortuos.
- 8 D. BARTHOLOMÆVS. Credo in Spiritū sanctum
- 9 D. MATTHÆVS. Credo Ecclesiam catholicā, Sanctorum communionem.
- 10 D. SIMON. Remissionem peccatorum.
- 11 D. IVDAS. Carnis resurrectionem.
- 12 D. MATHIAS. Vitam æternam.

De Theologia vinculo, dilectione, & diuinis præceptis. CAP. VI.

EX dilectione pendent Lex & Prophetæ. Ea autem est, Dei, & proximi. Dilectio Dei, instituitur per tria priora præcepta primæ partis tabularum mandatorum diuinorum, sicuti reliqua Decalogi mandata actus nostros ad proximi dilectionem formant. Sunt & alia extra Decalogum, quæ & eodem referri par est. Decalogi præcepta decem sunt.

1. Non habebis deos alienos coram me. *Exodi 20. Deuter. 6. & 5. Leuit. 26. Psal. 80. Iosue 24. 1. Cor. 6. & 10. Genes. 3.* Hic cultus iniungitur diuinus. Dilectio Dei, est cordis, in fide, spe & caritate. Fidei diuinæ aduersantur vel repugnant, omisio bonorum operum, infidelitas, dubitatio fidei, nimia scrutatio eiusdem, hæresis, fidei abrenunciatio,

nunciatio, magia, incantatio, obseruatio sortium, dicum, & temporū, & somniorū yana, irreuerentia in Deum & eius sanctos, superstitio, idololatria, id est, deferre cultū, qui soli Deo debetur, creaturis. Spei bonæ aduersatur excessus, nimia sui confidentia, nimia securitas, vel nimia præsumptio suorum meritorum: aduersatur & defectus, desperatio misericordiæ Dei. Repugnat & charitati dilectionis Dei, fertili timore & pœnæ formidine Deum colere, vel ob retributiones solas & res temporales, cumque odio proximi: item anteponeere diuinæ voluntati hominum iussa.

2. Non assumes nomen Dei tui in vanum. *Exodi 20.* Quo præcepto dilectio Dei in verbo mandatur. Cui repugnat perurium, blasphemia, hypocrisis, votum pro vanis & illicitis, voti culpota dilatio, & infractio, iuramentum tenerarium, cuiusmodi illud est, quod non fit cum iudicio, vel discretionem rerum, cum veritate, necessitate cogente, pro iustitia, & cum Dei reuerentia. Assumit & nomen Dei in vanum, qui facris mysterijs, sacramentis, & gratia diuina abutitur.

3. Memēto vt diem Sabbati sanctifices. *Exodi 20.* Hoc iubet & re ipsa Deum diligere. Cui repugnant excessus, & defectus. In excessu peccatur, festis diebus opus facere seruale, dare operam ludis, theatris, negotiationibus, irreuerenter vel superstitiosè sacros dies colere. Defectu committitur in illud præceptum, non omnino, vel malè, vel pro parte colere, omittere quæ diuini officij sunt, vel sacrarum cæremoniarum, non ieiunare, ieiunia temerè peruertere.

4. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Honor hic consistit in veneratione, obedientia, ope & auxilio spirituali & temporali. Pater proprie & mater ratione generationis dicitur. Patris nomen tamen hic referri potest ad Deum ratione creationis & generationis, dignitatis, curæ & potestatis. Erit & pater ratione informati animi, & ingeneratæ doctrinæ discipulis præceptor, patrimus, qui catechizat & instruit baptizatos, prælatus, magistratus, & ratione potestatis & sollicitudinis paternæ, princeps, tutor, adoptans, & ratione ætatis, senior. Inhonorantur isti omnes ingratitude, inobedientia, irreuerentia, contemptu, irrisione, contumelia, detractio: si percutiantur, si non alantur, si non iuuentur.

5. Non occides: scilicet neque te, neque alium, non

ore, non corde, non opere. Corde, qui odit fratrem suum, homicida est, 1. Ioan. 3. Ore, contumelia, detractio, & consilio necem quis inferre potest, saltem bonae famae interitum. ut iudices, sententia etiam innocenti possunt vitam impie adimere. Opere, quis potest vel animum eximiumque dare perditionis, vel manu propria, duello, aliove modo occidere, vel auxiliari, vel occasionem praebere, ut venenum, vel poculum subijcere. Licet tamen certis de causis interdum, non quidem propria, sed publica auctoritate mortem inferre. Sic licet animalia ad usum vitae concessa, sine iniuria tamen alterius, necare licet poenas ultimi supplicij, lege iusta aliqua iubente, impijs irrogare: in bello indicto iusto hostes interimere. Se autem occidere vlla ex causa non licet: verum oblatam mortem & illatam eligere potius, quam aliquid scelestum committamus, aequo animo & alacriter ob Dei fidem, salutemque proximi, licet & deceat: Sicut sancti Dei Martyres post martyrium omnia caput fecerunt.

6. Praeceptum, Non moechaberis. Exodi 20. Marci 10. ad Hebr. 13. Hoc praepcepto fordes veneris illicitae submouentur, & prohibeatur: ut mollities, qua se quis voluntarie polluit, Corinth. 6. Genes. 38. infandum erinten Sodomiticum, ad Roman. 1. Genes. 19. Leuit. 20. concubitus cum brutis, Leuit. 20. prohibetur & cum mulieribus extra matrimonium: ideo damnata fornicatio dicta simplex, 1. Corinth. 5. ad Ephes. 5. non erit seortum. Deuter. 23. prohibetur adulterium, Leuit. cap. 20. Tobiae 4. item stuprum vel cum virgine, vel vidua: Incestus cum consanguinea, vel affini. Sacrilega commixtio cum Moniali, Monacho, Presbytero, Diacono, Subdiacono: Raprus, contra voluntatem coniugum, vel parentum: vel ante nuptias coniunctio. Abusus vxoris in concubitu, & omnis illa turpissima fellatio & irrumatio.

7 Non furtum facies. Exodi 20. ad Ephes. 4. Marci 10. Hoc prohibetur iniuria a bonis proximi, sicuti superiorum prohibebatur a persona.

Furtum est, iniuito domino rem eius contractare, illicitè retinendo, subtrahendo, latrocinando, praedando, artes illicitas extorquendo: ut ludus, lenocinatio, adulterio, vsuris, rapere: simoniacè adipisci beneficia: bona pauperum retinere: bonis a Deo concessis abuti: malè bona alterius dispensare.

8 Non loqueris contra proximum tuum falsum. Exodi 20. Deuter. 5. Leuit. 19. Hoc in iudicijs egemus, ne quis falsò

falsò deferat, accuset, testetur, iudicet: item in societate conseruanda hominum, ne falsum quis dicet, scribat, dicat, quod famam, amicitiam, veritatem, honorem alterius tollat, imminuatve: conuitiando, calumniando, ne quis mentiatur.

Mendaciorum D. Augustinus species constituit plures libro proprio: capitale, ut in religione alicui nocens, & neminem iuuans: aliquem laedens, & neminem iuuans: aliquem iuuans, neminem laedens; in sola mentiendi fallendiue libidine, placendi cupiditate dictum: quod nulli obest, & prodest alicui, obest tamè mentienti, qui nunquam propriam animae salutem debet postponere utilitati, vel bono alterius.

9 Non concupisces domum proximi tui, &c. Exodi 20. 1. Corinth. 10. ad Roman. 7. 1. Pet. 1. Hoc praepcepto radix omnium delictorum excinditur, nempe cupiditas, 1. Timoth. 6.

10. Eodem referri debet vltimum praepceptum, Non desiderabis vxorem proximi. Deus enim maxime cor & voluntatem scrutatur, 1. Reg. 16. Sapient. 1. quia ex corde exeunt delicta & cogitationes prauae, Matth. 15. b. & concupiscentia cum conceperit, generat peccatum, ex cuius consummatione mors, Iac. 1. b.

Reliqua de praepceptis, & quaedam axiomata de Deo & Theologia. CAP. VII.

Vltra Decalogi praepcepta, alia dicuntur moralia, alia caeremonialia, alia iudicialia. Moralja, de moribus statuunt, quae non fuerunt in lege Evangelica sublata, vepote quae iuris naturalis & immutabilia sunt. Caeremonialia, modum & formam colendi Dei praescribunt. Iudicialia, ad commercia humana & politiam pertinent: quorum, caeremonialium scilicet & iudicialium, species lege noua partim sublatae, inquam vmbrae futurorum referebant: partim retentae, & rursus institutae. Omnia praepcepta apud Hebraeos vel affirmatiua numero 248. vel negatiua numero 365. erant. Reducuntur & illa ad alia praepcepta Decalogi, vel tanquam conclusiones ex illis elicite, vel tanquam principia, vel vt sepes & propugnacula eorum, qualia potissimum caeremonialia.

Axiomata de Deo.

1 Nihil Deo quod non sit Deus.

- 2 Deus accidentia non recipit, quamuis enuntietur per attributas alijs proprietates.
- 3 Deus substantia incomprehensibilis, sicut & eius opera.
- 4 Cogita de Deo quicquid melius potes, de te quicquid deterius vales.
- 5 De Deo amplius credere debes, quam scire possis.
- 6 Religio nobis à natura indita: modus autem colendi Deum, ex lege & more receptus.

Axiomata de Theologia.

- 1 Scripturæ sacræ autoritas suprema omnibus alijs est, quia à Sancto Spiritu dictata, subiectumque habet nobilius Deum, & finem præstantiorem vitæ æternæ beatitudinem.
- 2 Theologiæ studium bene ordinatum incipit ab articulis fidei, ut aliæ scientiæ à naturaliter notis principijs.

De Sacramentis. CAP. VIII.

E Legit Deus certam materiam, per quam addita forma ex sanctorum verborum conceptione, diuinam suo arbitrio distinctam hominibus exhiberet: non secus ac potestate sua in creatione rerum singulis verbo suo concessit certas & efficaces naturas ex tota substantia pendentes. Sacramentum itaque & sacræ rei inuisibilis visibile erit signum, in quantum res videtur, sed ratione gratiæ oblatæ erit ultra signum res ipsa significata: ut signum est esse animam in corpore hominis, si corpus fungatur hominis actionibus, & tamen ibi ultra signum animæ, anima est ipsa efficax, sed indiuisibilis.

Sacramenta, alia legis diuinæ antiquæ, alia nouæ.

Antiquæ, erant cæremoniæ legales: potiùs tamen pura signa, quàm verè sacramenta, quòd tantum futuram gratiam indicarent, non autem exhiberent. 1. Corinth. 10. b. ad Hebræos 8. 9. 10. Diuus Ambrosius in Psalmum septuagesimum tertium. Erat & Circumcisio sacramentum legis antiquæ, quæ delcebat originale peccatum præputij minutione, in virtute & fide tamen futuri, non præsentis Messiæ.

Nouæ legis, secundum catholicam Ecclesiam sacramenta septem sunt, quibus Deus nos sibi consecrat, sanctificat, nos curat & conseruat.

Primum Baptismus Christi in remissionem peccatorum,

rum, de quo Iohan. 3. ad Ephesios. 5. 1. Iohan. 5. Actuum 2. Cyprian. lib. 1. Epistola 12. alius à beati Iohannis Baptismo, qui in penitentiam erat institutus. Actuum 9. & in actis concilij Niceni. Hoc ianua aliorum sacramentorum. cap. fin. De cleri. non baptiza. ministran. in volumine Gregorij.

Secundum Confirmatio, de qua Actuum 19. in concilio Florentino, apud Cypri. De ablutio. p. d. & lib. 1. Epist. 12. in conc. Trident. decreto de confir. cap. 1. August. contra Donat. c. 20. Et contra literas Petillia. cap. 144.

Tertium Eucharistia, Iohan. 6. concil. Florent. & c. vocat D. Dionysius Areopagita hoc sacramentum, consummationem aliorum sacramentorum, lib. de ecclesiast. hierarch. cap. 4.

Quartum Penitentia. Actuum 8. Iohan. 2. cuius partes contritio, confessio, satisfactio.

Quintum Extrema vnctio. Iacob. 5. D. Chrysof. tracta. de Sacerdotio.

Sextum Matrimonium. Ad Ephes. 5. Matth. 19.

Septimum Sacer ordo, & potestas, ad tractanda & exhibenda sacrosancta fidei mysteria. 1. Timot. 3. Constituitur autem hic ordo inter ecclesiasticas personas: quarum inferiores Ostiarij templi. 1. Paral. 9. 15. & 26. c. ostiarius. 23. dist. in decreto magno Gratiani. Deinceps Lectores, de quibus Actuum 15. Luc. 4. Cypri. lib. 3. Epist. 23. & lib. 2. Epist. 5. Tertio Exorcistæ, de quibus & Actuum 19. Ioseph. lib. 8. antiqui. cap. 2. Quarto Acolytæ, de quibus Cypri. lib. 2. Epist. 8. cap. acolytis. 23. dist. cap. clericos. 21. dist. Quinto Subdiaconi, cap. subdiaconus. 23. distin. Sexto Diaconi, Actuum 6. dicto cap. clericos. Septimo Presbyter. 1. Timoth. 3.

Considerantur in sacramentis, Deus, qui gratiam largitur: materia, cui verba accedunt: forma in verbis, & alijs posita: minister & dispensator mysteriorum: gratia ipsa concessa, siue res sacramentalis: & character, in his potissimum qui characterem imprimunt indelebilem, ut baptismus, confirmatio, ordo. Consideratur & modus exhibendi sacramenta: in quo quædam præcedunt, & quædam sequuntur obseruanda.

SYNTAXE ÆON

ARTIS MIRABILIS,

LIBER SEPTIMVS.

In quo agitur de Angelis & Magia.

De Angelorum diuisione.

CAPVT I.

Secundum locum post Deum inter substantias, Angeli habent in nostra arte: spiritus diuini ad ministerium Dei à Deo creati: hominibus eius voluntate ad salutem operandam etiam officiosi, nuncij, & legati Dei, vnde & *אַנְגֵּלוֹס* dicti: incorporei, immateriales, impassibiles corporaliter, non mente, quia gaudere, contristari, amare, & metuere dicuntur.

Angeli omnes creatione & substantia boni sunt, electione aut facta aliqui mali, distincti ideo ab ijs qui boni remanserunt. De bonis prius agamus, de malis deinceps.

Bonorum Angelorum synonyma.

Angeli. Genes. 32. Exod. 14.

Angeli boni. eo.

Angeli Dei. eo.

Angeli Domini. Genes. 16.

Angeli sancti. Luca. 9.

Filij Dei. Iob. 1.

Electi i. ad Timot. 5.

Reges, vel *מְלָכִים* melachim.

Dij, vel *אֱלֹהִים* elohim.

Vigiles. Daniel. 9.

Angelorum bonorum ordo, hierarchia dicitur cœlestis: est namq; triplex hierarchia, nempe supercœlestis, Deitatis solius: cœlestis, Angelorum: terrestri, militantis Ecclesie.

Hierarchia cœlestis ordines nouem secundum Thalmudistas.

In 1. sunt *חַיִּית הַקִּיָּדוֹשׁ* chaitothako desc: in quo constituentur Angelos, per quos Deus vitam largiatur.

In 1.

In 2. *אֲפֹרֹתַי* ophanim: in quo constituunt Angelos, per quos Deus chaos distinxit.

In 3. *אֲרָלִים* aralim, vbi sunt, per quos iuncto nomine Dei *חַיְהוּבָה* haichoua, Deus fluxibilem materiã largitur.

In 4. *אֲשֵׁמַלִּים* haichemalim: per quos Deus corpora fabricatur.

In 5. *שֵׁרָפִים* Seraphim, per quos Deus elementa depromit.

In 6. *מְלָכִים* Melachim, per quos Deus metalla pducit.

In 7. *אֱלֹהִים* Elohim, per quos Deus pducit vegetabilia.

In 8. *כְּרוּבִים* bene elohim, per quos Deus producit animalia.

In 9. *כְּרוּבִים* Cherubim, per quos Deus producit homines.

Secundum Christianos, ex D. Dionysio Arcopagita,

Hierarchia cœlestis tres classes & nouem ordines habebit huiusmodi.

Prima classis.

In 1. ordine & supremo viciniore Deo Angeli dicuntur *שֵׁרָפִים* Seraphim, id est, incendentes, & ardentes in illustratione diuinæ contemplationis. Esa. cap. 6.

In 2. *כְּרוּבִים* Cherubim, id est, multitudo sciẽtiæ. Esa. 6. Ezechiel. 9. & 18. Psal. 79.

In 3. Throni, apud quos relucet iudicij diuini & voluntatis Dei restitudo. meminit D. Paul. ad. Coloss. 1.

Secunda classis.

In 4. Dominationes: ex ijs legitima formula dominandi, & imperiorum. Dio. Arcopag. lib. de cœl. hier. c. 8.

In 5. Principatus: ex quibus ducendi, & regendi notio.

In 6. Potestas: ex quibus modi coactionis iusti & legitimi.

Tertia classis.

In 7. Virtutes.

In 8. Archangeli.

In 9. Angeli.

Ordines primæ & secundæ classis, in contemplatione & dispositione eorum que exequi alios oportet, consistere videntur. Tertia autē classis, in actione & executione.

De officijs bonorum Angelorum.

CAP. II.

Officium bonorum Angelorum, ministerium exhibet vel Deo immediatē, vel hominibus, vel alijs rebus.

f 5

In Dei ministerio, contemplatio, & voluntatis eius exequutio.

Circa homines ministerium Angelorum, societates, prouincias, & republicas, & imperia eorum sollicitè curare: vel singulis adesse in illis custodiendis, conciliandis, defendendis, iuuantis, erudiendis, deducendis, sanandis.

Exhibent autem suam opem, vel inuisibiliter vt plerumq;, vel visibiliter ea forma quæ congruit mysterio, vel quæ concipi possit ab eo cui apparent: vt aliquando apparuerunt in forma rote, animalium, hominis alati, iuuenis, pastoris, & alij figuris, vt dicemus in commentarijs.

Circa res alias Angeli solliciti, cum eas ex Dei lege dispoñunt; conseruant, tuentur aduersus dæmonū, & aliorum vim: cum tempestates fugant, vitia promouent.

De Dæmonibus, siue Angelis malis, & nominibus eorum quibusdam.

CAP. III.

Angeli mali, dæmones sunt: quos tamen Ethnici & bonos & malos genios rati sunt esse.

Synonyma quibus generaliter omnes impij

Spiritus appellantur.

Angeli mali, Psal. 77.	Volucres cœli Matth. 13. Mar. 4.
Diabolus, Matthæi 25.	Leo deuorans, rugiens, 1. Pet. ca. fi.
Dæmones, sæpè.	Leuiathan, Iob. 40.
Serpens, Genes. 3. Apoc. 12.	ἀπολλύων, Apoc. 15.
Draco, Apoc. 12.	Exterminator, eo.
Beemoth, Iob. 40.	Veētis, Esaiæ 25.
Principatus, ad Eph. ca. fi.	Serpens tortuosus, Iob. 23.
Potestates tenebrarum.	Tentator, Matth. 4.
Satan, calumniator, Luc. 10. Matth. 16. Apoc. 26.	Inimicus homo, Matth. 13.

De distinctione Dæmonum, & de quibusdam naturis eorum. CAP. IV.

Distinguantur Dæmones vel ratione nominis suppositi, vel ratione locorū in quibus degunt vel operantur. Nomina varia sunt, partim apud magos vanissima & cōficta, partim ex aliqua alia causa illis imposita, vt Beelzebub, Baal, Dagon, &c. A locis dicti cœlestes, vel aerei, aquatiles, terrestris, subterranei, ignei, vagi. Cœlestes

Cœlestes vocat aereas potestates. D. Ioannes Apoc. cap. 13. & D. Paul. potestates aeris huius, ad Ephes. 2. Dominus autem IESVS CHRIS TVS, volucres cœli, quæ bonum semen in utilitatem hominum sparsum deuorent. Matthæi 13. Marc. 4. Luc. 8. Istos dicunt negotiari in aere, & ex congregatione rerum alibi existentium confingere in cōphantasmata varia, spectra, idola, acies, pugnas: concitare *νεφέλας, τὸ φέρον, ἄνεμοὺς*, tonitrua, fulmina, pluuias quasdam, grandines, & ventos: corrumpere aeris puritatem, & morbos inmittere. Subdiuere autem cœlestes licet Dæmonas in æthereos, & aereos proprie. Aetherei erunt illi, qui & planetarij, qui vel circa planetas, vel ex planetis quasdam operationes perficiunt: totque erunt eorum species, quot planetas, Saturnini, Iouiales, Martiales, Solares, qui ferè in forma apparent leonis: Venerei, qualis Comus apud Philostratum lib. 1. de iconibus: & Lunares, Aerei: reliqui sublunares sunt, regionibus distincti, vt alij orientales, alij occidentales, alij meridionales, alij septentrionales fiat, alij diurni, alij lucifugi, quales Telchines, laruæ.

Aquatiles dæmones, qui rebus & hominibus in aquis & per aquas insidiantur, molunturq; submersiones.

Terrestres, qui super terram insidiantur, certis regionibus aliquando gaudentes, vt qui rogabant Dominum ne extra regionem illos mitteret. Matth. 5. Sic aliqui montani syluis gaudentes, vel ibi exorcismis morari coacti, qui quibusdam dicti sunt Syluani, Fauni, Satyri, quamuis & alioquin animalia videantur: Hebræis, pilosi שַׁעֲרִים scegirim, Esaiæ 13. & 34. Leuit. 17. sunt & terrestrium numero dicti onoscelides, qui apparent forma crurium asini apud Sozomenū, lib. 8. cap. 6. Item aliud dæmonium sagarum & veneficarum, hirci forma. Sunt & terrestres empusi, vno pede incedentes, & δάκρυλοι terrorem incurrentes: penates, lates, lemures: genij mali, qualis is quem Brutus ante mortem conspexit, & Sylla, & dæmonium illud Socratis: tales Teranti, disidia mouentes: Ternistratores, qui insidiatur verbo, cogitatione, opere, hominibus, animalibus, rebus. Item Spiritus fornicationis, apud Oseam cap. 6. Leuit. 20. Deuter. 18. & aliorum vitiorum suafores: de quibus Origen. homil. 15. in Iosue, & D. Hieronym. in c. 6. ad Ephes. tales ei incubi, succubi, quos vocabant Dufios Galli, de quibus & D. Aug. li. 51. de ciuit. cap. 23.

Subterranei dæmones, perniciosissimi, qui sepe apparent puteos & metalla effodiētibus. Nominat duos Geom

gius Agricola lib. de subterraneis animalibus, alterū An-
nebergium, alterum Suebergium. Ij ruinas adstruunt, ter-
ram conueiunt.

Ignes, qui in igne, vel circa degunt, vel per ignem ope-
rantur. Vagi daemones, miseri magis dicuntur, ab Empe-
docte errantes, quos impellat æther in pontum atrum, &
inde pontus in continentem projiciat, tellus rursus agat
in solem rapidum, qui postea implicet illos telluris verti-
gini, vt ait Plutarch. lib. non esse foenerandum.

*Dæmonum quorundam qui sibi Dei cultum
vsurpauerant, nomenclatura.*

CAP. V.

ADonis, Thumus Hebræis, id est, consumptus, siue in-
cendium: idolum Syrorum. Ezechiel. cap. 8.

Adramelech, id est, pallium regis, vel magnitudo,
vel potentia regis: idolum Sepharnaitarum. 4. Reg. 17.

Anamelech, id est, afflictio, vel responsio regis: etiam
Sepharnaitarum idolum. 4. Reg. cap. 17.

Afima, id est, delictum: idolum virorum Emath.

Atharte, à caule vel grege dicta Dea: idolum Sido-
niorum. 3. Reg. 11. 4. Reg. 23.

Astareth, idolum Palæstinorum. Ioseph. lib. 6. antiq.
cap. 14. 1. Reg. 4. 7. & 4. Reg. 23.

Baal, id est, dominus, vel subijciens, aut possidens: i-
dolum Sidoniorum, Samariæ & Moabitarum. Num. 22.

Judic. 6. ad Rom. 11. De hoc 3. Reg. 16. 18. 19. 22. & 4. Reg.
3. 10. 17. Hierem. cap. 2. 12. 23. 32. Osee cap. 2. 10. 13. Martem

Græcis fuisse arbitratur Lactant. li. 2. de Orig. error. cap. 15.

De Baalim, Iudic. cap. 2. 3. 8. & 1. Reg. 7. 12. & 3. Reg. 8.
& 2. Paralip. cap. 24. 28. 34.

Baalberith, fœdus Baal, phanum Baal. Iudic. cap. 9.

Belzebub, id est, dominus, musca: idolum Accaroni-
tarum. 4. Reg. 1. Matth. c. 10. 12. Marci 3. Luca 11. princeps
dæmoniorum, vt Pluto apud Græcos.

Bel, id est, vetustas: idolum Babyloniorum, Hierem. 50.
51. Daniel. 14. Esai. 46.

Belphegor, id est, dominus hians, vel aperiens, domi-
nus nuditatis: idolum Moabitarum Osee cap. 9. 1. Nume-
rorum 25. Deuter. 4.

Chamos, quasi palans vel recedens, vel auferens: Moa-
bitarum idolum. Num. 21. 3. Reg. 1. Paral. 20. Hierem. 48.

Dagon, id est, frumentum, vel dolor, vel piscis eorum:
idolum Philistinorum. Iudic. 16. 1. Reg. 5. 1. Machab. 10.

Deumus,

Deumus, cacodæmō adoratus in Tamerani insula. Lu-
dovicus Romanus Patricius lib. 5. Navigation. cap. 2.

Melchon, rex, vel consiliator eorum, idolum filiorum
Ammon. 4. Reg. 23. 1. Paralip. 20. Hierem. 49.

Militia cœli, siue stellarum numen; Deuter. 17. & 4. Re-
gum 17. 21. 2. Paralip. 33. Hierem. 49. Sophon. 1.

Nergal, id est, explorans, vel lucerna: idolum Cuthæorū.
Nibhas, prophetans, vel visionem loquens: idolum

Euæorum.

Regina cœli, Hierem. 44. quo loco legūt Hebræi, opus
cœli, vnde alij horoscopia, alij lunam intelligunt.

Phegor, hiatus, nuditas: Num. 25. Deut. 3. 4. Iosue 22.

Remōm, 4. Reg. 5. id est, altitudo.

Remphas, exaltatio nihili. Actuum 7.

Serapis, idolum Aegyptiorum, Apis & Osiris dictum,
quod Porphyrius putat principem & imperatorem ma-
lorum dæmonum, & tesseram. Theodoretus lib. 5. Græ-
car. affectio.

Succor Benoth, id est, tabernacula filiarum, idolum Ba-
byloniorum.

Tarthar, concatenatus, idolum Heuæorum. 4. Reg. 17.

Vualdat, idolum etiam Babyloniorum. Abdias lib. 8.
hisor. Apostolicæ.

Obseruauerunt & aliqui, illa nomina Iupiter, Mercurius,
& aliorum idolorum, fuisse non hominum, sed dæmo-
nū, vt Origenes contra Celsum. Euseb. lib. 4. Prep. Euang.

*Alia distinctio dæmonum, & ex operibus
eorum.* CAP. VI.

Distinguuntur etiam dæmones à muñeribus, quæ exe-
quuntur. Quamobrem aliqui vitiores sunt scele-
rum, Ecclesi. 19: & ita vsurpatur illud, Tradi satanæ
& Angelis eius: talis potest esse qui dicitur Asmodeus,
destructor, vel ignem mensurans. Tob. 3. aliter dicitur Sa-
muel: talis & Abbadon, id est, perdēs. Alij præstigiatores
& magici. Alij seminatores malorum; Apoc. 7. Alij crimi-
natores, exploratores. Apocal. 9. Alij tentatores, quales
miseri dæmoni assessores diaboli, ad vitæ tædium & desperatio-
nem impellentes. Alij insidiatores, &c.

Insinuauerunt se, & hominibus apparent dæmones, istis dē
cāusis potissimum:

- 1 Si inueniant eos vacuos bonis actionibus.
- 2 Si sæpe inuocentur, si se ipsis quis deuocet.
- 3 Si curiosa quis scetetur.

- 4 Vel ardeat habendi desiderio.
 5 Si impurus sit, non secus ac beati mundi Deum videbunt.
 6 Si nimio odio proximi ultionem perniciosissimè expectat.
 7 Si nimia tristitia deiiciatur.

De Magia vetita, & potestate demonum.

CAP. VII.

Subiectum improbatæ magiæ & præstigiorum, in dæmonibus est, & in superstitione vana.

Exercent itaque potestatem suam dæmones in ea quæ animi, quæ corporis, quæ externa sunt.

In animum agunt, eundem de mente ac sanitate deturbantes, infatuantes, phantasmata porrigentes: sicuti dum Saul furebat, quâdo possidebatur ab spiritu malo, 1. Reg. 16. & Iunatici apud D. Matth. 17. Agunt & persuadendo intrinsicus, mouentes voluntatem: incitant & eandem extrinsecus, cum mouent corpus obiectis, philtis, veneficiis: cogunt autem nusquam. Perturbant & animum, dum Dei permissu inuadunt animam, vt apparet in emergence item dum imbuunt malis artibus & magicis aliquem.

Super corpora potestatem exerunt, vel transferendo corpora, sicut Matthæi 4. & vt ferunt fide digni authores, Simonem magum per aëra volasse, Hegeippus lib. 3. de excidio Hierosolym. D. Ambros. sermo. 66. & in cap. 8. ad Romanos D. August. sermo. 3. de Petro & Paulo. Quod & bonos Angelos aliquâdo fecisse legimus: sic enim putum raptum Eliam, Abbaque delatum in lacum Danielis. Daniel. 14. & D. Philippum translatum in Azotum, Actuum 8. Operantur & magicè mutando corpora, si vera sunt quæ referunt, mutatos fuisse socios Vlyssis à Circe in bestias, vt Plutarc. in Gryllo, Virgil. in Pharmaceutria, Homerus & alij scribunt. Item socios Diomedis in aues, apud Virgil. in 10. Aeneid. & Ouid. 4. Metamorph. Arcades traiccto itagno in lupos, apud Plinium lib. 8. cap. 22. Homines in iumenta, apud D. August. lib. 18. de Ciuit. & Pallad. in vita Macarij Alexandrini cap. 19. & 20. Sicuti & sacra pagina in exordio tradit virgas in colubros mutatas, aliaque magicis incantationibus à magis Pharaonis, Rursus & potestatem in corpora exerunt, occidendo Dei permissu, vt Iob. cap. 1. morbos inferendo, fascino, incantatione, mutatione & corruptione elementorum. Constringunt & concumbendi cum mulieribus potestatem,

rem, can. Si perfortiaras, ca. requisiti, 33. qu. 1. fit. de frige. & malefic. Quod operantur (secundum Palladium Hierosolymitanum Episcop. in 4. Senten. distinct. 34. quæst. 2. artic. 5.) modis quinque:

- 1 Per interpositionem corporis.
- 2 Per refrigerationem virtutis generatiuæ.
- 3 Per detentionem membrorum genitalium.
- 4 Per occlusionem spirituum, quorum vi fit cōgressus.
- 5 Per speciem menti obiectam, quod videatur mulier turpissima.

Dicunt in res externas demonum potestates apparuisse, in translatione facta aliò mensium satarum, vt ait Virgil. in Pharmaceutria: dumque ait, 4. Aeneid. deduci montibus ornos, sicuti & Plin. lib. 17. cap. 23. tradit alia similitè iisdem incantationibus traduci. Operantur & miracè in externa, subtiliter mouendo, tollendo, impellendo, & aliunde in vnum locum cogendo.

De definitione & distinctione Magia.

CAP. VIII.

Magiæ nomen Persico idiomate tantum exprimit sapientiã & apicem perfectionis philosophiæ: nam idem sunt magi apud Persas, ac apud Græcos philosophi, apud Indos Brachmanes & Gymnosophistæ, apud Gallos Druidæ, Bardi, & Semnothei, apud Siculos Galeotæ, apud Aegyptios sacerdotes, apud Italos Hetrusci haruspices, apud Latinos sapientes, apud Cabalistas propheta, apud Babylonios & Assyrios Chaldæi. Cæterum cum ferè cuncta saluberrimis orta initijs perueniant ad nimium, degenerarunt & discipuli aliqui à magorum & sapientum puris putisque institutis, atq; aliquando præter modum curiosi, vel affectata quædam sciendi superstitione, metas veræ sapientiæ transgredientes, prolapsi sunt in vanas illas magiæ improbatæ obseruationes, & tam celebri magiæ nomine cōspurato, in odium: appellatio antea honoris & præstantiæ conuersa & in dedecus est, vt & docet Plin. lib. 30. cap. 1. & alibi.

Constat igitur ob abusum magiam exosam: at quatenus suis regulis continetur, cognitionem esse rerum eximiarum, diuinarum & humanarum, siue naturalium: aliamque probam, nempe naturalem, & diuinam: aliam improbatam, nempe dæmonicam, natam ex abusu diuinæ sapientiæ, & sit peruersissimam, natam ex eiusdem abusu & rerum naturalium.

Naturalis magia est, quæ ex naturis rerum, non omnibus,

bus, sed doctoribus & peritoribus cognitis, pendentibus vel extora compositi substantia; vel certa aliorum mixtione effectus operatur mirabiles: estq; philosophia physice consummatio; atque apud vulgus instat miraculi. Quare hæc accipit effectus à natura, & virtute cœlorum, stellarum, elementorum, animalium, metallorum, plantarum, lapidum: quorum scientia ex astrologia; metaphysica, physica, medicina, experientia & observatione.

Sive sit diuinatrix, quæ futura & effectus ex causis naturalibus pendentes prædicat: siue operatrix, quæ mirabilia ignorantibus causas & vires rerum, exhibeat. Diuina sapientia vel magia, quæ in virtute, in nomine & potestate Dei, non rebus naturalibus consistit: veluti, quando prophete ventura prædicunt; quando eodem modo miracula Christiani perficiunt, vel fide; vel oratione: vnde Vera Cabala, quæ est superstitione Rabinorum conspurcata, fuit composita ex nominibus omnipotentis Dei vel expressis in sacra pagina, vel extractis arte aliqua, vel receptis per manus à viris sanctis.

Impiõba; dæmonica; vana & supersticiosa, est quæ Theurgia & *γηνήα* dicitur: illaque aut simplex, inuocatione & operatione constans dæmonum; aut composita, scilicet addito quodam fucõ naturalis cuiusdam virtutis, vel veræ religionis interposito colore; vt incantatiõ eius pretextu decipiantur: & plerumque illa composita, est specie recti decipiens.

Composita itaque magia, vanissima, vtitur inuocationibus dæmonũ, vel tacitis cum iisdem pactiõibus, quæ maxime homini Christiano abominatio: & vt fraudes celet, addit ex quatuor elementis aliquid, vel terræ, vnde Geomantia, vel aquæ, vnde Hydromantia, vel æris, vnde Aëromantia; vel ignis, vnde Pyromantia. Abutitur hominibus, olim eos sacrificare iubens; vt extra inspicerentur. Abutitur & hominibus, vt instrumentis suæ impietatis, per eos promente dæmone oracula per os, per pectus, per vmbilicum, per genitalia, vt scribit Plutar. de cessatio. oracũ. Iamblicus de mysterijs Aegyptiorum; Origenes lib. 7. contra Celsum; Eustathius in 2. Iliad. D. Chrysof. homil. 9. in epist. ad Corinth. Cæl. Rhodig. lib. 4. c. 10. Scrutatur & magia in manu lineas, vnde nata *χρησμομαντία*: vultus & faciei sectiones, & proportiones, (quæ tamen, si non excedant temperamenta corporea; non omnino improbantur) hæc dicunt Physiognomiam.

Abutitur etiam animalibus; dum ex auũ garritu persuadere

suadere futurorum nititur cognitionem: hanc dixere Augurium, vt ait Cic. 2. de diuinat. vel dum diuinat per eandem inspectionem, vnde Haruspiciũ, Auspicium seu *αὐσποσκopia*. Tiresiæ inuentum, secundum Plin. lib. 7. cap. 56. vel dum volatiliũ iubet pactum, cœntum, volatum obseruare, ac si in illis esset diuinitas, aut futurorum notio, cum tamẽ nec se, nec sibi futura aues cognouerint. Quod & de alijs animalibus quæ obseruantur, dictum velim.

Plantas item suæ infantie accõmitio dat, vt ait Plin. lib. 24. cap. 17. lapides; & metalla, vnde & *λεγομαντία* quæ fit peluibus aqua plenis dæmonẽ inuocato: quam magiam apud Persas seruari testatur Strabõ in 15. Accedit *κρίσησις* *μαντία*, quæ per specula fiat, & *ἀγνομαντία*, quæ per secures, & alia instrumenta ferrea, siue alligentur cribro, vnde *κρηνομαντία*, siue clauis alligetur Psalmis, siue quis alio modo metallis abutatur.

Horrenda & illa, quæ manes & mortuos putat se infestare & euocare, dicta *νεκρομαντία*, quæ habet cum dæmonibus colloquia: ad quam vsus supersticiosus & vanissimus transfertur characterum, suffumigationum, ecclesiasticarum orationum, & sceleratissimus fit sacramentorum abusus. Et in summa nihil sanctum est, quod magus non vsurpet & polluat. Atque idcirco in magia siquens abusus, non dicam vsus, dæmoniorum, veneficiorum, collyriorum, vnguentorum, potionum, philtorum, alligationum, suspensionum, annulorum, imaginum, characterũ, laminum, chartarum, certorum numerorum, sonorum, sacrificiorum, purificationum, solitudinum, sortium, ligationum, fascinationum, cogitationũ seu imaginationum, animi excessus, incantationum, adiurationum, exorcismorum, consecrationum, deuotionum, ieiuniorum, somniorum, orationum, cæremõiarum, & coniunctiõnum cœlestium.

Et hæc hæstenu de Angelis bonis & malis dixisse sufficiat. Superest vt de ijs quæ in classe substantiæ traduntur, dicamus, quæ alius tomus Syntaxeon proxime Deo fauente excudendus docebit, in quo breui compendio de mundo, de homine, & de eius omnibus artibus, & inuentis docebimus, & de reliquis quæ in artis Speculo explicanda & percurrenda relinquuntur: nunc enim non datur otium, quia ad lectiones ordinarias prosequendas Cadurcum reuocor.